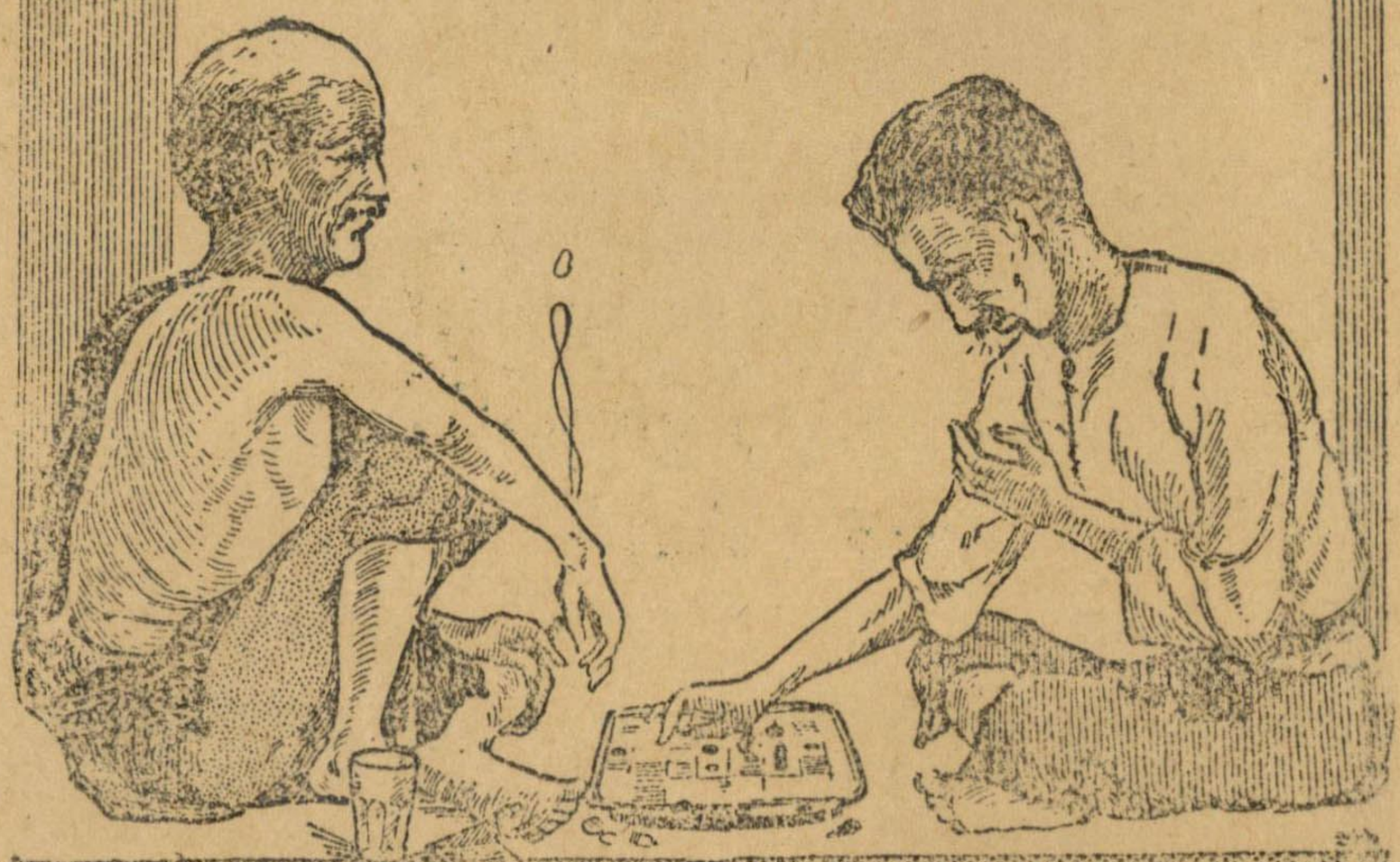
ศาสนาพราหมณ์

ปริวัฒน์

กันยายน ๒๔๗๖

พอดื่มเสียสองอกเท่านั้น
หมากฝรั่งฉันหนึ่งทางที่เปนต่อ

สุคนธโอสถ ตราม้า !
บำรุงใจให้ปลอดโปร่ง

ท่านที่หมกมุ่นในการใช้ความคิดทุกอย่างควรมียาหนึ่งประจำตัว ละลายน้ำดื่มเพียงครั้งเดียว จะหายจากเพลียระเหี่ยรู้สึกชื่นบานแจ่มใส ทันที □□

บัญชีเรื่อง

(ปีที่ ๑๐ เล่ม ๕ วันที่ ๑๕ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๖)

มาสานุสสรณ์ . . . . . หน้าพิเศษ

มนุษย์อันแท้ . . . . . สันตารมณ์ . . . . . „ ๓๑๕

นิยาย . . . . . อุบลวรรณ . . . . . „ ๓๔๕

ซากหัวใจ . . . . . อุฑุยุคล . . . . . „ ๓๔๘

เรื่อง “ความกตัญญู” . . . ประภาศรี . . . . . „ ๓๖๒

พจนานุกรม บาลี–ไทย (ต่อ) . หลวงเทพดรุณานุศิษฎ์ หน้าพิเศษ ๙–๑๖

แจ้งความ

หนังสือ “ คองเกรสสแห่งเวียนนา ” ซึ่งพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าเฉลิมพลทิฆัมพร จะทรงพิมพ์แจกในงานพระราชทานเพลิงพระศพ สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ เจ้าฟ้ากรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ ที่พระเมรุวัดเทพศิรินทราวาส นั้น บัดนี้ พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ ได้ทรงนิพนธ์และส่งมาแล้ว จะพิมพ์และจำหน่ายได้แต่วันที่ ๑ เดือน กันยายน ศกนี้ เป็นต้นไป

เพราะฉะนั้น ผู้ที่ได้รับบัตรแทนหนังสือที่งานพระเมรุนั้น โปรดนำบัตรไปรับหนังสือที่ปลัดกรมณวังลดาวัลย์ แต่เวลา ๑๕ ถึง ๑๗ นาฬิกา ได้ทุกวัน

สาสาหรสสรค์

◎ สักรวายามเลิกระบำแล้ว

ซอจำเรียงเสี่ยงแจ้วก็สุดเสี่ยง

ดารานอ้ยร้อยพันอันรายเรี่ยง

ก็หลบเลี่ยงเหลือแข่งแสงตะวัน

โอ้อกเอ๋ยอกตรมไม่สมคิด

เสียแรงจิตต์ตั้งไว้ได้สุขสรรพ์

พอเสร็จเล่นเต้นรำระบำบรรพ์

ก็พอผันเผื่อนหายเสียดายเอย ฯ

จาก

ปกิณณกะคดี

ของ อัศวพาหุ

สามชาย

" ดอกไม้สด "

เป็นหนังสือ ๔๓ ยก (๖๘๘ หน้า) ขนาดเล่มกะทัดรัด
เล่มหนาตั้งนิ้วฟุตเศษ เวลานี้มีจำหน่ายที่โรงพิมพ์
ไทยเขษมแล้ว

ปกอ่อน ราคาเล่มละ ๑ บาท ปกแข็ง เย็บอย่างสวยงาม
ราคาเล่มละ ๒ บาท

ค่าส่งไปรษณีย์ เล่มละ ๒๐ สตางค์

สมาชิกไทยเขษม ทุกประเภทไม่ต้องเสียค่าส่ง

มนุษย์อันแท้

โดย

สันตารมณ์

—๑—

แสงแดดอ่อน ๆ ในปลายฤดูร้อนของทุกเวลาเช้าย่อมเย็นเวลาที่น่าเดินเล่นตากอากาศสำหรับผู้ที่อยู่ในความสมบูรณ์พูนสุขอย่างที่สุด แต่ผู้ที่มีชีวิตตรงกันข้ามจะต้องเย็นเวลาที่มีค่าของชีวิต เขาต้องตื่นแต่เช้าตรู่พร้อมไก่พร้อมนก และเหลียวหาภาระอย่างกุลีกุจอ จะรอช้าอยู่แม้แต่ ๑ วินาฑีก็ไม่ได้ ฉะนั้นในเวลาเดียวกันนั้น ถ้าเราจะผ่านถนนในชนบทแห่งหนึ่งซึ่งอยู่ทางภาคเหนือของสยามอันมีนามว่า อุตตรดิตถ์ เราจะได้เห็นฉากของเรื่องเบิกขึ้นโดยบุคคลผู้เย็นสัญชาติไทยแท้พร้อมรูปร่างชีวิตจิตต์ใจ สองเหล่าที่มีความเย็นอยู่ผิดกัน สิ่งนั้นคือ เด็กรุ่นหนุ่มรุ่นสาวคู่หนึ่ง กำลังเดินเล่นช้า ๆ พูดจาสนทนากันไปพลางมีท่าทางประกอบอย่างสุภาพร่าเริง ผ่านจากถนนเล็กสู่ถนนใหญ่ และมุ่งตัดไปยังป่าละเมาะซึ่งมีอากาศดีเรื่อเรืองด้วยแสงพระอาทิตย์

"รัชนีน้องจบชั้นแปดแล้วควรสมัครเรียนแพทย์" ชายหนุ่มกล่าวเชิงแนะนำมีอาการยิ้มแย้มและมองดูคู่เดินทางนิดหนึ่งอย่างไม่เอาใจใส่ จึงไม่ได้สังเกตเห็นดวงหน้าของผู้ฟังที่เริ่มบึ้งหล่อนหันดูหน้าผู้พูดด้วยสายตาที่คล้ายกับไม่เข้าใจการพูดของเขา

"พี่สุทัศน์นี่แปลกจริง" หล่อนกล่าวค่อนข้างดัง "ยังไม่ได้ตั้งต้นเถียงกันมาแต่กรุงเทพ ฯ และต่อหน้าคุณพ่อเมื่อคืนอีก ช่างไม่เข้าใจเลยว่าน้องไม่ชอบงานของแพทย์ พี่ชอบก็ควรเรียนเอง น้องจะเรียนกฎหมาย" หล่อนกล่าวต่อในอาการที่เด็ดเดี่ยว

"ก็พี่เรียนกฎหมายแล้ว กฎหมายควรผู้ชายเรียนมากกว่าผู้หญิง เพราะมีช่องทางสะดวกในการอาชีพทางกฎหมายดีกว่าผู้หญิง"

"ไม่เห็นพี่อธิบายให้แปลกไปกว่าที่แล้ว

มาเลย ซึ่งพอจะเปลี่ยนใจน้องได้" หล่อนตัดบท

"แต่ถ้าน้องไม่เชื่อพี่ น้องจะต้องเสียใจสักวันหนึ่ง ว่าแมกดิกริเนติยัณฑิตไว้เปล่า ๆ ไม่ได้ทำประโยชน์อะไรให้สมกับที่เรียนมาพอเลย"

"น้องคิดแล้ว และไม่เห็นมีช่องที่จะต้องเสียใจด้วย สอบกฎหมายแล้วก็เป็นทนายความรับว่าความ พยายามทำชื่อเสียงให้คนนิยมทั่วพระราชอาณาจักร" เย็นน้ำเสียงที่ร่าเริงสดชื่น พี่ชายหวั่วเราะในลำคอเบา ๆ

"ถ้าน้องเป็นผู้ชายน้องอาจทำได้ตามที่คิดไว้นั้น" เขาเน้นตอบด้วยกิริยาที่จริงจัง "แต่นี่น้องเป็นผู้หญิงจะทำหน้าที่อันนี้ไปให้สมกับความมุ่งหมายไม่ได้นาน เว้นแต่__" เขาหยุดพร้อมกับยิ้มล้อ ๆ ส่งไปยังน้องสาวแล้วต่อ "น้องจะไม่แต่งงาน" พอจบลงเขาต้องรับอาการค้อนอย่างดุเดือดแกมละอาย ดวงหน้าของรัชนีถูกระบายด้วยสีของโลหิต

"น้องจะไม่อยู่ในชีวิตนั้นแน่นอน" หล่อนกล่าวพร้อมกับสะบัดหน้าเล็กน้อย พี่ชายหัวเราะด้วยความขันจน หล่อนต้องเหลียวมามองด้วยนัยน์ตาขุ่นเขียว "ทำไม เยาะน้องว่าพูดไม่จริงหรือ ให้คอยดู"

"เปล่า" เขารีบยกมือขึ้นป้องลมและพูดแต่ยังมีรอยยิ้มอย่างมากอยู่ในดวงหน้าของเขา "ไม่ใช่พี่จะหัวเราะเยาะว่าน้องพูดไม่จริง แต่พี่ขันที่น้องกล้าพูดเช่นนั้น เพราะน้องยังรู้จักเรื่องของชีวิตน้อยมาก น้องยังเป็นนักเรียน" เขาเน้นประโยคหลังจนรัชนีรู้สึกงง

"เป็นนักเรียน" หล่อนทวนคำเขา ๆ "ถูกแล้วน้องยังมีชีวิตเป็นนักเรียน ก็จำเป็นจะต้องคิดแต่การเรียน" หล่อนตอบไปตามแนวของความรู้สึก

"แต่ชีวิตนักเรียนจะอยู่ประจำกับน้องไม่นานนัก ต้องมีเรื่องใหม่มาแทรก"

"เรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ ของหนุ่ม สาว ใช่ไหม?" เย็นคำถามที่ฉายเฉียว

"ใช่"

"แต่คงจะไม่มีสำหรับน้อง เพราะน้องมีความรักชะนิดอื่นเสียแล้ว เรื่องนั้นไว้สำหรับผู้ที่มีชีวิตว่างเปล่า ไม่มีอะไรจะทำ"

สุทัศน์นิ่ง แต่ไม่ใช่นิ่งเพราะเขาจนแก่ถ้อยที่จะชี้แจงให้แจ่มแจ้ง เขานิ่งเพราะเขากลัวจะขัดใจน้องสาวของเขาเองมากไป และเห็นว่าหล่อนกำลังอยู่ในความคิดที่ดีจึงไม่ควรที่จะพยายามเอาชะนะให้เร็วนัก เขามีความตั้งใจอีกอย่างหนึ่งซึ่งต้องพยายามหมุนใจน้อง

สาวให้กลับไปเรียนวิชาทางแพทย์ให้จงได้ เพราะเขารู้แน่ว่าวิชาทางแพทย์เป็นวิชาที่ใช้ได้ทุกเมื่อทุกแห่ง แม้จะมีชีวิตอยู่บ้านในหน้าที่ภริยาหรือมารดา โอกาสใช้วิชาแพทย์หาได้หมดไปไม่ กลับจะเป็นสิ่งจำเป็นยิ่งขึ้น และเป็นการเหมาะอย่างยิ่งที่ในครอบครัวหนึ่งจะควรมีผู้เข้าใจทางแพทย์ประจำอยู่ยิ่งเป็นตัวแม่บ้านด้วยก็ยิ่งดี แล้วยังมีที่ดีไปกว่านั้น คือถ้าสตรีใดมีความรู้ในทางแพทย์จะทำให้สตรีผู้นั้นบริหารการบ้านเรือนในหน้าที่ของแม่บ้านภริยาและมารดาดียิ่งขึ้น อันเป็นยอดมหาเสน่ห์ของผู้อยู่ร่วมเรือน ทั้งจะเป็นคุณประโยชน์อันไพศาลของประเทศชาติ ซึ่งวิชาทางกฎหมายจะมีผลเสมอวิชาแพทย์ไม่ได้ แต่ที่น้องของเขาชอบเรียนกฎหมายนั้น เขาหาได้ติไม่ว่าเป็นความคิดที่เสีย เขากลับรู้สึกดีใจที่ได้เห็นน้ำใจอันกล้าหาญรักเรียนจริงของหล่อน แต่เขากลัวไปสำหรับชีวิตอนาคต ซึ่งก่อนจะแน่ที่น้องสาวของเขาจะต้องแต่งงาน หากได้คู่ที่ไม่เป็นภัยกับภูมิวิชาของหล่อนก็นับว่า ชีวิตคู่จะดำเนินไปอย่างปกติสุข แต่ถ้าบังเอิญชายผู้ที่จะเป็นสามีของหล่อนนั้นเป็นคนใจแคบ จู้จี้ชอบความบำรุงกายบำเรอใจแล้วหล่อนก็จะต้องเกิดขัดข้องที่จะดำเนินชีพเป็นนักกฎหมาย หรือไม่ก็ต้องแตกร้าวกัน เพราะวิชาทางนี้ต้องละทิ้งหน้าที่ทางบ้านเรือนเกือบเด็ดขาด จึงจะทำการได้ดีจริง แต่ถ้าเรียนแล้วอยู่บ้านเลี้ยงลูกปฏิบัติสามีก็เท่ากับไม่เรียน ฉะนั้น สุดศักดิ์ผู้มีสติดีกว่าน้องสาวเพราะเขาเป็นหัวใจของผู้ชาย และมีวัยเจริญกว่าหล่อนถึง ๔ ปี ทั้งเป็นผู้หวังดีจริงเพื่อความสุขของหล่อน จึงต้องพยายามพูดแนะนำขัดขวางอยู่เสมอ

"ขอให้พี่อธิบายคุณประโยชน์ของวิชาแพทย์ให้น้องฟังอีกสักครั้งเถิด" เขากล่าวอย่างเกรงใจ

"แต่คิดว่าพี่จะต้องเหนื่อยเปล่า"

"ช่างเถอะ พี่ยอมเหนื่อยเพื่อความหวังดี"

"หวังดี! น้องไม่เข้าใจ ถ้าหวังดีก็ต้องช่วยหนุนให้คุณพ่อเห็นด้วยกับวิชากฎหมาย"

"แต่คุณพ่อท่านก็หวังดีเหมือนกัน ท่านจึงยังค้านไว้ ท่านคิดคล้ายกับพี่ ว่ากฎหมายไม่จำเป็นสำหรับลูกผู้หญิง แต่แพทย์จำเป็นสำหรับทุกแห่งและทุกเวลา ควรเรียนไว้"

"แต่ผู้หญิงก็มีจิตต์ใจไม่ต่างกับผู้ชาย"

"ถูกทีเดียว รัชนี ชายหญิงไม่ต่างกันด้วยความมีชีวิตเลย แต่ชายกับหญิงก็ได้ถูกแยกไว้คนละเพศ และทำหน้าที่คนละอย่าง

น้องคงรู้ดีแล้วสำหรับสิ่งที่ต้องแยกกันนั้นว่าคืออะไรบ้าง เพราะน้องมีอายุถึง ๑๗ ปีและกำลังเรียนอยู่มัธยม ๘ อันเป็นชั้นสุดท้ายของวิทยาลัย ฉะนั้นพี่จะดูหมิ่นว่าน้องยังมีความคิดเป็นเด็กทารกอยู่ไม่ได้ อย่างน้อยน้องต้องได้เรียนวิชาที่เกี่ยวกับเพศหญิง เช่นการเย็บปักถักร้อย การทำกับข้าว การซักฟอก แต่งบ้าน ซึ่งไม่มีหลักสูตรไว้สอนนักเรียนชาย เห็นไหมว่าทำไมจึงได้เรียนต่างกันเช่นนี้”

จริงทีเดียวที่คำพูดตอนนี้ของสุทัศน์ทำให้รัชนีไม่สมัครตอบ เพราะหล่อนทราบหน้าที่อันถูกแบ่งนั้นอยู่ แต่เมื่อได้เงียบไปครู่หนึ่งนิสัยหัวดื้อของรัชนีหาได้นิ่งไม่ หล่อนต้องพยายามเถียงต่อไป

“น้องรัชละว่าเพศเราต้องเรียนวิชาเหล่านั้น เพราะอนุโลมไปตามหลักประเพณีและหน้าที่ของเพศ ซึ่งจำเป็นสำหรับผู้มีชีวิตแต่งงานในวันต่อไป แต่พี่สุทัศน์คะ โลกจะไม่โหดร้ายเกินไปจนถึงกับไม่ยอมยกเว้นให้ผู้หญิงที่ต้องการเลี้ยงตัวเองด้วยความสามารถของตนเอง โดยให้หล่อนหลุดพ้นจากการแต่งงานได้บ้างเชียวหรือ” พี่ชายหัวเราะร่วน เพราะเหลือกลั้น ซึ่งทำให้น้องสาวของเขาอับอายขมขื่น

“น้องอย่าด่วนลงโทษอะไร ๆ ทั้งหมด มันเป็นกฎธรรมดาที่ซ่อนเร้นอยู่ภายในร่างกายของสิ่งที่มีชีวิตทั่วไป เมื่อไม่ถึงคราวก็ยังไม่มีใครพบ และจะไม่มีความรู้อะไรกับเรื่องเหล่านี้เลย”

“เมื่อไรจะพบจะรู้?” หล่อนย้อนถามเร็วปรื๋อ “น้องเห็นผู้หญิงหลายคนที่ไม่แต่งงานแต่มีอายุเลยหรือเท่ากับผู้ที่แต่งงาน และยังมีผู้หญิงบางคนที่อ่อนกว่าน้อง แต่เขาไม่ได้เล่าเรียนอยู่บ้านเฉย ๆ ต้องมีสามีและเลี้ยงลูกไปแล้ว ที่น้องเห็น ๆ มานี้ทำให้น้องมีคติขึ้นว่าหัวใจของคน และทางเดินของชีวิตแม้ร่วมเพศกันก็ไม่เหมือนกัน แต่น้องยังเชื่อว่าคนเราไม่ชอบให้ธุระของตัวว่างไปได้ ฉะนั้นจึงต่างคนต่างก็หาโอกาสที่จะทำชีวิตให้มีงานไปตามแต่จะได้ บางคนมีธุระใช้ชีวิตกับการเรียนอย่างน้อง บางคนใช้กับการเย็บครู บางคนทำงานบ้านมีลูกมีสามี แต่เมื่อผู้ใดมีงานทำประจำอยู่แล้วก็คงไม่มีอะไรอื่นมาแทรกแซงได้” สุทัศน์หัวเราะหึ พร้อมกับตบหลังน้องสาวอย่างสงสาร

“น้องช่างคิดและช่างตีปัญหาดีเหลือเกิน แม้ว่าไม่ถูกกับความจริงแต่ก็อดชมไม่ได้ ขอ

ให้น้องรอไปอีกอย่างน้อย ๕ ปีแล้วน้องจะตอบได้ว่า ความคิดความรู้สึกของบางคนชะนิดต่างๆที่น้องยกตัวอย่างมาพูดนั้นมีแตกต่างกับความคิดของน้องเวลานี้อย่างไร ?”

“ใครจะเป็นผู้อธิบายให้น้องเข้าใจผิดไปจากที่น้องเข้าใจเวลานี้”

“ไม่จำเป็นต้องคนอื่นหรอก ตนของตนน่ะแหละจะอธิบาย เรายิ่งโตขึ้น ได้อยู่ในโลกได้นานเพียงใด เราก็จะยิ่งรู้อะไรๆมากขึ้น การเรียนรู้เรื่องของชีวิตนั้นยากมาก แต่ต้องได้เรียนทุกคนโดยไม่จำเป็นต้องมีกฎหมายบังคับ”

รัชนีนิ่งฟังอย่างพิศวงเชื่อครึ่งไม่เชื่อครึ่ง แต่ในที่สุดก็มีเหตุผลคล้อยตาม เพราะหล่อนเองยังจำชีวิตของตนเองที่ขยายความต้องการยิ่งวันก็ยิ่งแปลกขึ้น เมื่อ ๑๐ ปีก่อนหล่อนต้องการอยู่ใกล้คุณพ่อคุณแม่ และอยากวิ่งเล่นกับเพื่อน เล่นตุ๊กตา เล่นขายของ แต่ต่อมาความต้องการชอบพอเหล่านั้นเลื่อนไปแล้ว มีความพอใจชะนิดใหม่แปลกๆมาแทน จนเดี๋ยวนี้ หล่อนชอบเรียน ชอบการเล่นที่ให้อนามัย ต้องการมีชื่อเสียงชอบทำงานทุกสิ่งที่ได้รับความนิยม ส่วนความรักบิดามารดาและพี่น้องนั้น ก็แปลกไปกว่าเดิมก่อนๆ รักอย่างแน่นแฟ้น แต่ไม่มีความหมายมาบัดนี้ผิดไป หล่อนรักพ่อแม่ด้วยความปรารถนาที่จะให้ท่านได้รับความชื่นชมและสุขสบาย หล่อนอยากมีโอกาสสนองคุณ หวังให้ท่านอยู่กับหล่อนนานๆ ส่วนกับพี่น้องหล่อนรักเขาพร้อมกับหวังดี อยากให้พี่น้องมีชื่อเสียงและขยายเขตต์ความรักมากอย่างขึ้น รักตระกูลรักชาติ ซึ่งกาลก่อนไม่เคยผุดขึ้นในดวงใจหล่อนเลย เมื่อหล่อนได้คิดเทียบเคียงดูถึงความหลังกับเดี๋ยวนี้แล้วทำให้หล่อนเย็นกังวลว่ากาลข้างหน้าจะมีอะไรอีกที่เปลี่ยนใจหล่อนให้ผิดไปได้ ความอยากรู้นี้เองทำให้หล่อนต้องเม้มริมฝีปาก พร้อมกับเพ่งกำลังใจอย่างแรง แต่หล่อนยังไม่ยอมเข้าใจว่าจะมีเหตุเปลี่ยนใจหล่อนได้

ขณะนั้นทั้งสองต่างใช้ความคิดอยู่ในห้วงซึ่งปล่อยให้เท้านำร่างกายไปอย่างชำนาญและเลี้ยวเข้าป่าละเมาะมีทางคนเดินสายเล็กๆปราศจากหญ้าเตี้ยนเย็นพันทรายละเอียดขาวยาวจากเวียนหายไปในแนวหมู่ไม้พุ่มน้อยๆ

“เรายังมีเวลาเดินอยู่อีกชั่วโมงกว่ากลับถึงบ้านแดดร้อนพอดี” สุทัศน์เปลี่ยนเรื่องพูดเมื่อได้มองดูนาฬิกาข้อมือเข็มทั้งสองชี้บอกเวลา ๗ น. รัชนีก็กระทำอาการคล้ายๆ

กันกับนาฬิกาเรือนน้อยที่ข้อมือของหล่อน

"เพิ่ง ๗ โมงเท่านั้นเอง แต่ดูเหมือนเราออกเดินและพูดกันมานาน"

"เพราะเรื่องของเราไม่ค่อยสนุก" พี่ชายตอบ พร้อมกับมองไปข้างหน้า เห็นชายคนหนึ่งแต่งกายอย่างกรรมกรพื้นเมืองเดินตรงมา เขาเพ่งดูด้วยมีความหมาย และเดินย่นระยะใกล้เข้ามา ทันทีสุทัศน์ได้อุทานหลุดออกมาอย่างตื่นเต้นว่า

"โอ๊! เทพ" ผู้แปลกหน้ายิ้มรับเพราะเขาก็มีความคิดไม่ผิดกับสุทัศน์ พร้อมกับพูด เขาถอดหมวกแสดงความเคารพ

"ครับ ผมเองคุณ" สุทัศน์ตรงเข้าขยับมือเขาเข่ย่าอย่างแรงแล้วหันไปทางน้องสาว

"นี่รัชนีน้องฉันไงล่ะ เทพ แกคงจำไม่ได้เพราะรัชนีไปอยู่กับคุณยายเสียแต่เล็ก ๆ" เทพมองดูรัชนีอีกครั้งหนึ่งกิริยาบอกว่าประหลาดใจและยิ้มกับหล่อนอย่างนับถือ แต่รัชนีบอกอาการในสายตาว่าไม่ค่อยรู้เรื่อง

"คุณผิดไปมาก ถ้าผมพบที่อื่นผมจะไม่รู้จักเลย และคุณก็คงจำผมไม่ได้เช่นเดียวกัน เทพไงครับ" เขาพูดช่วยความจำของหล่อน แต่หล่อนก็คงไม่รู้อะไร

"น้องคงจำไม่ได้ เทพลูกนมอีมเพื่อนเล่นของเราไงล่ะ" พี่ชายช่วยอีก

"อ้อ!" หล่อนคราง เขา ๆ เหมือนกับคิดอย่างฝืน ๆ "น้องจำนมอีมได้ แต่นายเทพ—"

"คุณยังเด็กมากเมื่อคุณอยู่บ้านนี่" เขาแก้ไขให้อย่างร่าเริง "แต่ผมดีใจมากที่ได้พบคุณทั้งสองวันนี้ ผมตั้งใจฟังข่าวอยู่เสมอได้ไปรับใช้ท่านที่บ้านบ่อย ๆ และเจ้าคุณยังกรุณาผมอย่างแต่ก่อน"

"ฉันก็ยินดีมาก เทพ มาทุกคราวถามถึงเทพเสมอ นี่บ้านแกอยู่ใกลมากไหม อยากพยายามไปให้ถึงบ้านแกสักครั้ง มากก่อน ๆ เวลาน้อย"

"ไม่ไกลหรอกครับ ผมเพิ่งย้ายมาจากลับแลสักเดือนเห็นจะได้ คุณจะไปบ้านผมเมื่อไรก็ได้ใกล้นิดเดียวกับบ้านของคุณ อยู่หลังที่ว่าการอำเภอไงครับ?" เขาพูดพลางยกมือขึ้นชี้ตรงไปทางข้างหลังของพี่น้องทั้งสอง

"อ้อ! แล้วนี่แกกำลังกลับบ้านซิ ไปไหนมาล่ะ" สุทัศน์ถาม

"ครับ ผมกำลังกลับบ้าน ไปอยู่ในป่าคนงานตัดไม้ ผมค้างอยู่ในป่าคราวละหลายวัน"

"เอ๊ะ! แกทำไม้ ทำไม้ซุงหรืออะไร ส่งขายที่ไหน?"

"ไม้พื้น กับไม้ต่าง ๆ ขายรถไฟครับ"

"เออ! เทพ ชีวิตของเทพเป็นการงานแล้ว ที่จริงเทพแก่กว่าฉัน ๓ ปีเท่านั้น แต่ฉันยังเป็นเด็ก" สุทัศน์กล่าวด้วยความรู้สึกชะนิดหนึ่ง เทพยิ้ม "งั้นเรากลับกันเถอะรัชนี ได้เดินคุยกับเทพไปด้วย ถ้าไม่ร้อนจัดเราอาจเลยไปเยี่ยม Family เพื่อนเก่าของเราเสียวันนี้" สุทัศน์พูดต่อพร้อมกับหมุนตัวกลับหน้ามาสู่ทางเก่า ซึ่ง รัชนีไม่แสดงกิริยาขัดขวาง

ทั้งสามเดินเรียงไหล่กันไปอย่างช้า ๆ สุทัศน์เดินกลางและไม่มีท่วงทีถือตัวต่อเทพผู้เคยเป็นเด็กรับใช้อยู่ในบ้านเขามาครั้งหนึ่งเลย ซึ่งทำให้เทพยิ่งบูชานับถือยิ่งขึ้น เขามักมองดูสุทัศน์และรัชนีด้วยความรู้สึกยินดี นึกอวยพรให้อนาคตของนายทั้งสองของเขามีความเจริญ

"ผมทราบว่าคุณกำลังเรียนกฎหมาย" เทพกล่าว

"เทพดีใจไหม ที่ฉันเรียนกฎหมาย?"

"คุณพอเดาเอาได้กะมังครับ ผมภักดีต่อตระกูลของคุณ ด้วยความกตัญญูกตเวทีเสมอและถือว่าทุกคนเป็นนายของผม"

"เราเป็นเพื่อนกัน เทพ ไม่ใช่ข่าวหรือนายอะไรหรอก" สุทัศน์ตอบพร้อมกับยิ้มมองดูเทพด้วยความไว้ใจ "ฉันนึกเสียดายที่เทพได้เรียนเพียงมัธยม ๖ ถ้านมแกไม่กลับไปอยู่แพร่เสีย ฉันคิดว่าเทพจะได้ไปเรียนต่อกับฉันที่กรุงเทพ ฯ"

"ผมพอใจแล้ว และสมควรแก่ฐานะของผม แม่แกมีลูกคนเดียวแต่ผม ถ้าผมจะเรียนมากไปก็คงไม่ทันสนองคุณแกแน่นอน"

"อ้อ! จริงซิ ฉันเข้าใจแล้ว ดูแต่ฉันซิมัวแต่เรียนอยู่จนบ่านนี้ยังไม่พ้นอกพ่อแม่"

"คุณผิดกับผมทุกอย่าง โปรดอย่านำไปเปรียบเลยคุณ คุณมีพี่น้องหลายคน แม้จะขาดคุณเสียในวันนี้ก็ไม่ทำให้ท่านเดือดร้อนและผลอันยิ่งใหญ่ กำลังรอต้อนรับคุณอยู่ในวันข้างหน้า เพื่อความชื่นชมยินดีของวงศ์ญาติ คุณจะต้องพยายามทำหน้าที่ของคุณเป็นผู้สืบตระกูลและให้สมกับเป็นบุตรของผู้มีฐานะทุนทรัพย์อันดี ถ้าคุณจะคิดแต่เพียงผมคุณก็คิดผิด หรือผมจะพยายามคิดให้เสมอคุณ ก็ไม่ถูกเหมือนกัน"

"เทพ แกพูดได้เกินอายุ ฉันชอบความคิดของแกมาก ไม่เสียทีเราเป็นเพื่อนกันมาแต่เด็ก ๆ"

การเดินของคนทั้งสามค่อย ๆ ทิ้งระยะให้

ยาวไว้เบื้องหลังยื่นขึ้นถึงถนนใหญ่ ได้เปลี่ยนพูดเรื่องต่าง ๆ กันอย่างเพลิดเพลิน สมกับการนานปีที่ได้พบกัน ส่วนรัชนีหล่อนตั้งต้นนั่งฟัง และใช้ความคิดอย่างสุขุม และรำพึงว่า

"เทพ เป็นคนที่ได้รับการศึกษาน้อยกว่าเรา แต่เขามีความรู้ดีกว่าเราหลายอย่าง นี่คงเป็นอย่างที่พี่สุทัศน์พูดว่า ทุกคนต้องได้เรียนเรื่องของชีวิต และเรายังรู้เรื่องชีวิตน้อยนัก เทพเขาเรียนเรื่องนี้มากกว่าเรา และมากกว่าพี่สุทัศน์"

พอเดินมาถึงประตูบ้านแห่งหนึ่ง เทพหยุดและเปลี่ยนเรื่องที่กำลังพูดมากล่าวพร้อมกับก้าวไปเปิดประตู

"นี่ครับบ้านผม โปรดแวะสักครู่ คงยังไม่ร้อนรัดเวลากลับบ้าน"

ทั้งสองไม่แสดงกิริยาขัดข้องเดินตามผู้นำเข้าประตูได้เห็นภายในบริเวณบ้านสะอาดเรียบร้อยและเงียบน่าอยู่ ที่ลานบ้านสองข้างทางเดินมีดินได้ถูกขุด และแย่งรูปไว้อย่างร่องสวนผัก แต่ดินยังเย็นก้อนอยู่

"นี่คงทำที่ปลูกผัก" สุทัศน์พูดเชิงถามเป็นความเห็น

"ครับ ผมขุดขึ้นผึ่งแดดไว้ ได้สั่งพันธุ์ผักมาเพาะไว้หลายอย่าง ผมชอบงานนี้มาก อีกสองเดือนไปข้างหน้าบ้านผมจะไม่ต้องซื้อผักที่ตลาด"

"ดิ เทพ นอกจากประหยัดสตางค์แล้วเรายังได้บริหารชีวิตให้เย็นการเย็นงานไว้เสมอ" สุทัศน์กล่าวพลางมองไปทางในบ้านอย่างหาความรู้ "แต่_นี่ แกอยู่กันกี่คนละเทพเห็นเงียบเหมือนไม่มีคน"

"มีครับ แม่ยายของผมแกคงนั่งย้อมไหมอยู่หลังบ้าน"

"แล้วกงสุลล่า" สุทัศน์ถามเชิงล้อ รัชนียิ้ม

"ผมยังไม่ทราบ" เขาตอบอย่างร่าเริง "ผมไปค้างบ้าเสียตั้ง ๓ วัน เชิญขึ้นนั่งบนเรือนซิครับ" ว่าแล้วเขานำแขกไปยังบันได เชื้อเชิญขึ้นบนเรือนอย่างนอบน้อม

"เรียบร้อยดีเหลือเกิน" รัชนีอุทานเบา ๆ กับพี่ชาย เมื่อต่างได้นำตัวมายืนอยู่บนระเบียงเรือนมองเห็นสภาพการตกแต่งแล้ว

"เทพมีนิสัยเรียบร้อยมาแต่เดิม รัชนี" พี่ชายกล่าวพอได้ยินกันทุกคน เทพยิ้มต่อคำชมเชยนั้น ในขณะที่คล่องแคล่วยกพื้นห้องกลางซึ่งใช้รับแขก แล้วกล่าวเชิญให้แขกของเขานั่ง

ตัวเรือนไม่สู้ใหญ่โต มีระเบียงตลอดส่วนล่างยกพื้น ตัวเรือนแบ่งออกเป็นสามห้อง ห้องกลางโปร่งใช้เป็นห้องรับแขก มีฝากั้นกำบังตัดไว้ ตอนหลังมีประตูอยู่ส่วนมุมสำหรับเดินเข้าออกระหว่างหลังบ้านกับหน้าบ้าน ห้องทางซ้ายมือ ต้องเข้าใจว่าเป็นห้องทำงานของเทพ เพราะมีโต๊ะเขียนหนังสือ และตู้ใส่หนังสือชั้นวางกองกระดาษ ประตูเปิดออกห้องกลางและอีกประตูเปิดลงเฉลียง การตกแต่งแม้ไม่มีวัตถุมีค่าหรูหรา แต่ก็เรียบร้อยเป็นระเบียบควรชม พื้นเรือนขัดไว้เป็นมันขึ้นเงางาม นั่งอยู่ห้องกลางอาจเห็นทางหน้าบ้านได้ดี เพราะไม่มีฝาด้านหน้า

"กงสุลของแกคงขยันมาก" สุทัศน์กล่าวชมอย่างจริงใจ รัชนียิ้มน้อย ๆ มองตรงไปยังเจ้าของบ้านแล้วกล่าว

"อยากรู้จักฉันนึกว่าจะน่ารักมาก หล่อนเป็นชาวเมืองนี้หรือจ๊ะ?"

"มิได้ครับ เป็นชาวกรุงเทพ ฯ ลูกพ่อค้าที่ไปตั้งค้าขายอยู่จังหวัดแพร่"

การได้ยินว่าเป็นชาวกรุงเทพ ฯ ทำให้รัชนีตื่นเต้นและเหลียวหายิ่งขึ้น เทพรู้ทีจึงกล่าวเมื่อได้ยกหีบบุหรี่และขันน้ำร้อนพร้อมกับถ้วยมาเรียงต้อนรับแขกของเขาแล้ว

"เชิญคุณนั่งตามลำพังสักประเดี๋ยว ผมจะไปถามแม่ทางหลังบ้าน ผมไม่ทราบว่าเขามีที่ไปที่ไหน" เมื่อทั้งสองพะยักแล้ว เขาค่อยโน้มกายผ่านออกจากห้องไปทางประตูด้านใน

"ยังไม่มีบุตรด้วยกันกะมังพี่สุทัศน์ ไม่ได้ยินเสียงเด็กเลย" รัชนีถามขึ้นเบา ๆ เมื่อคะเนว่าเจ้าบ้านจะไม่ได้ยิน

"พี่ก็ไม่รู้เรื่องเขา ได้ยินแต่คุณพ่อเล่าว่าเขาแต่งงานที่แพร่เมื่อสองปีมาแล้ว"

"เอ้อเหอ! ก็อายุ ๒๒ เท่านั้นซิ เป็นของแปลกสำหรับผู้ชาย" รัชนีคราง และพูดคล้ายกับไม่เชื่อ

"แต่เป็นธรรมดาของชนบท อย่างแก่ที่ผู้ชายจะแต่งงานก็พอยวชแล้วเท่านั้น ยิ่งเทพยิ่งจำเป็นหนักขึ้น เพราะเขาต้องเลี้ยงแม่ ถ้าไม่แต่งงานแล้วจะทำให้เขาไม่กล้าจากแม่ไปทำงานได้เลย"

"น้องสงสัยจริง ทำไมนมิ่งไม่อยู่กับเราต่อไป ไม่ยังงั้นเทพจะไม่ลำบากเลย"

"ทุกคนต้องการความเสรีภาพให้แก่ชีวิต และถ้าคุณแม่เรายังไม่เสีย คุณพ่อไม่มีเมียใหม่ นมก็คงจะยังอยู่กับเรา"

"อ้อมีเรื่องไม่ถูกกับแม่เลี้ยงเราด้วย"

เป็นความรู้ใหม่ของรชนี หล่อนถอนใจน้อย ๆ

"มันเป็นเรื่องที่ไม่ขลุกขลักฉะเพาะพวกเรา"

"ไม่ควรเก็บมาคิด" สุทัศน์ตัดบท "เป็นเรื่องหนึ่งของท่าน เราต้องไม่พูดเรื่องนี้ให้มากไป"

"แต่น้องกัยยายนวลนี่ ออกไม่ชอบหน้ากันเลย ดูคุณพ่อก็ชักบูชาเขาเสียด้วย" พี่ชายหัวเราะขันความไม่เดียงษาของน้องสาวแล้วพูด

"พี่ ๆ ของเราทุกคนรวมทั้งพี่ด้วย ได้ตกลงกันแล้วที่จะไม่คิดเรื่องนี้ การเรามาอุตตริดถ์ก็คือ เป็นการมาเยี่ยมท่าน ไม่ใช่มาทำลายความสุข หาความรำคาญให้ท่าน และน้องก็ควรถือตามอย่างพี่ ๆ"

ยังไม่ทันที่รชนีจะกล่าวตอบ เทพก็อุ้มเด็กหญิงหน้าตาน่ารัก ขาวอวบคะเนอายุราวขวบกว่า ออกมาวางลงที่มุมเสื่อ ตนเองนั่งประคองอยู่ใกล้ ๆ

"ลูก?" ทั้งสองร้องพร้อมกัน รชนีขยับตัวคล้ายกับจะขออุ้ม

"ครับ" เขาตอบ "ธุคุณเสียหนู" พอขาดคำเด็กนั้นก็รวมมือตนเองทั้งสองข้างยกขึ้นสูงพ้นศีรษะหลายครั้ง พลางมองดูผู้แปลกหน้าด้วยดวงตาแจ๋วและหัวเราะเบิดปากจนเห็นฟัน ๔ ซี่ที่เริ่มงอก

"แหมว่างง่ายเหลือเกิน กี่เดือนแล้วจ๊ะ?" รชนีถามอย่างพอใจ พอเด็กคลานมาใกล้เพื่อหาของเล่น หล่อนก็ถือโอกาสรับมาอุ้ม

"๑ ขวบกับ ๓ เดือน" เขาตอบ

"แล้วแม่เขาล่ะ ไม่อยู่หรือจ๊ะ คงไม่รับประทานนมแล้ว" หล่อนกล่าวความเข้าใจในตอนหลัง

"ครับ หยุดรับประทานนมแต่ ๙ เดือน แม่เขาไปตลาดครับ ประเดี๋ยวคงกลับ"

"ตัวเล็ก ๆ อย่างนี้ของแกกี่คนแล้วเทพ?" สุทัศน์ถามอย่างไม่รู้ว่าจะเรียกให้เหมาะด้วยคำใด รชนีและเทพรู้สึกขันต่างหัวเราะ

"คนเดียวเท่านี้ครับ อ้อโน่น มาแล้ว"

พร้อมกับที่เทพทักขึ้น ประตูบ้านเบิด ทุกคนมองไปยังร่างสตรีสาวแต่งกายเรียบ ๆ ผิวเนื้อขาว รูปท้วมพองาม ผู้หนึ่งเดินเข้าประตูบ้านตรงมายังเรือน มือทั้งสองรุงรังไปด้วยภาระของรับประทาน หล่อนมองเห็นบนเรือนมีแขกจึงเปลี่ยนความคิดที่จะขึ้นทางหน้าบ้านเดินเลี้ยวไปทางริมเรือน และเทพได้ขยับตัวไปที่ประตูแล้วกล่าวว่า

"เธอเก็บของแล้วออกมานี่ คุณ ๆ ที่บ้านเจ้าคุณเรามารอพบอยู่นานแล้ว" ต่อมาราว ๒ นาที ภรรยาเทพก็ออกมาแสดงความเคารพ

ต่อสุทัศน์และรัชนีด้วยความยินดี เด็กเมื่อเหลียวเห็นมารดาก็เริ่มผลักรัชนีและลงคลานไปยังแม่ของตน

"ฉันดีใจจริง ๆ ที่ได้รู้จักเธอ" รัชนีกล่าวอย่างกันเองและจริงใจ

"ค่ะ! เย็นพระคุณ ต้องขออภัยที่ทำให้คุณรอนาน ดิฉันไปติดช่วยคนเย็นลมเสียที่ตลาด และต้องแวะเยี่ยมคุณนายอุ่นอีกครู่หนึ่ง" ตอนหลังหล่อนหันไปกล่าวกับสามี

"คลอดหรือยังคุณนายอุ่น" สามีถามคนทั้งสองงง

"ยังค่ะ แต่จะต้องใน ๒—๓ วันนี้แน่"

"เธอเย็นนางพยาบาลหรือจ๊ะ?"

"ค่ะ ดิฉันสำเร็จจากศิริราช"

"ดีมาก การเรียนวิชาทางนี้ได้ทำคุณประโยชน์ไม่ฉะเพาะแต่ตนเอง"

"ครับ ถ้าแม่ศรีไม่รู้ทางพยาบาล ผมคิดว่า ผมจะไม่สู้จะเขาใจในทางบ้านเรือนนักการเลี้ยงลูกก็คงไม่เย็นใจอย่างนี้" เทพรับรองซึ่งแสดงว่า เขาพอใจคุณสมบัติของภริยาอย่างยิ่ง

"ที่จริงดิฉันก็ไม่ได้เรียนมาก เพียงทำการคลอดบุตรได้เท่านั้น รู้สึกเสียดาย ถ้ามีทุนมาก ดิฉันคงสมัครเรียนแพทย์"

อ้า การเรียนแพทย์ที่ถูกนิยมนั้น ได้เริ่มเข้าใจรัชนีขึ้นอีกแห่งหนึ่ง สุทัศน์รู้สึกดีใจเย็นอันมาก

"นั่นซิ ฉันก็ชอบ กำลังยุรัชนีให้เขาเรียนอยู่ทีเดียว"

"เรียนซิคะ คุณคะ อายุคุณยังน้อย และคุณเรียนหนังสือได้ชั้นสูงแล้ว จะไม่ยากเลย" แม่ศรีหนุนด้วยความจริงใจ

"ฉันยังตกลงไม่ได้ จนกว่าจะจบชั้น ๘ แต่ฉันอยากได้สนทนากับแม่ศรีให้มากกว่านี้" หล่อนกล่าวอ่อนลงอย่างไตร่ตรอง

"ถ้าดิฉันมีเวลา จะพยายามไปเยี่ยมคุณคุณคงมาอยู่หลายวัน"

"๔ สัปดาห์ และฉันก็จะมาหาแม่ศรีเสมอ"

—๒—

หลังจากนั้น ในอุตตรดิตถ์ รัชนีได้พบกับแม่ศรี ภริยาของเทพเสมอ และสิ่งที่หล่อนเอาใจใส่ทำความรู้ให้แก่ตนเองมากที่สุดก็คือเรื่องของชีวิต ซึ่งแม่ศรีได้ให้ความสว่างแก่หล่อน ด้วยความคิดของผู้หญิงที่ศึกษาทุกคนจะต้องคิดเช่นเดียวกัน คือไม่รู้จักชีวิตแต่งงานเหมือนที่รัชนีคิดอยู่ ทำให้หล่อนสงสัยตนเอง

ว่าที่ตั้งใจไว้นั้น หล่อนจะหลีกพ้นหรือไม่ และเรื่องของแม่ศรีที่เหมือน ๆ กับหล่อนมา ตลอดแต่ต้องล้มเมื่อมีความรักเทพนั้น หล่อนเองจะถูกดำเนินนิยายชีวิตเช่นนั้นบ้างหรือ แต่ความรู้ความคิดของรัชนีเป็นความคิดที่สงสัยตามประสาเด็กสาวที่ใจยังบริสุทธิ์ จึงยากที่จะได้ผลให้ชัดเจนได้ เพราะเป็นความคิดที่เก็บมาจากชีวิตผู้อื่น จึงอาจเข้าใจเป็นเรื่องของตนได้ยาก แม่ศรีแก่กว่าหล่อน ๓ ปี ฉะนั้นชีวิตแต่งงานของแม่ศรีก็รุ่นเดียวกับหล่อนในเวลานี้

"ฉันต้องผิดกับแม่ศรี เพราะฉันคงไม่รักผู้ชาย" หล่อนตัดสินในเวลาที่ใช้ความคิดขบปัญหาเรื่องวิชาแพทย์กับกฎหมาย แต่ต้องสะดุ้งใจเมื่อคิดถึงถ้อยคำของแม่ศรีที่สนทนากับหล่อนในวันหนึ่งว่า

"ความต้องการแต่งงานมักอุบัติขึ้นในใจของผู้หญิงอย่างไม่รู้ตัว และไม่มีกำหนดแน่นอนว่าเมื่อไร ที่ไหน ซึ่งน้อยคนที่จะไม่ต้องผ่านความคิดความหวังอันนั้นตลอดชีวิต ถ้าหากความหวังถูกล้มก็จงเชื่อเถิดว่าเป็นความทุกข์ระทมยิ่งกว่าสิ่งใดในโลก"

แต่รัชนีไม่ต้องการคิดความนี้ให้มาก เพราะหล่อนต้องการให้พ้นความยุ่งยากในปัญหาชีวิต คงอยู่แต่ปัญหาการเรียนที่หล่อนจะเลือกเอาสักอย่าง ในสองอย่าง และบัดนเกิดความลังเล ไม่แน่ใจว่าหล่อนจะเป็นหมอกฎหมาย หรือหมอรักษาโรค การเรียนของหล่อนมีหลักสอนไว้ว่าจะทำสิ่งใด พูดใดตรองใด ให้ตกอยู่ในความมีสติ อย่าประมาท ต้องตรองให้รอบคอบ คิดคาดกาลภายหน้าไว้ให้มาก แต่การคาดของภายหน้านี้ รัชนีสามารถคาดได้แต่ผลดี ส่วนทางร้ายหล่อนโง่มาก จึงยังไม่ตกลงใจ

"น้องจะตกลงใจให้เด็ดขาดเมื่อได้เรียนรู้ถึงชีวิตนายแพทย์และทนายความ จนสามารถเข้าใจได้ไม่มากก็น้อย ซึ่งคิดว่าต้องภายในปีนี้ก่อนสำเร็จชั้น ๘" หล่อนกล่าวกับสุทัศน์และพี่ ๆ เมื่อถูกไต่ถามซักไซ้แนะนำหล่อน

ปีสุดท้ายของการศึกษาในวิทยาลัย รัชนีได้ทำตัวตามสัญญาที่ให้ไว้กับพี่ ๆ คือหล่อนหาเวลาว่างในวันหยุดเรียนไปชมโรงพยาบาล และเยี่ยมคนป่วยบ้าง ชวนสุทัศน์พี่ชายร่วมใจไปฟังการพิจารณาคดีที่ศาลในพระนครบ้าง หรือบางทีก็มักแสวงหาโอกาสไปตามสำนักงานทนายความที่คุ้นเคยชอบพอกับตระกูลของหล่อน แต่อย่างไรก็ดี ความรู้เห็นความเข้าใจของรัชนีที่ได้มานั้น ไม่ทำให้หล่อนให้ความยุติธรรมกับวิชาแพทย์เพื่อล้มความ

คิดเดิมเลย ยังเห็นงานของกฎหมาย การเบื้นทนายความเบื้นงานที่สนุกสนานและหรูหราพอใหล่อนอยู่นั้นเอง แต่รัชนีฉลาดพอที่จะไม่พูดดีดดิ้งเหมือนแต่ก่อนกับพี่ ๆ ชายหญิง ซึ่งทำให้พี่ ๆ เข้าใจหล่อนผิดว่าหล่อนอาจกลัยใจก็ได้

การยืดเทอมต้น ๑๕ วัน พวกพ้องรัชนีได้กำหนดการเดินทางไปเที่ยวอยุธยา และลพบุรี อันเบื้นเมืองโบราณ ไปกันทางเรือ ใช้เรือส่วนตัว ฉากทุ่งนา แม่น้ำลำคลอง และบึงบาง อันเต็มไปด้วยความงามของน่ำน้ำนี้ทำความเบิกบานให้แก่ผู้เที่ยวอย่างล้นเหลือ การเที่ยวลพบุรีได้ทำความเปลี่ยนแปลงให้แก่ชีวิตรัชนีอย่างน่าตื่นเต้น จนหล่อนเองลืมทุก ๆ สิ่งที่ผูกพันหัวใจมาก่อนหมด ที่ลพบุรีมีหลวงประสิทธิศัลยเวช แพทย์หลวงประจำจังหวัดผู้เบื้นญาติของ พระนิติกร ฯ พี่เขยของรัชนี คอยต้อนรับอยู่ และช่วยเหลือในการเที่ยวชมสถานต่าง ๆ อย่างสะดวก และได้พบนักเที่ยวในฤดูน้ำพวกอื่น ๆ หลายพวก บางพวกก็รู้จักมาก่อน บางพวกก็ถูกแนะนำกันครั้งนี้

ก่อนกำหนดกลับ ๓ วัน ได้นัดไปเที่ยววัดพระงาม ซึ่งมีพระพุทธรูปประดิษฐานอยู่บนไหล่เขา องค์ใหญ่มหึมา ทุกคนต้องการไปชมกันด้วยความตื่นเต้น แต่การเดินทางไปนั้น จะต้องโดยสารรถไฟจากสถานีลพบุรี ไปลงที่สถานีโคกกะเทียม และเดินทางตัดทุ่งนาไปอีกราว ๘๐ เส้น จึงจะถึงเขาพระงาม

ขณะที่เดินผ่านทุ่งนา จะเลี้ยวตัดไปยังวัดที่มุ่งมาชม ดวงตากว่า ๒๐ คู่ ก็ได้มองไปยังหมู่คนที่ขยักลุ่ม ณใต้ต้นไม้ใหญ่ ซึ่งสะกัดหน้าทางเดินอยู่กลุ่มหนึ่ง

“คงมีอะไรสักอย่างที่นั่น” คนหนึ่งในคณะเที่ยวกล่าวขึ้น

“แต่ต้องไม่ใช่สโมสรปาฐกแน่” สอดแยังขึ้นในพวกเดียวกัน ทำให้มีเสียงหัวเราะจากทุก ๆ คน

เมื่อได้มาถึงที่ชุมนุม หลวงประสิทธิ ฯ รีบขึ้นหน้าไปยังกลุ่มนั้น อย่างเอางานเอาการ ซึ่งแสดงความคุ้นเคยต่อคนเหล่านั้นด้วยการเคารพโต้ตอบให้กัน และการขยักลุ่มได้ถูกแยกออก เบิดให้เห็นเด็กชายพื้นเมืองคนหนึ่งกำลังถูกสุภาพสตรีผู้หนึ่งทำการพยาบาลอย่างเคร่งครัด

“เด็กนี่ยืนขึ้นไปนอนหลับอยู่บนค่าคบต้นมะขามนี้ เลยตกลงมาขาหักสลบไป” คนหนึ่งรายงานต่อนายแพทย์ และทันใดสุภาพ

สตรีผู้นั้น ก็เงยหน้าขึ้นดูผู้มาใหม่ แล้วยิ้มทักทาย

"แหม! ดีทีเดียว คุณหลวงมาทันพอดี ดิฉันกำลังแนะนำให้เขานำไปหาที่จังหวัดอยู่แล้ว"

"แต่คุณนายก็ได้จัดการไปอย่างดี ผมควรขอบใจในนามของนายแพทย์รัฐบาล" หลวงประสิทธิ ฯ กล่าวเมื่อก้มลงดูอาการของคนป่วยอย่างถี่ถ้วน

"เพื่อนมนุษย์ค่ะ และไม่ใช่ครั้งนี้ครั้งเดียวที่ดิฉันได้ช่วยคนป่วยไข้แถบนี้"

"แน่ละครับ ผมทราบดี ผมยังเคยนำบุญคุณของคุณนายไปประกาศในที่ประชุมเสมอ"

"การที่คนศึกษาทางแพทย์และพยาบาลไว้มาก ๆ ไม่ทำให้เสียผลเลย" ภิสิต นิสสิตหนุ่มแห่งมหาวิทยาลัย เพื่อนสุทัศน์ ผู้ได้มาสมทบเที่ยวกันที่ลพบุรี กล่าว

"เป็นประโยชน์มากทีเดียว ลูกผมให้เรียนแพทย์หมด" หลวงประสิทธิ ฯ กล่าวจนลืมตัวว่าตนเองเป็นคนอาภัพที่สุด เพราะแต่งงานมา ๑๐ ปีแล้ว ยังไม่มีบุตรเลยสักคนเดียว

"จริง ๆ และอ้ายลูกมันกลัวเป็นหมอเลยไม่กล้ามาหา" พระนิติกร ฯ ขัน

เมื่อได้จัดการกับคนป่วยเรียบร้อยแล้ว ต่างก็ตรงไปยังวัดเพื่อเที่ยวให้ทั่วทันกลับในเที่ยวรถเย็น แต่ปัญหาเรื่องประโยชน์ของแพทย์ยังติดใจอยู่หลายคน มีหลวงประสิทธิ ฯ เป็นต้น ฉะนั้น ในเวลารับประทานอาหารกลางวันกันอย่างสำราญบนลานหน้าพระประธานองค์ใหญ่ การสนทนาเรื่องแพทย์ได้ถูกนำมาอีกครั้งหนึ่ง

"คุณนายคนนั้น แกเรียนแพทย์หรือครับคุณหลวง?" ภิสิตถาม

"นางพยาบาล" หลวงประสิทธิ ฯ ตอบ

"แล้วแกมาอยู่ที่นี่ทำไม?" คนหนึ่งเข้าร่วมเรื่องพูด

"ก็มาอยู่กับสามีแกซิ ขุนพิชิตยุทธการนายทหารประจำอยู่ที่นี่"

"อ้อ! เรียมจริง" ภิสิตกล่าว

"เรียมอย่างไร?" สุทัศน์ถาม

"กันชอบพบสตรีแม่บ้านของทุก ๆ ครอบครัวเป็นนางพยาบาล เพราะทำประโยชน์ได้กว้างขวางมาก"

"กันอยากฟังคำอธิบายถึงความกว้างขวางของประโยชน์" สุทัศน์พูดเล่นสำนวนวางหน้าเฉย

"แกคิดว่าจะเป็นคุณของผู้ฟังทุกคนหรือ?"

"แน่ ๆ ผมก็ชอบฟัง ถ้าใครพูดเรื่องความดีของหมอ" หลวงประสิทธิ ฯ พูดอย่างหนุน "คุณเย็นนิสสิตต้องพูดได้ดี ทั้งสำนวนและความรู้"

"แต่ผมไม่แน่ใจว่าผมจะพูดถูกใจผู้ฟังทุกคน"

"ก็ลองซิคุณ" พระนิติกร ฯ กะทุ้ง.

"ได้ ๆ ผมว่า ถ้าใครมีกงสุลที่มีความรู้ทางพยาบาล สบายดี ไม่ต้องเย็นกังวลใจในการป่วยเจ็บและรักษาลูกหลาน"

"ยังไม่พอ" สุทัศน์สอด "ไม่จำเย็นแต่หน้าที่กงสุล ให้แก่พูดทั่ว ๆ ไป"

"เอ๊ะ! เพื่อประโยชน์มากหรือสุทัศน์?"

"แน่ละ ในพวกเราที่นี่คนหนึ่งต้องการรู้คุณของแพทย์กับกฎหมาย ว่าไหนจะดีกว่ากันสำหรับสตรี"

ถ้าภิสิตจะรู้ความหมายของผู้พูดบ้าง เขาคงหันไปมองรัชนี ซึ่งกำลังส่งค้อนมาให้พี่ชายอย่างหนัก จนนางนิติกร ฯ พี่สาวอมยิ้ม แต่ภิสิตไม่เข้าใจอะไรเลย เขายังใหม่กับการรู้เรื่องราวภายในวงญาติของสุทัศน์มากนัก ฉะนั้นเขาจึงไม่เห็นเมื่อมองตรวจทุก ๆ คน รัชนีได้สำรวมกิริยาเย็นปกติเสียแล้ว

"ใครกันที่อยากเข้าใจ? กันว่าสตรีควรเรียนทางแพทย์มากกว่ากฎหมาย"

"เพราะอะไร?" เย็นคำที่รัชนีนึกถามแต่หล่อนไม่ถาม กลายเย็นสุทัศน์พูดแทนและเน้นคำหนักมาก

"เพราะเหมาะแก่สภาพของสตรีที่เย็นเจ้าบุญนายคุณของมนุษย์อยู่ด้วยกำเนิดหน้าที่แล้วซิ ชีวิตของมนุษย์อยู่ในความรับผิดชอบของสตรีแต่ต้นจนเกือบจบ ถ้าสตรีจะเย็นแพทย์เข้าอีกสักอย่างหนึ่ง จะบริหารหน้าที่ประจำได้ดียิ่งขึ้น และเย็นประโยชน์มากที่สุด"

"หน้าที่เลิศนั้นอะไร คุณภิสิต?" สตรีกลางคนผู้หนึ่ง ซึ่งมาด้วยกันถาม

"โอ๊! โปรดอย่าให้ผมแจงสิ่เลยครับคุณนาย ผมยังเด็กมาก" เขาออกตัว เพราะรู้สึกว่าตนกำลังแก่เอามาก

"ก็เรื่องต้องมีหน้าที่เลี้ยงเด็กน่ะซิครับถูกไหม ผมว่า?" นายแพทย์กล่าว

"ผมก็ว่าอย่างนั้นแหละ" เขาตอบอย่างไม่เต็มใจ พลางถอยออกจากวงสนทนา "ผมต้องหยุดพูด เพราะชักกลุ้มกับอิ่มเสียแล้ว"

"ถ้าคุณว่าอย่างนั้น ผมว่าถูก ถูกที่สุด ผมชอบ ถูกใจผม ลูกหญิงของผม ถ้ามีเย็นต้องแพทย์หมด" หลวงประสิทธิ ฯ พูด

ด้วยน่าขยขันตามเคย

"ถ้าผมจะต้องเกิดเย็นหญิง ต้องไม่มาเย็นลูกคุณหลวง" สุทัศน์กล่าวแล้วชำเลืองดูน้องสาวผู้กำลังเลื่อนจานอาหารออกส่งให้คนใช้ "ไปเถอะ ภิสิต กันก็คล้ายกับแกไปเที่ยวกันอีกรอบ ให้ข้าวเรียงเม็ด" แล้วทั้งสองออกจากวงไต่เลาะก้อนหินไปทางหลังพระงาม ทิ้งการสนทนาไว้กับชุมนุมนั้น

"กันไม่เข้าใจว่าแกพูดถึงใคร กันก็หาเรื่องไม่ถูก เลยต้องหยุดพูด เพราะกลัว__" ภิสิตพูดเมื่อเดินมาห่างชุมนุมแล้ว

"กลัวอะไร?" สุทัศน์ถามพลางยิ้มมองดูเพื่อน

"กลัวว่าจะมีใครคนหนึ่งในคณะจะเกลียดหน้ากัน ถ้ากันไปพูดเรื่องขัดใจมากไป"

"เท่านั้นเอง แต่แกคงไม่กลัวพี่สาว หรือพี่เขยกันหรอกน่ะ"

"กันอาจหมายทั่วไป และสำหรับ__"

"สตริมากกว่า" สุทัศน์ต่อ แล้วต่างหัวเราะด้วยกันอย่างเข้าใจแล้ว

"กันดูคุณรัชนีน้องแกไม่ค่อยสนุก" เขาออกความเห็นอย่างวิตก

"เพราะฉิวกัน ไม่ใช่เคืองคนอื่น"

"เอ๊ะ! แกทำอะไรให้เธอโกรธ?"

"ชวนแกพูดเรื่องหมอมากไป"

"เธอไม่ชอบหมอหรือ? เธอคงต้องการเรียนกฎหมาย กันเดา"

"นั่นซิ กันอยากให้เธอเรียนแพทย์ แต่ดีอริง"

"ทำไมแกไม่อธิบายให้เธอเข้าใจเสียเล่า"

"พูดเสียจนหมดความรู้ของกันแล้ว ใครๆ ช่วยพูดก็ไม่ฟังเสียง แต่หมู่นี้ใช้วิธีนิ่ง ซึ่งกันรู้ว่าไม่ใช่นิ่งแพ้"

ภิสิตฟังสุทัศน์พูดด้วยความรู้สึกอย่างหนึ่ง ซึ่งเขาต้องใช้ความคิดเพื่อช่วยเปลี่ยนใจน้องของเพื่อนให้จงได้ ในที่สุดเมื่อได้นิ่งไปครู่หนึ่ง เขาจึงกล่าวขึ้นว่า

"กันคิดว่าน้องของแกไม่ดื้อ แต่เธอตั้งความหวังผิด พอมีทางแก้ได้"

"แก้อย่างไร? ขอกกันบ้าง"

"กันยังตัดสินไม่ได้ว่าทำอย่างไร แต่เชื่อว่าน้องของแกยังรู้จักชีวิตของสตรีไม่พอ" เขาพูดทิ้งไว้แค่นั้น ด้วยความเกรงใจ

"แกพูดถูก แล้วเธอไม่พยายามเรียนรู้เสียด้วย นี่ก็ยังอีกไม่กี่เดือนที่จะต้องออกจากโรงเรียน ไปเรียนต่อวิชาอุดม ถ้าเธอไม่ยอมเปลี่ยนใจเรียนแพทย์แล้ว ก็น่าเสียดาย"

"ถ้าแกวางใจกัน กันจะพยายามหาอุบาย

ช่วยเหลือ”

ระหว่างที่ชายหนุ่มทั้งสอง กำลังสนทนากันอยู่นี้ ถ้าเขาจะสามารถมองไปทางหน้าผาข้างศาลาเสี่ยงเซียมซี เขาจะเห็นรัชนีกำลังยืนอยู่โดดเดี่ยว มองดูความงามของธรรมชาติเบื้องหน้าของหล่อนอยู่ แต่ใจหล่อนกำลังมีเรื่องคิดอยู่หลายอย่าง ซึ่งเร้นลับไม่มีผู้ใดล่วงรู้ได้

“ฉันจะทำอย่างไรดี?” นี่เป็นถ้อยคำที่ดังออกมาเบา ๆ เมื่อความคิดยุ่งได้ป่วนสมองของหล่อนมากแล้ว พร้อมกับยกมือขึ้นตบหน้าผากเพื่อระงับความคิด

“ต้องสู้เอาชะนะให้จงได้ เพียงมาลองใจฉันเท่านั้น ไม่มีอะไรจริง” หล่อนบงการแล้วรวบรวมกำลังใจให้อาจหาญสดชื่นดุจเดิมตั้งต้นชมทุก ๆ สิ่งด้วยความเอาใจใส่เป็นพิเศษ ออกเดินเลาะกลับหันไปเก็บเม็ดมะกล่ำ ลูกตำลึง และของแปลก ๆ จนเรื่องที่ยุ่งยากได้ห่างสมองไปหมด

“อ้อ! รัชนีมาอยู่นี่เองหรือ เขาไปไหนกันหมดล่ะ?” เสียงร้องทักมาแต่สุมทุมสูงกว่าที่หล่อนยินเล็กน้อย

“แยกไปตามพอใจค่ะ พี่สุทัศน์ไปถึงไหนมา?” หล่อนร้องตอบอย่างร่าเริง แม้จะมองไปเห็นชัดก็ทำเสียงได้

“ขึ้นไปหาไม้เกตก์ทำไม้เท้า บนโน้น” เขาตอบพร้อมกับค่อย ๆ แหวกสุมทุมเถาวัลย์พร้อมทั้งภิสิตด้วย แล้วไต่ลงมาจนถึงรัชนี

“เด็กเอ๋ย! ชอบเม็ดมะกล่ำ ยังเรียนกฎหมายไม่ได้” เขาล้อ รัชนีหน้าแดงด้วยความเคืองระคนกะดาก ได้ปล่อยทุก ๆ สิ่งที่อยู่ในมือไปยังพี่ชาย ซึ่งเขาหลบอยู่พลันภิสิตยื่นหัวเราะเขา ๆ มองดูหล่อนด้วยความน่าเอ็นดู แล้วพูด

“แกพูดผิดก็ควรถูกลงโทษ กิจอันนี้ไม่ได้ทำให้การเรียนเสียเลย ดูเหมือนจะช่วยให้ดีขึ้น”

“เอ้า! ตกลง พี่จะช่วยเก็บใช้หนี้น้องต้องเสียไป บุหรี่พระราม กะเช้าสีดา ลูกตำลึง เม็ดมะกล่ำ มา ภิสิต ช่วยกัน” เขาพูดขณะที่ก้มลงตรวจวัตถุที่เกลื่อนอยู่บนพื้นดิน ภิสิตรีบทำตามโดยเร็ว รัชนียืนมองดูด้วยความขบขัน แล้วถามขึ้น

“พี่สุทัศน์ได้นับหรือเปล่า ว่าของน้องเท่าไร?”

“ประมาณ ๆ แต่จะไม่น้อย มีแต่มาก เพราะดูเหมือนพี่จะกะทบกับมันไม่มากนัก” รัชนีถอยมานั่งอยู่ใต้พุ่มไม้ใหญ่ มองดู

ชายทั้งสอง อย่างเพลิดเพลิน พอเขาเก็บขน เห็นว่าได้ทุกอย่างแล้ว จึงร้องถาม พร้อมกับชูมืออวดว่า

"พอหรือยัง รัชนี?" หล่อนยิ้ม และพะยักแทนคำตอบ สุทัศน์ส่งให้ภิสิต "แกเอาไปให้รัชนีหน่อย กันจะลงไปดูรังนกตรงซอกหินนั้น ว่านกอะไร".

ภิสิต ทำตามด้วยความเต็มใจ แต่เขาเหลียวสั่งว่า "อย่าเล่นรังแกมัน"

"พี่สุทัศน์ไปดูอะไรหรือคะ?" รัชนีถามเมื่อภิสิตมาถึงหล่อน

"ไปดูรังนก" เขาตอบ พร้อมกับวางของกำนัลลงบนก้อนหินข้างหน้ารัชนี แล้วหัวเราะและพูดต่อ "สิ่งเหล่านี้จะทำประโยชน์อะไรให้คุณบ้าง?"

รัชนีหัวเราะเขา ๆ ใบหน้าเปลี่ยนเป็นสีกุหลาบ เพราะละอายต่อคำถามของเขา แต่ฝืนใจตอบเลี่ยง ๆ ว่า

"ดิฉันเห็นว่าน่าเก็บ ก็เก็บเช่นนั้นเอง บางทีถ้าพอจะหอบไปฝากหลานทางกรุงเทพ ฯ ได้ ก็คงทำให้แกดีใจ ทำไมคุณไม่หาที่นั่ง?"

"อ้อ!" เขาอุทาน แล้วยิ้มอย่างพอใจ พลางเหลียวหาที่นั่ง ๆ ลงบนหินอีกก้อนหนึ่ง ซึ่งห่างจากรัชนีเล็กน้อย

"นั่นพี่สุทัศน์คงไปรังแกเจ้านกแน่นอน" หล่อนพูด และมองดูพี่ชายที่กำลังแหวกสุมทุมที่ปกรังนกอยู่

"ผมสั่งเขาแล้ว"

"ที่จริงไม่ควรจะไปกวนมันเลย อุ๊ย! แน่ทำมันตกใจบินไปแล้ว ดูซิ ซนอย่างร้าย" หล่อนร้องขึ้นเขา ๆ

"สุทัศน์! กลับมาเถิด!" ภิสิตบ้องปากพูดเสียงดัง ตัดกระแสลม ซึ่งผู้ถูกเรียกได้ยินดี ริบหันมา และลุกขึ้นยืนอย่างสนุกสนาน พร้อมกับพูดตอบมา แต่ทั้งสองไม่ได้ยินถนัด ภิสิตจึงกวักมือแทนคำพูด

"แก! ถูกคุณรัชนีว่าซน" ภิสิตรายงานด้วยอาการยิ้มหวัว เมื่อสุทัศน์กำลังเดินมาจวนถึง เขาทำหน้าล้อน้องสาว แล้วกล่าว

"ไม่ใช่ซน แต่อยากรู้ว่านกอะไร"

"แล้วรู้หรือเปล่า?" หล่อนถาม สุทัศน์ส่ายหน้า

"ไม่เข้าใจกับพรรณนกเสียเลย แต่น่าเอ็นดูมาก"

"นั่นซิ ก็เปล่าทั้งเรื่อง ทำให้มันตกใจเล่นเท่านั้นเอง"

"คุณใจดีมาก ควร__"

"เป็นแพทย์!" สุทัศน์ริบต่อ ภิสิต

หัวเราะ รัชนีค้อนหน้าแดง แต่คุณรัชนีขัด” ภิสิต รายงานยิ้ม ๆ มองดู

“ดูเหมือนวันนี้ทั้งวัน พี่สุทัศน์ไม่ชอย รัชนี ซึ่งหล่อนก็ยิ้มบ้าง แต่ไม่มีคำพูด

พูดเรื่องอื่นกับน้อง” หล่อนตอยด้วยเสียงผิด “หัวสมัยไม่สนุก มา พวกเราหัวกลาง

ธรรมดา พร้อมกับยิ้นขึ้น “น้องจะไปหา ลองกันคนละมาก ๆ”

คุณใหญ่ละ”

“พี่ก็คงไม่อยู่ที่นี่ ไปกันเถอะ ภิสิต ไป ต่อจากนั้นก็พลันเบี่ดฉากสนทนาด้วยเรื่อง

เที่ยวทางลานวัดข้างล่าง” ผลของการเสี่ยงทาย บางคนถูกดีก็ตื่นเต้น

คุยพุ้ง ที่ถูกร้าย ๆ ก็ทำถอนใจเหมือนจริง ๆ

ทั้งสามออกเดินเรียงกันไปช้า ๆ พอถึง รัชนีกับภิสิต มองดูอย่างขบขัน เพราะทั้งสอง

ศาลาเสี่ยงทาย สุทัศน์หยุด มีความคิดที่คล้ายกัน เมื่อได้รับความเพลิด

“ลองเสี่ยงเซียมซีกันไหม รัชนี?” เพลินกับการเที่ยวพอสมควรแล้ว ต่างเตรียม

ตัวกลับลพบุรีตามเวลา

“ม่ายละ การเสี่ยงทายเย็นของที่ไม่มี ในคืนวันนั้น เดือนหงาย เพราะเย็นเวลา

มูล” หล่อนตอบ และในทันใดนั้น พวกที่ ข้างขึ้น หลังจากการรับประทานอาหารแล้ว

แยกกันเที่ยวอีกพวกหนึ่ง ได้ส่งเสียงล่วงหน้า พวกผู้ใหญ่ที่ได้รับความเหน็ดเหนื่อยจากการ

ซู่ซ่ามา ซึ่งพอเดาได้ว่ากำลังมุ่งหน้ามา เที่ยว ก็ลงพักผ่อนเย็นการนั่งสนทนาบ้าง นอน

เสียงเซียมซี อ่านหนังสือบ้าง เล่นสะกาบ้าง แต่หนุ่ม ๆ

“เขามากันแล้ว งั้นเราอยู่ที่นี่เถอะ” ไม่รู้สึกว่าตัวเหน็ดเหนื่อยนั้นคืออะไร ฉะนั้น

สุทัศน์แนะนำ จึงไม่ยอมนิ่งอยู่กับที่พัก ต่างชวนกันไปเที่ยว

“ผมจะเสี่ยงแทนแม่พริ้ง ถามถึงลูก” ตามความพอใจ รัชนีถือโอกาสว่างขึ้น

หลวงประสิทธิ ฯ พูดเสียงดัง “อ้อ! สามคน จากเรือมานั่งชมท้องฟ้าเล่นที่สะพาน ซึ่งทอด

มาอยู่ที่นี่” พูดต่อเมื่อเลี้ยวเข้าศาลา “มา ยาวจาก พระราชวังโบราณที่ตั้งจังหวัด ลงมา

อยู่นานเหลอ?” ศาลาท่าน้ำ หล่อนมีความสุขด้วยอากาศ

“นานจนเตรียมกลับ” สุทัศน์ตอบ และภาพรอบตาซึ่งพอมองได้ราง ๆ

“ไง คุณเสี่ยงได้อะไร?”

“เราไม่ได้เสี่ยงเลย สุทัศน์ว่าจะลอง “คุณรัชนี!” เสียงทักมาทางข้างหลัง

เขา ๆ หล่อนสะดุ้งจากความสงบริเหลียวดู

"อ้อ! คุณภิสิตน่ะเอง"

"ตกใจไหมครับ?" เขาถามพร้อมหัวเราะเขา ๆ

"เส้นประสาทของดิฉันไม่สู้ตื่นนัก คุณจะไปไหน? พี่สุทัศน์ล่ะ?" หล่อนตอบพลางยิ้มน้อย ๆ แล้วย้อนถาม

"ขุนพิพัฒน์ชอบไปเที่ยวตลาด แต่ผมไม่ไป คิดว่าที่นี่สนุกกว่าตลาด เงียบดี คุณรังเกียจไหม ถ้าผมจะมาเย็นเพื่อนพูดด้วยสักคน?" เขาถามอย่างลังเล รัชนีขยับตัวนิดหนึ่งก่อนตอบ

"ไม่รังเกียจเลย นั่งซิคะ แต่พื้นไม่สะอาดนัก ดิฉันต้องปูผ้านั่ง"

ภิสิตดึงผ้าจากกระเป๋าเสื้อออกบัดแล้วนั่งลงซึ่งห่างจากรัชนีราว ๒ ศอก แล้วพูดขึ้นด้วยน้ำเสียงร่าเริง

"ที่จริงอากาศดีมากนะครับ"

"ค่ะ! เมื่อก็คุณใหญ่ขึ้นมานั่งเหมือนกันเพิ่งกลับลงไป ย่นว่าเพลีย แต่คงไว้ว่าสะกากับคุณพี่พระ" หล่อนพูดแล้วหัวเราะเขา ๆ ชายหนุ่มก็หัวเราะด้วย

"ผมชอบเหมือนกัน แต่ชอบเมื่อเวลาที่ว่างจริง ๆ" เขาพูดเรียบ ๆ

"ดิฉันก็เล่นเบื่อ แต่ไม่ค่อยอยากเล่นเพราะเล่นแล้วชักติด"

"ลพบุรี สนุกมากไหม?" ภิสิตเปลี่ยนเรื่องพูด "คุณคงเคยมาบ้างแล้ว"

"สองทั้งหนนี้ แต่ครั้งแรกดิฉันยังเด็กมาก เลยรู้สึกว่าสนุกคนละอย่างกับคราวนี้"

"เพราะอะไร? บ้านเมืองแปลกตาไปกว่าก่อนกะมัง?"

"ไม่แปลกเท่าใด แต่ความคิดของเด็กกับเวลานี้ผิดกัน"

"อ้อ! แน่ละครับ ผมมาแทบทุกฤดูน้ำแต่ไม่ฉะเพาะที่นี่ ผมชอบใช้เวลาหยุดเรียนทางโรงเรียนมาเรียนกับความจริง นิสสัยอันนี้ทำให้ผมกลายเป็นนักเที่ยวมากเสียทีเดียว เพราะผมไม่ชอบอยู่นิ่งได้"

"เที่ยวมากก็ได้เห็นมาก ช่วยการเรียนได้ดี ดิฉันเองก็ชอบได้เที่ยวเหมือนกัน แต่ต้องแล้วแต่ผู้ใหญ่"

เป็นอันว่ารัชนีและภิสิตมีนิสสัยคล้ายกันมาก ยิ่งได้พูดกันมากก็ยิ่งถูกใจ ต่างนำเรื่องต่าง ๆ มาสู่กันฟังอย่างเพลิดเพลิน และที่ภิสิตเข้าใจว่ารัชนีไม่สู้ชอบพูดนั้นผิดไป ที่จริงหล่อนช่างพูดและช่างเก็บความจำมาสันนิษฐาน

"ผมทราบจากสุทัศน์ว่าคุณขบชั้น ๘ แล้ว

จะเรียนต่อ” เขาเปลี่ยนเรื่องนำทางอีกครั้งหนึ่ง

“ค่ะ! ดิฉันตั้งใจเพราะดิฉันรักการเรียนและต้องการครองชีวิตด้วยตนเอง” หล่อนกล่าวอย่างหนักแน่น

“เหมือนใจผม ผมจะไปนอกเรียนวิชาอาชีพในมินานี้”

“วิชาอะไรคะ?”

“ผมยังไม่แน่ แต่คิดว่าต้องเป็นงานที่ไม่มีใครบังคับ เช่นทางกสิกรรมหรือค้าขาย ซึ่งเป็นชะนิดยากบั่น ผมเบื่องานที่ต้องการเป็นนายเป็นข่าวเสียเหลือเกิน ผู้ใหญ่จะให้ผมเรียนกฎหมายหรือหมอ หรือชะนิดที่มีหวังเป็นขุนนางได้ แต่ผมเห็นว่าเขามีกันมากแล้ว และพี่น้องของผมก็รับราชการเกือบไม่เหลือเลย”

“ที่จริงคุณคิดแปลกอยู่ แต่ไม่ใช่แปลกอย่างเสีย ดิฉันขอชม”

“แล้วคุณล่ะ คุณจะเรียนอะไร? ขออภัยผมดูคุณกำลังมีความคิดที่ค่อนข้างหนัก” เขาถามอย่างกันเอง มีเสียงหัวเราะด้วยกระแสสงสาร รัชนีถอนใจ

“หนัก!” หล่อนทวนคำแล้วนิ่งหาคำตอบ “ถูกค่ะ ดิฉันหนักใจมาก จนเกือบท้อไม่อยากเรียนต่อ แต่อยู่บ้านก็รำคาญ”

“ทำไมครับ? ให้คุณคิดว่าผมเป็นเพื่อนของคุณ ถ้าไม่รังเกียจผมอยากทราย บางทีพอช่วยคิดได้ก็ยังดี”

“ไม่มากมาย หรือลับลี้อะไร” หล่อนกล่าว “แต่ดิฉันกลุ้มที่ถูกใคร ๆ ค้านทางที่ดิฉันชอบ แล้วแนะนำให้เรียนแพทย์ ที่จริงดิฉันไม่เกลียดหรอกกับการเป็นแพทย์ แต่ชอบกฎหมายมากกว่า เพราะเป็นวิชาที่ต้องใช้ความคิดบริหารสมองมากที่สุด วิชากฎหมายเป็นวิชานำหน้าของทุก ๆ สิ่ง”

“เอ! ผมก็คนหนึ่งละที่ชอบให้ผู้หญิงเรียนหมอ แต่ผมไม่ตั้งใจขัดใจคุณหรอกนะครับ ผมชอบมานานแล้ว และผมเคยคิดวางโครงชีวิตของผมเองอย่างสวรรค์ที่เดียว” เขาพูด “แต่มันอาจเดินผิดโครงได้”

“คืออย่างไรบ้างคะ? ดิฉันอยากฟังแต่ดูเหมือนคุณบอกว่าคุณจะเรียนวิชาอาชีพทางกสิกรค้าขาย”

“ครับ! เพราะผมจะเรียนวิชาเหล่านน ทำงานกลางแจ้งอย่างบุกบั่น ผมจึงว่าอยากเห็นผู้หญิงเป็นแพทย์หรือนางพยาบาลมาก ๆ”

“ทำไม เกี่ยวอะไรกับคุณ?”

“อ้อ! เกี่ยวมากทีเดียว แต่ไม่ฉะเพาะผม

ใครๆ ก็ได้ ประทานโทษเรื่องชีวิต”

เพราะผู้ชายจะต้องอาศัยผู้หญิง ผมอาจพูดหยาบไป แต่เย็น

เพราะคนเรามีภาระมาก จะทำเองทุกอย่างไม่ได้แน่นอน และเย็นการแน่อยู่ที่ในครอบครัวหนึ่ง จะต้องมีตำแหน่งสำคัญที่สุดอยู่ สองตำแหน่ง คือ พ่อบ้าน แม่บ้าน คนทั้งสองนี้ต้องมีงานหนักด้วยกันทั้งคู่ แต่ต่างชะนิดงานกัน เช่น นาย ก. ไปไถนา แม่ ข. จะต้องเตรียมหาอาหารอยู่ทางบ้าน นาย ก. กลับมาจะได้กินทันหิว ไม่ใช่ทั้ง นาย ก. และ แม่ ข. ต่างไปไถนาทั้งคู่ แล้วกลับมาหุงข้าวผ่าฟืนด้วยกันทั้งคู่อีก แต่ถ้า นาย ก. ไม่มี แม่ ข. นาย ก. ก็ลำยากและเหน็ดเหนื่อยมาก เหมือนกับ แม่ ข. ไม่มี นาย ก. ฉะนั้น มนุษย์จึงมีหน้าที่นำความคิดให้ทุกๆ คน เตรียมตัวเพื่อรับงานที่พอสมกับเพศ และฐานะ ไม่ใช่เพื่อแย่งชิงทำในหน้าที่อันเดียวกัน เพราะถ้าเช่นนั้นแล้วโลกจะเจริญช้าที่สุด โครงชีวิตของผมก็เช่นนั้น ผมต้องการมีงานทำที่อิสสระเย็นใจ และทำเย็นที่ผมจะต้องเลือกเพื่อนร่วมงานในตำแหน่งสำคัญของชีวิต ที่จะสามารถช่วยส่งเสริมผลไปได้อย่างดี และผมก็เห็นว่า__” เขาหยุดนิดหนึ่ง “คุณอย่าถือนะครับ ผมพูดเรื่องผม” พูดต่ออย่างเกรงใจเมื่อรัชนียมและพะยักแล้ว เขาพูดสืบไป “ผมจะต้องมีเพื่อนร่วมสุขร่วมทุกข์ที่เย็นแพทย์หรือ

“ไม่เย็นไรค่ะ ดิฉันชอบฟังเรื่องที่มีเหตุผล และต้องการเรียนเรื่องชีวิต เพราะใครๆ พากันว่าๆ ดิฉันรู้เรื่องชีวิตน้อยมาก”

“อาจจะจริงของเขา เพราะถ้าคุณรู้เรื่องชีวิตมากกว่านี้ เพียงเท่ากับผม คุณก็จะไม่สมัครเรียนกฎหมาย”

“ทำไม?” รัชนีถามอย่างไม่รู้ตัว

“ผมออกหนักใจที่จะพูดเรื่องนี้กับคุณ เพราะถึงคุณจะอนุญาตแล้ว แต่ก็กะไรอยู่สำหรับผม” เขาพูดจริงด้วยความรู้สึกที่จริงใจ

“พูดเถอะค่ะ พูดถึงโครงการของคุณหรือจะชักเย็นนิยายก็ได้” หล่อนรบเร้าด้วยความอยากศึกษามากกว่าความหมายอันใดๆ ภิสิตนิ่งตรอง

“เอาอย่างนี้เถอะ ผมจะพูดให้คุณฟังด้วยเรื่องสมมุติ แต่คุณก็อย่าลืมว่า โลกเราต้องอาศัยคนสองเพศ คือ เพศชาย เพศหญิง อาศัยทุกอย่าง ตั้งแต่เกิดมาจนตาย ผมเข้าใจว่าคุณคงรู้ได้ดีว่า อาศัยกันอย่างไรบ้าง แต่การอาศัยระหว่างเพศ ต้องแบ่งหน้าที่กันทำ

นางพยาบาล เลยอยากเห็นผู้หญิงเรียนแพทย์ เรียนพยาบาลขนฝั่งกะดูกดำ และนำมาขัดคอ ใจน้อย ๆ

"แต่ผมก็พูดแล้วว่า มันอาจเดินผิดโครงการได้"

"ทำไมจึงจะผิด เมื่อคุณตั้งใจแล้ว คุณก็มีสิทธิอันชอบที่จะคอยบังคับให้ถูกไว้เสมอ" หล่อนถามด้วยเสียงประหลาดใจ

"แน่ละ ถ้าผมบังคับได้ ผมก็คงต้องบังคับไว้ แต่ผมกลัวว่าผมจะบังคับไม่ได้ และผมไม่ทันรู้อะไรดี ได้ปล่อยเรื่องไปให้ตกอยู่ใต้อำนาจกฎธรรมดาเสียแล้ว"

"กฎธรรมดาคือ อะไร ? และมีอำนาจกับเราอย่างไร ถึงกับเราจะทำอะไร ๆ ลงไปผิดกับความประสงค์?"

"ตัวของเรา ชีวิตของเรา นี่แหละคุณ คนเราไม่มีอะไรที่คาดถูกเลย เราตั้งใจไว้อย่างหนึ่ง แต่ก็อาจถูกอำนาจอันหนึ่งมาลากเราไป ผมจะรู้ได้หรือว่า วันใดที่ผมจะไม่ตกเย็นทาสของกฎธรรมดาที่สวมร่างกายของใจผมอยู่ และผมก็รู้ไม่ได้เสียด้วยว่าหัวใจของผมจะถูกลากไปมัดไว้กับอะไร"

"ดิฉันไม่ค่อยเข้าใจนัก" รัชนีพูดช้า ๆ เขาถาม รัชนีตอบรับเบา ๆ

"ทั่วโลก ทุกชีวิต" เขาตอบรวบยอด "แม้คุณก็เช่นเดียวกัน คุณกะไม่ถูกหรอกว่าชีวิตของคุณในวันนี้กับพรุ่งนี้จะมีอะไรมาเปลี่ยนแปลง วันนี้คุณรักเรียน แต่พรุ่งนี้คุณอาจรักการอยู่บ้านก็ได้ และวันนี้คุณมีใจอย่างนี้ วันต่อไปอาจถูกเปลี่ยน ๆ ตามความเจริญของนัย หรือเปลี่ยนด้วยเหตุการณ์ ทุกข์เย็นสุขสุขเย็นทุกข์ ก็ได้ กฎธรรมดาอยู่กับชีวิตทั่วไป ไม่มีใครหลีกพ้น และเอาชะนะได้ยาก ผมขอพูดอีกนิดว่า กฎธรรมดาที่มีอำนาจมากที่สุดในความเย็นอยู่ของชีวิต ก็คือ ระหว่างเพศที่ตรงกันข้าม และเย็นสิ่งที่เราควรกลัวเสียด้วย"

เขาพูดถึงตรงนี้ รัชนีเข้าใจดี หล่อนนิ่งฟังงังงังไม่กล้าถามอะไรอีก จนเขาพูดต่อ

"แต่ถึงกลัวอย่างไรก็หลีกไม่พ้น ฉะนั้นควรต้องเตรียมตัวไว้เพื่อรับใช้กฎธรรมดาให้

ดำเนินไปอย่างดีที่สุดที่จะดีได้ ถ้าเรารอยคอยไว้แล้ว ก็หวังได้ว่าไม่มีอันตราย”

ภิสิตพูดมาทั้งหมดด้วยถ้อยคำสุภาพและตั้งใจจริงที่จะช่วยให้รัชนีน้องของเพื่อกรักกลับใจในทางที่เป็นประโยชน์แก่เพศ เขาไม่ได้พูดเพื่อตนเองเลย และไม่มีใครสามารถมองทะลุหัวใจเขาได้ รัชนีเพิ่มความนับถือเขายิ่งขึ้น เพราะเขาเป็นผู้ใหญ่ต่อหล่อนจริง ๆ เมื่อได้นั่งพูดกันจนสมควรแก่เวลาหล่อนกลับลงเรือของหล่อน ภิสิตก็กลับที่พัก

—๓—

เมื่อได้กลับมาถึงกรุงเทพฯแล้ว ต่างคนต่างแยกย้ายไปตามหน้าที่ของตน แต่ภิสิตได้รับความสนิทสนมกับบ้านของพระนิติกรฯเป็นพิเศษ เพราะทุกคนชอบอัธยาศัยของเขา สำหรับรัชนี ครั้งใดที่หล่อนได้พบเขา ซึ่งโดยมากเป็นวันอาทิตย์โรงเรียนปิด หล่อนต้องหาเรื่องถาม ขอให้เขาช่วยอธิบาย ซึ่งภิสิตก็ได้กระทำตัวเป็นเพื่อนเสมอพี่ หรืออาจารย์ที่ดียิ่ง ตอบแทนความวางใจของรัชนีอย่างดี

“อีกไม่กี่วันผมจะต้องจากอู่นอนไปต่างค้าว รู้สึกใจหายๆ ชอบกล ดีใจก็มาก เสียใจก็มี” ภิสิตพูดขึ้นด้วยเสียงรื่นเริงอย่างธรรมดา ขณะที่นั่งสนทนาอยู่กับรัชนี

“วันที่ ๒๐ ไม่ใช่หรือคะ? แหม! ยังอีก ๑๐ วันเท่านั้น เร็วจริง แต่ก็ดีเหมือนกัน”

“ดีอย่างไร?” เขาถามแล้วหัวเราะ

“ดี! จะได้ไปเร็ว กลับเร็ว ๗ ปี หลับตาเสียประเดี๋ยวก็ถึง”

“คุณพูดง่ายนัก ที่จริงการไปอยู่เมืองไกล ห่างบ้านเกิด คงจะทำให้คิดรำคาญว่าช้า คุณอยู่ที่นี่ก็คงว่าเร็วได้ ว่าแต่คุณเถอะตกลงหรือยัง เกือบเข้าสอบแล้วไม่ใช่หรือ?”

“วันที่ ๑๒ ค่ะ ช่วยบนพระให้ดิฉันสอบได้นะ” หล่อนพูดอย่างน่าเอ็นดู

“ถ้าคุณไม่เรียนแพทย์ ผมจะแช่งส่ง” เขาทำท่าจริงจังแต่อมยิ้ม รัชนีหัวเราะ

“ใจร้ายจริง คุณครู แช่งก็คงไม่ถูกแน่เพราะไม่เป็นธรรม”

“อะไรไม่เป็นธรรม?” เสียงสอดมาแต่เฉลียงห้อง และพร้อมกัน สุทัศน์ก็โผล่ร่างเข้ามา ท่าทางมีความสุขที่สุด “แกมานานหรือ ภิสิต?” ทักเพื่อนขณะที่เดินไปนั่งลงข้างน้องสาว

“ไม่นานหรอก สัก ๕ นาทีได้ กันว่า

ถ้าคุณรัชนีไม่เรียนแพทย์ กันจะแช่งให้สอบตกชั้น ๘”

“จริงซิ น่าแช่งอยู่แฮะ เด็กดื้อ” เขาพูดทำท่าทางราวกับจะกุ

“ช่วยกันซิคะ ช่วยให้ทุกคน คุณใหญ่ พี่พระ พี่หลวง พี่เล็ก ก็ไปสั่งให้เขาแช่งเถอะน้องจะได้เตรียมหาอะไรไว้รับ” หล่อนพูดอย่างเยือกเผย ไม่มีกิริยาอายเหนียมและเกรงกลัว ชายหนุ่มทั้งสองชอบใจมาก

“เออ! นี่คงดื้อเอาจริง ๆ” สุทัศน์พูดอ่อนลง มีเสียงวิตก “แต่ก็ดีเหมือนกัน เราได้ตั้งสำนักงานทนายความ ช่วยกันว่าความและแก ภิสิต เมื่อกลับจากนอก มีงานทำแล้วถูกใครข่มเหง เป็นบ้ญหากฎหมาย ก็เชิญมาปรึกษาเรา จะช่วยว่าให้เปล่า ๆ” รัชนีส่งค้อนให้วงโต ถ้าไม่เกรงใจภิสิต หล่อนคงยั้งมือไว้ไม่อยู่ แต่แล้วก็พลอยหัวเราะไปด้วย

วันที่ ๑๒ และ ๒๐ ได้คล้อยหลังไปแล้ว รัชนีเสร็จการสอบไล่ ยังรออยู่แต่ผลของการตัดสินเท่านั้น ภิสิตก็ได้ห่างจากบ้านเกิดเมืองนอนออกไปทุกที ต่อมาในต้นปีรุ่งขึ้น รัชนีได้ทำความตื่นเต้นให้แก่พวกพ้อง พี่น้องเป็นอันมาก หล่อนสำเร็จการศึกษาในวิทยาลัยแล้วอย่างคะแนนเยี่ยม นั่นก็เป็นที่ชื่นชมของผู้ที่รักใคร่หวังดีของหล่อน และต่างคอยจ้องดูการต่อไปที่หล่อนจะตกลง คือการเรียนต่อ ความตื่นเต้นครั้งใหญ่อย่างไม่มีใครคาดเลย คือ รัชนีสมัครเข้าเรียนแพทย์ ไม่ใช่กฎหมายอย่างที่หล่อนเคยโปรดปราน ผู้ที่ตื่นจนออกหน้า คือ สุทัศน์พี่ชายที่แสนรักของรัชนี และตื่นคนเดียวยังไม่พอ อุตส่าห์ส่งข่าวแจกตื่นไปยังภิสิตผู้ยอดมิตรให้ทราบด้วยอีกผู้หนึ่ง ในตอนค่ำของวันที่รัชนีได้เข้าประจำเรียนต่อวิชาแพทย์นั้นเอง สุทัศน์ได้เขียนจดหมายถึงภิสิตด้วยความยินดีปราโมทย์ยิ่ง เพราะสุทัศน์ยังจำคำสั่งของภิสิตไว้ได้ว่า ขอให้เขาสัญญาว่าจะส่งข่าว ผลของการสอบไล่และการเรียนต่อของรัชนีให้เขาทราบ และเขาก็ได้รักษาสัญญานั้นด้วยความเต็มใจยิ่ง เขาเขียนด้วยหัวใจของเขาทุก ๆ คำ ซึ่งควรจะนำมาเปิดเผยได้

บ้านวิบูลย์ศักดิ์ สามเสน
วันที่ ๒๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘

ภิสิต เพื่อนรัก

แกได้จากบ้านอยู่อุ่นอนมาเพียง ๒ เดือน บริบูรณ์ แต่แกก็คงจะคิดถึงบ้านมาก ทั้งคงไม่คาดด้วยว่าทางบ้านเมืองเราที่อยู่หลังจะ

มีอะไรน่าตื่นเต้นผิดแปลกไปบ้าง อื่น ๆ กัน มันแปลกจริง ๆ แกก็คงแปลก เพราะแกไม่รู้ จะเล่าแต่ที่กันรู้และได้พลอยตื่นไปด้วย คงยังไม่ลืมการสนทนาครั้งสุดท้ายว่ารัชนียังซึ่งแกก็จะต้องแปลกและตื่นเอามากมาย สิ่ง ที่ออยู่มาก

นั้นคือ รัชนี แกได้สั่งกันให้เล่าผลของการ กันจะขยดหมายละ เพราะกันไม่ค่อย สอบและเรียนต่อของเธอ บัดนี้กันก็เล่าแล้ว สันทัดการเขียนจดหมาย แล้วก็หมดเรื่องที่เล่าอย่างตื่นที่สุด เพราะไม่มีใครคาดเลย กันจะพูดเสียแล้ว กันขอกแกได้แต่ว่ากันดีใจรัชนีสอบได้ที่ ๑ ขย ๘ พวกเราดีใจ กำลัง เหลือเกิน ที่รัชนีเรียนแพทย์ เพราะรัชนีเป็นพึ่งต่อไปว่า รัชนีจะเป็นหมอรักษาโรค หรือ น้องคนเล็กของกัน กันรักเธอมาก ก็จำเป็นหมอกฎหมาย เพราะเราถามเธอ ๆ ไม่ยอก ให้กันต้องเอาใจใส่ต่อเธอเป็นพิเศษ หวังว่าเสียเลย มีแต่อาการนิ่งอย่างจะคือ แต่เรา แกคงสุขสบายดี มีอะไรบ้าง? เล่าสู่กันฟังนะไม่ต้องคอยนาน รัชนีได้จัดการธุระของเธอ กันคิดถึงแกเสมอ อ้อ! รัชนีปฏิญาณอย่างในเรื่องเรียนต่อเสร็จแล้วในเช้าวันนั้นเอง แก แข็งแรงว่า เธอจะต้องสำเร็จแพทย์ภายใน ๖ ปี รู้ไม่ได้หรอกว่า เธอจัดการอย่างไร แพทย์ เราเชื่อเธอ สิ่งที่พวกเราฝันอยู่เสมอนั่นเอง เธอสมัครไว้นานแล้ว โดยที่เราไม่รู้ และเช้าวันนี้ รัชนี ได้ ตั้งต้น เป็น นิสสิตา แห่ง มหาวิทยาลัย แล้ว แกยินดีไหม? แต่แปลกจริง ภิสิต แปลกที่ ไม่มีใคร สามารถคาดถึงความคิดของรัชนีถูก และคืออะไรเป็นเหตุให้เธอเปลี่ยนใจ กันถาม เธอหนักหนา ใคร ๆ ก็ถาม รุมถามกันมา เมื่อกี้นี้เอง ว่าใครทำให้เธอเปลี่ยน แปลกอีก ที่เธอใช้คำตอบอย่างไม่เข้าใจว่า ความ ปรารถนาในชีวิตเป็นผู้เปลี่ยน เธอพูดได้ เท่านั้น ไม่ยอมอธิบายให้ใครเข้าใจดีเลย

สุทัศน์

ต่อมาอีก ๒ เดือน สุทัศน์ได้รับจดหมาย ตอบจากภิสิต ซึ่งทำให้เขาทึ่งไม่น้อย ในซองเดียวกันนั้น ภิสิตได้เขียนถึง รัชนี ฝากมาอีกฉะบับหนึ่ง เขาอ่านทั้งสองฉะบับด้วย ความรู้สึกอย่างลึกซึ้ง ฉะบับถึงเขามีว่า

อ๊อสเตรเลีย

วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘

สุทัศน์ เพื่อนรัก

แม้ว่า เรื่องที่แกเล่าไป จะไม่ทำให้กันเห็นแปลกและตื่นเต้นเท่ากับแกก็จริง แต่กันก็

ยังแปลกอยู่มากเหมือนกัน แปลกที่กันคาดไว้ถูกว่าคุณรัชนีจะต้องเรียนแพทย์แน่ กันดีใจที่กันคาดถูก และทำให้กันมีกำลังใจที่จะเล่าเรียนเพื่อยากยั่นต่ออนาคตของชีวิตยิ่งขึ้น ที่จริงกันไม่ควรพูดเช่นนี้กับแก แต่กันรักและวางใจแกมาก ฉะนั้น จึงขอสารภาพเป็นความสัตย์ต่อแกว่า กันมีความรู้สึกพิเศษต่อน้องของแก แม้แกจะไม่พอใจ ก็จงให้อภัยและอย่ากล่าวให้กันเจ็บปวดเลย

กันเคยค้านความเห็นของแกมาหลายครั้ง ที่แกว่าคุณรัชนีดีเลิศเลอ กันไม่เห็นลักษณะดีอยู่ในอัธยาศัยของเธอเลย ที่จริงเธอต้องการความเข้าใจที่มีเหตุผล และต้องการรู้กับความจริง ไม่ใช่รู้กับเสียงที่พูดให้เธอได้ยิน และยังมีสิ่งที่น่ายกย่องอยู่อีกอย่างหนึ่ง คือเธอเป็นผู้ที่เก็บความคิดได้อย่างแปลก ฉะนั้น เธอจึงได้ทำความประหลาดใจให้แก่แกอย่างมากมาย ที่จริงเธอได้เริ่มชอบแพทย์มาช้านาน ชอบก่อนที่กันจะจากไป กันเชื่อว่าในวันหนึ่ง เธอจะออกยายแต่ต้องเป็นวันที่ความปรารถนาในชีวิตของเธอสำเร็จผล แกควรรักและภูมิใจที่ได้เธอมาเป็นน้องสาว.

กันฝากจดหมายมาให้เธอ สอดรวมมากับแก้แล้ว ถ้าแกเห็นว่าไม่สมควรก็เงียบเสีย กันไม่มีความปรารถนาเร่งรัดเอาผล คิดถึงบ้านจัง กันสบายดี การผิดถิ่นแปลกอากาศไม่ได้ทำให้กันเดือดร้อน การเรียนของกันต้องเป็นทางกสิกรรมกับค้าขายแน่

รักและคิดถึง

ภิสิต

เมื่อจบแล้ว เขาก็อ่านอีกฉะบับหนึ่งที่ถึงน้องสาว เขายิ้มต่อถ้อยคำเหล่านั้นตลอด เพราะมันเป็นตัวหนังสือที่ภิสิตซ่อนความจริงใจไว้อย่างลึกลับ ไม่สามารถจะมองเห็นว่าเขารู้สึกต่อรัชนีอย่างไร นอกจากทำตัววางท่าเป็นผู้ใหญ่กว่า ชั้นพี่หรือเพื่อนแก่อาวุโส

อ๊อสเตรเลีย

วันที่ ๑๗ มิถุนายน พ. ศ. ๒๔๖๘

คุณรัชนี

ผมดีใจมาก ที่ทราบว่าคุณสอบชั้น ๘ ได้แล้วสมัครเรียนแพทย์ ที่จริงคุณก็รู้อยู่แล้วว่าใคร ๆ พากันต้องการให้คุณเรียนแพทย์แต่คุณช่างคิดสนุกมาก ที่ทำให้เขาตื่นเต้นกันทั่วไป ข้ามทะเลและทวีปไปแล้วก็อดตื่นด้วยไม่ได้ ผมขออวยพรให้คุณสำเร็จผลภายในเวลาที่กำหนดไว้ ผมกลับมาจะหาตำราดี ๆ มาฝากเพื่อส่งเสริมวิชาการของคุณ หรือใน

เวลานี้จะต้องการอะไรก็อย่าเกรงใจ สั่งไปเถิด คุณกวนสุทัศน์พี่ของคุณได้อย่างไร ก็จง ประพฤติต่อผมเช่นนั้น ผมอนุญาตด้วยความเต็มใจ ถ้าผมไม่อันตรายชีวิตเสียภายใน ๗ ปี เราคงจะได้พบกันในดินแดนเกิด ลาก่อน ผมสบายดี ขอให้คุณเป็นสุข

แต่ผม

ภิสิต

"ภิสิตนี้ไม่ใช่เล่น ไม่มีใครสงสัยสักนิด แต่เราเคยคาดว่าคงมีซ่อนเร้นอยู่บ้าง แต่เอ! รัชนีล่ะ ไม่มีแน่ แต่แปลกที่ภิสิตคาดใจแก ถูกได้ หรือเขาตกลงกันแล้ว เปล่า ๆ" นี่เป็นความรำพึงโต้เถียงกันเองภายในใจสุทัศน์

"ไม่แปลกหรอก ถ้ารัชนีจะตกลงกับภิสิต" เขาคิดต่อไปสำหรับอนาคตของน้องสาว เพราะเขาชอบนิสัยของภิสิตทุกอย่าง แต่เขาก็หากล้าคิดที่จะบอกให้น้องสาวรู้ตัวไม่ เกรงเธอจะเกลียดภิสิตเสียก่อนเวลาควรตัดสิน ฉะนั้น เขาจึงรอเวลากลับของน้องสาว . เพื่อนำขดหมายฝากให้ และจะสังเกตดูด้วยตาตนเองดีกว่าเดา หรือเข้าใจผิด ๆ

๑๖ น. กว่า ๆ รัชนีก็มาถึงบ้าน พอหล่อนลงจากรถก็เผชิญหน้ากับพี่ชายที่ยืนรออยู่แล้วที่มุมสนามหน้าบันได เขาเดินตรงมา ยังหล่อนในอาการรื่นเริง และพูด

"เออ! พี่กลับก่อนน้อง วันนี้"

"ไม่แปลกไม่ใช่หรือคะ? แต่พรุ่งนี้น้องจะช้ากว่านี้"

"ทำไม?" เขาถาม แล้วทั้งสองเดินเรียงไหล่กันขึ้นบนตึก

"ซ้อมกีฬาค่ะ พี่สุทัศน์รับประทานของว่างแล้วหรือยัง?"

"ยังรอน้องไงล่ะ พี่พระก็ยังไม่กลับ แต่โทรศัพท์สั่งไม่ให้รอ"

"อ้อ! งั้นไปซิคะ" หล่อนกล่าว เมื่อมาถึงหน้าห้องรับประทานอาหาร พอพบสาวใช้เลยส่งเครื่องเรียนให้นำไปเก็บชั้นบน

"กลับจากโรงเรียน ได้รับจดหมายภิสิตเขียนฝากมาถึงน้องด้วยฉะบับหนึ่ง" เขาพูดเมื่อน้องสาวกำลังรับหน้าที่ผสมน้ำชา สุทัศน์มองดูอิริยาบถด้วยความตั้งใจ

"อ้อ! มีเรื่องอะไรบ้าง?" หล่อนถามเรียบ ๆ ไม่มีแววแปลก "คงได้เข้าเรียนแล้ว" พูดต่อ เมื่อส่งถ้วยน้ำชามาให้เขาและเลื่อนจานขนมตามมาอีก

"ไม่มีอะไรมากนัก เพียงแสดงความยินดีที่น้องเรียนแพทย์"

"พี่สุทัศน์ซิคงบอกไป" เย็นคำถามที่ไม่

ตื่นเต้น มองดูพี่ชายแล้วยิ้มให้อย่างธรรมดา ซึ่งเขายิ้มตอบและพะยักรับ

ต่อจากนั้น รัชนีไม่พยายามพูดอะไรที่เกี่ยวกับภิสิตอีก จนทำให้สุทัศน์เสียใจว่าหล่อนลืมภิสิตผู้หวังดีต่อหล่อนเสียแล้ว รัชนีไม่เร่งเร้าขอดูจดหมาย ไม่ไต่ถามอยากรู้เรื่องของภิสิตผู้ที่ครั้งหนึ่ง เคยเห็นหล่อน นับถือไว้วางใจ ความน้อยใจแทนเพื่อนของสุทัศน์เกือบจะคิดสิ่งที่ไม่ควรสำหรับเขาผู้พี่ชายร่วมสาโลหิตจะพึงคิดลงโทษ เพราะเขาเห็นน้องสาวของเขาลืมคุณคนง่าย เพียงเวลา ๒—๓ เดือนเท่านั้น ก็แปลกไปมาก

"ภิสิตเขาเรียนทางกสิกรรม และยอกว่าจะเรียนทางค้าขายด้วย" เขาพยายามชวนพูดอีก "พี่ว่าเขาคิดถูก น้องมีความเห็นอย่างไร?"

"ความเห็นของคนอื่นคงเหมาะแก่ตนเองไม่มากนัก" หล่อนตอบเรียบ ๆ "แต่ที่เขาเรียนทางนี้ เขาต้องมีความหวังที่กำหนดแล้วอย่างดีอยู่ภายในอำนาจของเขาเองที่จะจัดการ เราคนนอกได้แต่ช่วยหนุน"

"เด็กคนนี้ทำผู้ใหญ่" เขาแอบนินทาในใจ แล้วพูดออกไปตรง ๆ ว่า "น้องคงไม่ค่อยชอบภิสิต?" ตอนนี้ทำให้รัชนีหน้าตื่น และมองดูพี่ชายอย่างไม่เข้าใจ สุทัศน์หัวเราะ

"พี่สุทัศน์หมายความว่ากะไร? น้องพูดสำหรับเราคนนอก ไม่ได้มีความหมายอย่างอื่น"

"งั้นพี่พูดผิดไป ขอโทษ" เขากล่าวพร้อมกับหัวเราะ ซึ่งรัชนีนึกขันอยู่ไม่น้อย

รัชนีเปลี่ยนเรื่องพูด เย็นการเรียนและการเที่ยว จนเสร็จการรับประทาน เธอจึงขอตัวขึ้นข้างบน สุทัศน์แยกไปห้องของเขา แล้วนำจดหมายไปส่งให้น้องสาวที่ห้อง ของหล่อน รัชนีอ่านด้วยอาการธรรมดา สุทัศน์ไม่ได้ความรู้อะไรเลย จบแล้วหล่อนยิ้มอย่างอ่อนหวาน แววตาสุกใส แต่ไม่มีแววผิดปกติ

"ลงไปเดินเล่นเถอะค่ะ อากาศวันนี้ไม่เลวเลย ถ้าเก็บตัวอยู่บนเรือนก็น่าเสียดาย" หล่อนเอ่ยชวน เมื่อได้พับกระดาษแผ่นนั้น เก็บเข้าไว้ในหนังสือที่หล่อนกำลังอ่านอยู่ก่อนพี่ชายมาหา และลุกขึ้นจับมือสุทัศน์ดึงออกจากห้องไป ต่อมาก็เย็นการสนทนาที่สนุกเพลิดเพลิน จนพลบค่ำทั้งสองจึงกลับขึ้นตึก

"รัชนี! น้องจะตอบจดหมายภิสิตไหม?" เขาถามก่อนที่จะแยกทางกัน รัชนีหยุดยืนตรอง

"ยังไม่แน่ พี่สุทัศน์จะตอบไหม ?"

"ตอบ !"

"งั้นน้องไม่ต้องตอบก็ได้ พี่สุทัศน์ช่วยบอกแทนว่าน้องขอขอบบุญคุณในความกรุณาทุกอย่างที่บอกมา และในนามของเพื่อนเสมอศิษย์ ขออวยพรให้เขาเย็นสุขกายสุขใจสำเร็จหวังทุก ๆ อย่าง"

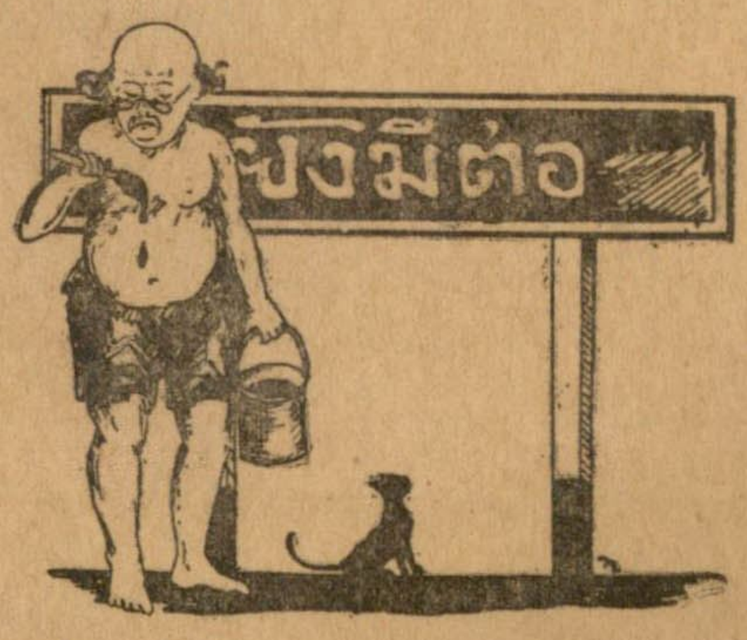
"ที่จริงน้องควรเขียนตอบดีกว่าสั่ง" เขาออกความเห็นเชิงแนะนำ

"อย่าเลยค่ะ น้องพูดจดหมายไม่เย็นอายเขา"

"นิสสิตา มหาวิทยาลัย พูดจดหมายไม่เย็น ใครจะเชื่อ" เขาแย้งด้วยน้ำเสียงล้อและถูกลงโทษด้วยอาการค้อน แล้ววิ่งหนีไปซ่องหน้า

"แปลกเด็ก ! ทำได้ร้อยอย่าง เย็นผู้ใหญ่หัวหงอกก็เก่ง" สุทัศน์พึมพัม แล้วกลับไปห้องของตนเอง

ในคืนนั้น ก่อนนอน เขาเขียนจดหมายตอบภิสิต เย็นความคิดส่วนตัว ว่าเขาเห็นดีกับที่ภิสิตหวัง ไม่มีความรังเกียจ ขอให้พยายาม แล้วเล่าถึงรชนีว่าตั้งแต่เย็นนิสสิตาทำตัวเย็นผู้ใหญ่ขึ้นมาก แต่ก็ยังน่ารักและน่าเอ็นดู ยิ่งรชนีโตขึ้นอย่างแปลกตา ถ้าความหวังของภิสิตสำเร็จ เขาจะยินดีมาก เขาจะพยายามช่วยตามแต่จะช่วยได้ ถ้าไม่เย็นการผันใจน้องสาวของเขา และตอนท้ายเขาขอกคำสั่งของรชนี และแถมว่า "รชนีเอาเปรียบ ยอกว่าถ้ากันตอบจดหมายแกแล้ว เธอไม่ต้องตอบ วานให้กันช่วยพูดแทน เธอพูดจดหมายไม่เย็น กลัวแกจะเยาะ กันว่าไม่มีใครเชื่อว่า นิสสิตา มหาวิทยา จะพูดจดหมายไม่เย็น เลยถูกค้อนเสียรุนแรง แล้ววิ่งหนี"

นิยายของอุบลวรรณ

๗ ตนแหละเป็นที่พึ่งของตน

ตนเป็นที่ตั้งเพื่อ	ตนพิง พึ่งแล
คนอื่นใครเล่าอิง	แอบได้
ผิจะพึ่งได้จริง	จวบคาบ เหมาะเฮย
เหตุเพราะความดีไซร้	ซึ่งได้สั่งสม

ยังมีเด็กชายกำพร้าคนหนึ่ง ซึ่งบิดามารดาตายจากไปตั้งแต่ยังเยาว์ ญาติพี่น้องมีลุงย้ำน้าอาเขยอาติก็มีอยู่ แต่ไม่มีใครเอาเป็นธุระ ท่านสมภารวัดใหญ่ซึ่งอยู่ใกล้บ้านได้นำเอาเด็กนั้นไปเลี้ยงไว้จนเติบใหญ่ และสั่งสอนให้รู้วิชาและรู้จักการปฏิบัติครูบาอาจารย์ เด็กนั้นเป็นคนดี ว่าง่ายสอนง่าย จึงได้เป็นที่พอใจรักใคร่ของท่านสมภารผู้เป็นอาจารย์มาก

อยู่มากาลวันหนึ่ง เด็กชายกำพร้านั้นได้ไปพบพวกพาณิชกำลังตระเตรียมสำเภาจะไปค้าในต่างเมือง นึกอยากจะไปกับเขาบ้าง จึงกลับมาลาอาจารย์ว่าจะขอไปกับพ่อค้าสำเภา อาจารย์ก็มิได้ขัด ยอมอนุญาตให้ไปแต่โดยดี ท่านอาจารย์จึง :—

ร่าย เผยพาทีพร่ำสอน แม้เข้าจรจากสถาน เพื่อการค้ากำไร จงมีใจซื่อสัตย์ ระมัดวาจาขาน ให้อ่อนหวานไพเราะ เสนาะโสตผู้ฟัง ยังจิตต์เอื้อเอ็นดู หวานหูฤรู้อาย ซื้อขายของคล่องใจ กำไรงามเพราะพจน์ ถึงทีอดไม่อด อันมธุรสวาจา ห่อนซื้อหาจากใคร แลวแต่ใจของอาตม์ ฉลาดเผยพิ ร้ายดีได้ทุกท่า แต่ว่าวาจาดี ย่อมเป็นศรีแก่ตน ได้ผลดังกล่าวมา อนึ่งหนาจงจำ ถ้อยคำตูแถลง ผู้แสวงกำไร ในการคิดค้าขาย กอยอุบายให้ชอบรอบคอบพินิจการณ์ วิจารณ์จงแจ้งชัด กำจัดความประมาท แม้พลั้งพลาดพลันพิบัติ ถึงอนัตถ์เสื่อมทราม เมื่อยามตนตกยาก จะยากหน้าพึ่งใคร ห่อนสมใจมุ่งมาด แม้ญาติมิตรคิดไกล มิใฝ่ใจมุ่งเกื้อ เอากิจธุระเอื้อ ทุ่งเจ้าคงจำ คำเทอญ

รับคำสอนใส่เกล้า กอบคา– รวะแฮ
กราบบาทอาจารย์ลา ล่วงเข้า
หานายสะเภาพา– ทิมอบ ตัวนา
ขอติดตามไต่เต้า ต่างด้าวแดนไกล

ครั้นนายสำเภาเห็นชายหนุ่มมาขออาศัยไปค้าสำเภาด้วย พิศดูรูปร่างและกิริยาวาจาเห็นเรียบร้อยอ่อนน้อมน่ารัก จึงยอมรับไปด้วย ถึงกำหนดวันฤกษ์ดี นายสำเภาก็ออกเรือแล่นรอนแรมไปจนถึงเมืองท่าที่มุ่งหมาย จำหน่ายของในลำสำเภาจนหมด แล้วก็ซื้อสิ่งของที่ต้องประสงค์ลงบรรทุกสำเภา ส่วนชายกำพร้าเมื่อไปถึงเมืองท่าแล้วก็ขึ้นไปเที่ยวในเมือง เผอิญไปพบอาจารย์ผู้วิเศษเข้าจึงอ้อนวอนขอเรียนวิชากับอาจารย์ ๆ ก็สอนให้ ทั้งได้เรียนวิชาพิเศษอีกอย่างหนึ่งซึ่งสามารถเข้าของหนัก ๆ ให้ปลิวไปได้ ครั้นเรียนวิชชาสำเร็จแล้วนายสำเภากลับก็กลับมาด้วย เมื่อกลับมาถึงบ้านเมืองจึงไปหาอาจารย์เล่าเหตุการณ์ที่ตนได้เรียนวิชานั้นให้อาจารย์ฟัง อาจารย์ก็มิได้ว่าประการใด

อยู่มามีพ่อค้าสำเภาแล่นเรือเข้ามาค้าขายในท่าเมืองนั้นปริมาณว่าถึง๕๐๐ลำ แต่เผอิญเกิดน้ำแห้งเรือติดจะกลับออกไปไม่ได้ นายสำเภาจึงนำความขึ้นทูลพ่อเมืองขอให้ช่วยและรับจะถวาย เครื่องบรรณาการตอบแทนเป็นอันมาก พ่อเมืองจึงรับสั่งให้เกณฑ์ไพร่พลลงไปช่วยเข็นเรือ ๆ ก็มิได้เขยื้อนจากที่ แต่ทำการช่วยกันเข็นอยู่เช่นนั้นเป็นหลายวันก็ไม่สำเร็จ วันหนึ่งชายกำพร้านั้นลงไปดูเขาเข็นเรือจึงพูดขึ้นว่า เรือเหล่านี้ถ้าเราเข้าที่เดียวเท่านั้นก็จะปลิวลงไปในน้ำหมด นายสำเภาและพวกพลที่ช่วยกันเข็นเรือได้ฟังก็โกรธ หาว่า ชายกำพร้าพูดจาสามหาวอวดดี จึงจับเอาตัวนำไปทูลพ่อเมืองให้ทำโทษ พ่อเมืองได้ทรงทรายเรื่องก็กริ้วโกรธรับสั่งให้นำชายกำพร้านั้นไปประหารชีวิตเสีย ครั้นเพชฌฆาตก์นำเอาตัวออกไป ชายกำพร้าจึงพูดอ้อนวอนว่า ขอท่านจงกรุณาช่วยพาข้าพเจ้าไปลาญาติก่อนเถิด เพชฌฆาตก์ก็นำไป ครั้นไปถึงลุงข้าน้าอาก็พากันปฏิเสธว่าไม่ใช่หลานของตนจนตลอดทุกรายไปมิได้ขวนขวายช่วยเหลืออย่างไรเลย ชายกำพร้าจึงขอให้เพชฌฆาตก์นำไปหาอาจารย์ที่วัดใหญ่ เพชฌฆาตก์ก็นำไป

ชายกำพร้ากราบลาและเล่าเรื่องให้อาจารย์ฟัง อาจารย์จึงพูดกับเพ็ชฌฆาตก์ และนายสำเภาว่า เมื่อมันพูดขาอวดอ้างเช่นนั้นก็ควรให้มันทำดูก่อน จะสมจริงกับคำที่มันพูดหรือไม่ ถ้าไม่จริงจึงควรลงโทษแก่มัน นายสำเภาและเพ็ชฌฆาตก์ได้ฟังก็เห็นจริง จึงนำตัวกลับไปแจ้งเรื่องแก่พ่อเมือง ๆ ก็ตกลงให้ทดลองดู จึงได้นำตัวชายกำพร้านั้นไปสู่ท่าเรือแล้วให้ทำการเสกเข้าดู ชายกำพร้ากราบไหว้ระลึกถึงคุณอาจารย์แล้วร่ายมนต์คาถาเข้าไปที่เรือครั้งเดียวเท่านั้น เรือก็ปลิวลงไปลอยอยู่ในน้ำหมดทุกลำ พวกนายสำเภาและพ่อค้าพากันชื่นชมยินดี พร้อมกับให้เงินทองและของมีค่าแก่ชายกำพร้าเป็นอันมาก ชายกำพร้าก็เลยเป็นคนมั่งมีทรัพย์นับตั้งโกฏิ แต่นั้นบรรดาญาติพี่น้องต่างก็พากันมาหาและพูดรับรองว่า เป็นหลานของตน เช่นคนนั้นก็พูดว่า ฉันเป็นลุง ฉันเป็นป้า คนนี้ว่าฉันเป็นน้า ฉันเป็นอา สมกับคำที่ท่านว่า “มีเงินนับว่าน้อง มีทองนับว่าพี่”

มี ทรัพย์นับมากล้ำ เหลือหลาย
เงิน บาทธนบัตรราย รับล้น
นับว่า ญาติสืบสาย โลหิต เทียวแล
น้อง ร่วมอุทรต้น แต่เบื้องบุพพชน

มี มากจนสละสร้าง– สมบุญ มากนา
ทอง แท่งทองใบทุน ทวดให้
นับว่า เผ่าพงศ์สกุล เดียวก่อ เกิดแฮ
พี่ ที่รัก, ข้าได้ สดับรู้เรื่องบรรพ์

ซากหัวใจ

อุฑุยุคล

เจริญไม่เคยหนักใจ_ลำยากใจเท่านี้เลย ไปใหม่ ลมพัดกะซากมาอีกครั้งหนึ่ง ลูกในชีวิต ตั้งแต่เป็นตัวเป็นตนมา หล่อนไม่เคยบังคับใจตนเอง ไม่ให้ทำสิ่งที่หัวใจชอบเห็นดีเลย ในใจกะสับกะส่าย แต่คงนั่งนิ่งบนเก้าอี้ยาว ในเงาจันทร์ใต้ต้นพุดซา ค่ำนานแล้ว แสงจันทร์สลัว เห็นภาพธรรมชาติได้เพียงตะคุ่ม ๆ เลือน ๆ อากาศร้อนอ้าวนาน ๆ ลมจึงจะพัดกะซากสักครั้ง สายตาเหม่อขยับอยู่กลางอากาศ ไยเมฆดำจะผันแปรเคลื่อนรูป หล่อนก็คงเหม่อสายตาจับอยู่ณที่เดิมนาน—นานที่เดียวที่หล่อนไม่เคลื่อนไหว หายใจเนื่อย ๆ อ่อนระรวย หล่อนหลับตาช้า ๆ ดุจจะพยายามหักความรู้สึกอันแสนเศร้าริมฝีปากเม้มติ้ง คล้ายจะข่มใจเองให้เป็นผลสำเร็จ แต่แล้วกลับถอนใจใหญ่ ส่ายหน้าด้วยความรันทด ท้อใจ ครู่ใหญ่ เหมือนจะได้สติ ลุกขึ้นยืนดึงเสื้อให้กะชับร่าง เมฆดำค่อยห่างบางลง หล่อนแหงนหน้าขึ้นมองพระจันทร์ครึ่งเสี้ยวเหนือทิวไม้ แล้วถอนใจยาว ยืนนิ่ง กลับตกเย็นทาสของความรู้สึก ขยับอย่างเมื่อวันนั้นอีกหรือ หล่อนกำมือแน่น ไม่น่ะ, หล่อนพยายามปฏิเสธตนเอง เราจะทำอย่างนั้นอีกไม่ได้ เมินหน้าเดินออกไปสู่แสงจันทร์ รู้สึกหมดแรง หล่อนซวนไปเกาะเสาแขตมินตัน ซบหน้าลงกับหลักหล่อนหลับตาอีกครั้งหนึ่ง ภาพเมื่อไม่กี่วันนี้หลอกหลอนไม่รู้หาย หล่อนยังจำได้ ทุกอย่าง ดูเด่นชัดขึ้นประจักษ์ตา หูแว่วเสียงแร็กแก็ตกะทบลูกขนไก่ เสียงรองเท้ายางเสียงหัวเราะ เออ! เสียงหัวเราะ หล่อนหลับตาแน่น ยกมือขึ้นยีดหู แต่เสียงหัวเราะนั่นยังกังวานก้อง อำนาจใจชักอ่อนลง ลืมตน เคลื่อนมือจากหู พยายามเงี่ยฟัง เสียง

ลงมติไปต่าง ๆ นานา พอออกชื่อหล่อนทุก สโมสรเย็นต้องรู้จัก หล่อนช่างคุย เต้นรำก็เก่ง ในงานสันนิบาตแต่ละแห่ง มีชายมารุมขอเต้นรำด้วย จนแทบมองไม่เห็นว่าหล่อนอยู่ที่ไหน มีคนชม มีคนติ มีคนนินทา หล่อนไม่เคยกลัวการนินทา เมื่อไม่เห็นว่ามีเหตุผลเพียงพอที่จะเก็บมาเย็นสาระได้ แต่ถ้าเย็นเรื่องที่มูลพอปรักปรำได้จริง —— อ้อ! หล่อนชะงักไม่อยากนึกต่อไป หล่อนไม่เคยคิดเลยว่า เพียงระยะเวลาไม่กี่เดือน เขากับหล่อนจะสนิท—จะชอบกันจริง ๆ จนออกหน้าออกตาถึงเพียงนี้ ถูกแล้ว ยังไม่มีอะไรเลยจริง หล่อนไม่เคยบอกเขาว่า หล่อนรักแต่—— แต่ในใจหล่อน—— ไม่เอานะ—— ไม่หล่อนผละจากเสาเดินวนไปมาในคอรฺดแยต-มินตัน หนักใจแท้ ๆ แต่ต้องตัดการนินทา——กันนินทาที่เผอิญมูลพอคนจะปรักปรำอันนี้จงได้ ต้องทำใจแข็ง ได้เคยลองพูดทาย ๆ กับเขาแล้ว และรู้สึกสงสารเขามาก เขาซื่อกับหล่อนจริง ๆ แต่ทำอย่างไรได้ มีทางเดียวเท่านั้น ทั้งสำหรับเขาและสำหรับหล่อน และยังไม่หมดโอกาส—ยังไม่สายทีเดียว หล่อนเคยหาอุบายให้เขาสงสัย ให้เขาเกลียด แกล้งทำเมาบ้าง สนิทกับคนโน้นบ้าง คนนี้บ้าง สองอาทิตย์แล้วที่หล่อนพยายามหาเพื่อนอื่น มารวมเที่ยวด้วยกันระหว่างทาง มักคุยกับคนอื่น ไม่เอาใจใส่เขาเสียเลย ปล่อยให้ขรึมอยู่คนเดียว ถ้าเขาเย็นคนขับ หล่อนก็ไปนั่งเสียท้ายรถ ถ้าเขาอยู่ท้ายรถ หล่อนก็เกิดเย็นโรคกลัวผมยุ่งต้องนั่งเสียในประทุนตอนหน้า เขาน่าจะฉุนหล่อน—โกรธหล่อนเสียนานแล้ว แต่เขากลับเฉย คล้ายจะเข้าใจว่าหล่อนแกล้ง แต่แกล้งสำหรับระงับความสงสัย การนินทาในชั่วขณะ ทำอย่างไรหนอจึงจะให้เขาเข้าใจได้ว่า สำหรับตลอดไป——นึกถึงตอนนี้ หล่อนต้องกะทืบเท้าอย่างกลุ้มใจ "เมื่อไรจะเข้าใจเสียสักทีนะ คนอะไรไม่รู้" หล่อนพึมพัมเมื่อวานซืน หล่อนได้พูดกับเขา หล่อนตั้งใจจะแจงให้เห็นขาวเห็นดำ พอเห็นหน้าเข้าไม่รู้อะไรอำหล่อน อำนาจใจหมด กะปลกกะเปลี้ยเหลือกำลัง แต่กะนั้นยังซังกะตายพูดไว้เย็นนัย ๆ เขาจะเข้าใจไหมหนอ วันนี้หล่อนพยายามแยกเพื่อนฝูง ตั้งใจจะพบเขาโดยฉะเพาะ และตั้งใจจะให้เย็นครั้งสุดท้ายที่จะพบตัวต่อตัว

หล่อนเดินไปเดินมา สมองตันตื้น ไม่รู้จะคิดอะไรอีก หัวอกกะเพื่อม หายใจแรง

แต่หล่อนไม่รู้สึกเหนื่อยเลย เสียงระฆัง ซบหน้าลงบนแขน นานแล้ว หล่อนไม่เคย
เคาะดังเย็นขังหวะ หล่อนชะงัก ๔ ทุ่มแล้ว ร้องไห้ หล่อนไม่ใช่หญิงชะนิดชอบถือน้ำตา
ทำไมเขาจึงยังไม่มา อย่างนี้เอง ชักเกลียด เย็นเครื่องข่มอารมณ์ แต่คราวนี้หล่อนร้องไห้
เสียแล้ว รับปากแล้วเทียวว่าหมดธุระจะมา ร้องทำไม? หล่อนเองก็ตอบไม่ถูก รู้สึก
สัก ๔ ทุ่ม นี่ ๔ ทุ่มแล้ว ทำไมจึงไกลเช่นนี้ แต่ว่าทุเลาขึ้นมา เมื่อได้ร้องไห้
หล่อนเดินกลับมาที่เก้าอี้ยาว ทิ้งตัวลงนั่ง เสียงเพลงกังวานมาจากบ้านเคียง หล่อน
สายตาชักขุ่น หล่อนทุบหน้าขาระรัว เห็น ชะเง้อขึ้นฟังทันที ปากบ่นพล่อย “หนวกหู
จะเย็นวิเดียวที่พอจะระงับเส้นประสาทได้กะมัง จริง ไขอะไรกันอีก ตั้ง ๔ ทุ่ม ๕ ทุ่มแล้ว”
เสียงรถดังแว่วทางสี่แยก ตาหล่อนลุกโพลง ลมเงียบสงัด เสียงเพลงก็แผ่วเบา แต่ดูช่าง
ริบลุกขึ้น ลูบหน้า และกะชับกางเกงแพรญวน ดังก้องเสียเหลือเกิน ทำไมหนอจึงฉะเพาะ
ให้เรียบร้อย ลองหัดยิ้ม ดูซิ อะไรอย่างนี้ ไขเพลงนี้ โธ่! นี่ตั้งใจจะแกล้งหล่อนจริง ๆ
เขินเกินไป เขาต้องรู้แน่ว่าหล่อนแสร้งยิ้ม หรือนี่ อยากจะไปทุบเสียให้แตก ผลุนผลัน
เขาจะต้องเข้าใจว่าหล่อนจะจากเขาไปอย่างใจ ยิดหู ไม่อยากฟังอีก แต่ทำนองก้องกังวาน
สบายต่างหาก แสงไฟรถฉายใกล้เข้ามา อยู่ในใจ ชิ—ชิ อะไรอย่างนี้ ยกมือออก
สุดจะห้าม หล่อนวิ่งตื่อไปหน้าประตู แต่ไม่ และยิดสลับกันไปอีก จังหวะก็คงพ้องกันอยู่
ทันถึง หล่อนต้องหยุด ฉุนกรุ่นทันที มิ นั่นเอง ไม่ไหว ซบหน้าลงใหม่กับวงแขน
อย่างหรือ เก้อได้ กลายเป็นรถใครไปไม่รู้ สุดจะผืน หล่อนร้องคลอตาม เสียงหงิง ๆ
เดินกลับอย่างหงุดหงิด หรือเขาไม่มา ไม่ “——แต่เดี๋ยวนี้น้องรัก ไยจึงชักให้
อยากมา ไม่อยากมาอีก ถ้าเขาจะเฉลียวใจ เหินห่าง เมินหมางหมองนัก เหมือนหัก
รู้แกวความประสงค์ในชั้นแรกของหล่อนแล้ว ให้รักสะบั้น หรือน้องคิดจิตต์เหหัน ยิ่งนาน
กะมัง แต่โธ่! เดี๋ยวนี้หล่อนไม่ต้องการเอา วันก็นิ่งเฉย พิโธ่เอ๋ย!——เหมือนมิ——”
เขาเป็นโล่ห์กำบังอย่างที่เคยคิดเลย นี่เขา หล่อนต้องหยุดตรงนี้ พยายามกลั้น——
จะไม่มา—ไม่มาอีกแน่ละหรือ โอย! หล่อน เพลงนั้นคงบรรเลงต่อไปสักครู่ แล้วหยุดกึก
ทนคิดอย่างนี้ไม่ไหว วิ่งกลับมาเก้าอี้ยาว คล้ายกับไม่ถูกใจผู้ฟัง หล่อนตาขวางทันที

หอสมุดแห่งชาติ
ไทยเขษม

มองไฟริบหรี่ที่หน้าต่างบ้านนั้น _ ราวกับจะกินเลือด “อะไรไม่รู้ ยังไม่ทันหมดแผ่น หยุดได้ มีอย่างรี ทำไมไม่ไขท่อนสุดท้ายด้วย อี! ไม่ต้องการง้อก็ได้ เราร้องเองก็เย็น” สะบัดหน้าหน่อยหนึ่ง แล้วร้องต่อไป_

“__อนิจจาสิริพี่ เพียงเท่านี้ยังหักหาญแกล้งปรักปรำทำประจานเจียวนะพี่นะ ว่ารักรานหวานกลาย โอ้พี่เอ๋ย เสียแรงเราเคยมั่นหมาย ไม่ควรจะแหนงไม่ควรจะหน่าย ไม่ลืมง่ายหรือหลายใจ เหมือนดังบอนซ่อนหัว เหมือนดอกบัวบังใบ รักสนิทแต่ยิดเอาไว้ ใครจะแลเห็นเอย_”

หล่อนยิ้มเมื่อขยเพลง แต่แล้วเหงาลงทันที ฟุบหน้ากับพะนักเก้าอี้ มือเกาะกำไว้จนแน่น ทุก ๆ กล้ามเนื้อเบ่งตึงจนสั่นริก ๆ หล่อนไม่อยากร้องไห้เลย น้ำตาเจ้ากรรมทำไมจึงไหลอย่างนี้นะ

แสงไฟวาบเย็นพวยผ่านหล่อน ตายจริง! เขามาแล้ว มาเห็นหล่อนร้องไห้ไม่ได้ ไม่ได้เชียว_”

หล่อนรีบลุกขึ้น รถเดอโซโตสีไข่ไก่คลานเข้ามาจนชิดริมสนาม เบี่ยงหน้าหนี เร่งเช็ดน้ำตา ฉุนแท้ ร้องไห้อะไรอย่างนี้ไม่รู้ เบี่ยกนองตลอดไปทั้งหน้า จะเช็ดหมดก่อนเขาถึงตัวหล่อนทันเชียวหรือ เร่งมือหน่อย คุณพระช่วย! เขามายืนตรงหลังหล่อนแล้ว ทำอย่างไรดี? เร็ว! หล่อนก้มตัวลงหยิบกล้องยานัดถุ์บนเก้าอี้ยาว ไม่ทันบรรจุเข้าพรวดเข้าในขมูก แกล้งจามสามครั้งติด ๆ หยิบผ้าขึ้นสั่งน้ำมูกอีกสามหน แล้วหันมายิ้มทั้งน้ำตา

“_แหม! น่าโมโหนัก คอย ตาก น้ำค้างจนเย็นหวัด_”

ขจายไม่ตอบ กุมมือหล่อนดึงมานั่งที่เก้าอี้ยาว หล่อนตั้งใจจะหัวเราะ จะทำใจสบาย แต่ไม่ไหว ไม่ไหวเสียแล้ว หล่อนไม่มีใจ ไม่มีอำนาจที่จะแกล้งทำอะไรใต้แวตาประหลาดของเขา ต่างคนต่างนิ่ง เสียงนาฬิกาบนเรือนตีสิบครั้ง ยิ้มออกมาได้หน่อยหนึ่ง หล่อนพบเรื่องพูดโดยไม่แสร้งทำ

“_เรือนค้อยคอย นึกว่าเธอจะไม่มาเสียแล้ว แขกมันเคาะระฆังก่อนเวลาตั้งเกือบสิบนาฬิแน่ะ เรือนกำลังนึกนินทาเธอใหญ่เชียว_”

ไม่ปริปาก เขามองหล่อนด้วยแวตาซึ้งจนหล่อนรู้สึกเสียวใจ หล่อนไม่กล้าสู้ตาเขา หลบลงต่ำ แค่นยิ้ม _ “เมื่อเย็นนี้ แขตมินตัน นุ๊กหนุก เธอไม่น่าติดธุระเลย คิดถึงจัง”

เขานิ่งอึก หล่อนซักอึดอัด เข้าใจได้ดีว่า จะมีเรื่องสำคัญที่มีใครอธิบายได้ ระหว่างเขากับหล่อน เขานั่งมุมเก้าอี้ยาวจนติดเท้าแขน กำมือของหล่อนไว้ข้างหนึ่ง หล่อนค่อย ๆ เขยิบเข้ามาจนชิด ลูบผมเขาหน่อยหนึ่ง แล้วเลื่อนไปประคองไหล่ หล่อนมองเขาได้แล้ว มองอย่างไม่มีฉากอะไรกำบังความรู้สึก "_เย็นอะไรไปคะ?" ถามเสียงอ่อน ๆ

เขาดึงหล่อนมาแนบตัว ตาเขาจับตาหล่อน คล้ายจะพยายามอ่านความรู้สึก ลูบไหล่และต้นแขนหล่อนเบา ๆ "_เธูไม่รักฉัน" หล่อนยังไม่เข้าใจทันที มองเขาอย่างตกใจ_กลัว สีหน้ากลับเศร้าลงทันที ส่ายหน้าเนิบ ๆ เหมือนจะบอกว่าเขาเข้าใจผิด กะชับตัวจนติดอกเขาแน่น หล่อนยิบต้นแขนจนแรงโดยไม่รู้สึกตัว มองเขาด้วยสายตาวิงวอน

"_เธูเคยทำอะไรให้เธอเกลียดหรือ?" เขาหน้าเผือดเซียว คล้ายกับคนที่ไม่เคยมีความหวังในชีวิต ผินหน้าไปด้านหนึ่ง_"เปล่า" เขาตอบแผ่ว ๆ หล่อนชะงัก_ถอยห่างจากเขาหน่อยหนึ่ง สายตาจับที่หน้าเขาเขม็ง หล่อนรู้จักความหมาย_รู้จักน้ำหนักของคำว่า "เปล่า" นี้ได้ดี อยากร้องไห้อีกนัก ถ้าอยู่คนเดียวจะปล่อยสักโฮใหญ่นี่เขาอยู่ด้วย กรรมแท้ ต้องทำใจแข็งหน่อย ก้มหน้ามองสนามหญ้า หล่อนพูดเย็นเสียงกะซิบ_

"_เธอรู้สึกอย่างนั้นจริง ๆ หรือ?" เขาขยับแขนเกือบจะกอดหล่อนเสียให้สมใจรัก แต่กลับนิ่ง ไม่ไหว เผลอใหญ่เสียแล้ว ไม่ได้ต้องริบคุมสติใหม่_

"เอ๊ะ! นี่เธูจะให้ฉันรู้สึกอะไรอีก?" ชำเลืองดูหล่อน และแสร้งเปลี่ยนหางเสียงหล่อนสะดุ้งทั้งตัว เขยิบถอยออกไปอีกหน่อยหนึ่ง เบิ่งมองเขาอย่างไม่เข้าใจ อั้นตะลึงอยู่ครู่ใหญ่

"_ขายคะ เธอเปลี่ยนไปคนละคนทีเดียว" เขาหลับตาสะกดใจส่ายหน้า แต่พยายามซ่อนไม่ให้หล่อนเห็น_

"ขายคนก่อนตายเสียแล้วละ เธูจ๋า! ฉันเย็นคนมีแต่ชื่อและรูปร่างเหมือนเขาเท่านั้น_" นิ่งครู่หนึ่งแล้วต่อ "เขาตายอย่างน่าทุเรศทุรนทุราย อย่างน่าเวทนา_เขาได้พยายามดิ้นกะเสือกกะสน แต่ตัวคนเดียว ไหนจะสู้ป้องกันตัวไหว_" หยุดอึกครั้งหนึ่ง กลืนน้ำลายคอแห้งผาก ก้มหน้าลงซบกับฝ่ามือ "_เขาตาย

ในที่สุด หายใจไม่ออก_ถูกรัดคอตาย มิฉันคนเดียว_คนเดียวเท่านั้น ที่เย็นพะยาน_ที่กล้าปฏิญาณต่อหน้าสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ทุกสิ่งในโลก เขาตายโดยไม่ได้รับความยุตติธรรม_" หายใจแรงและถี่ขึ้น อ้าปากคล้ายจะพูดอะไรต่อไป แต่กลับหยุด มิอะไรขึ้นมาอุดคอหอย ฟุบหน้าแน่นกับผ้ามือ คราวนี้หล่อนชักกล้าขึ้นกล้าต่อความรู้สึก ดึงมือเขามากำไว้ มองตาเขาอย่างเห็นใจ แผ่ว ๆ ออกมา_

"แต่_แต่เธอรักเธอ" แล้วหล่อนชะงักทันที ตกใจ แปลกเหลือกำลัง หน้าเลิกลั่ก ราวกับได้ยินใครอีกคนหนึ่งพูด หล่อนรู้ว่าเขาเดาใจหล่อนได้ถูกทีเดียว

เงยหน้าขึ้นนิด มองตรงไปข้างหน้า ไปในที่มืด ส่ายหน้าช้า ๆ "_เธอ_" เขาลากเสียง "_ชีวิตของเราเย็นละครอยู่ในตัวแล้วอย่าให้เย็นละครซ้อนละครจะได้ไหม?" หล่อนสะอื้นทันที น้อยใจเหลือเกิน ถ้าเย็นคนอื่นแล้ว หล่อนจะฉิวและลุกหนีทันที บางทีอาจถึงตบหน้า มิอย่างละหรือ ใจจะขาดไปแล้ว ยังหาว่าเล่นละครได้ แต่สำหรับเขา หล่อนกำลังพยายามเข้าใจเขา รู้ว่าเขาพูดด้วยหัวใจกลัดหนอง เขยิบมาจนชิดเขาอีก เชยคางให้หันมาทางหล่อน "_มองซิคะ มองดูเธอ โธ่! อย่างนี้ยังจะเรียกว่าเล่นละครอีกหรือ?_"

เขาไม่ตอบ ดึงหล่อนมาจนติด พิศวงหน้าพิศนัยน์ตาของหล่อน ข้างโน้น แล้วกลับมาข้างนี้ แล้วลดมาจดที่ริมฝีปาก แสงจันทร์แต่เพียงหลัว ๆ แต่หล่อนเห็นชัดทีเดียว เขาเม้มปากแน่น ทำใจแข็ง แต่หน่วยตาของเขากลบไปด้วยน้ำตาทั้งสองข้าง หล่อนหมดแรงฟุบหน้าลงกับอกเขา ปากแย้มน้อย ๆ ถอนใจรวย ๆ เขาโอบหล่อนไว้แน่น เหมือนจะพยายามป้องปัดอันตรายที่จะมาพรากเขาไปจากหล่อน เงียบ นอกจากเสียงหัวใจกำลังเต้นปะทะกันแล้ว ทุกสิ่งเงียบ ลมเองก็พลอยหยุด หล่อนนิ่ง เขาก็นิ่ง ไม่มีใครพูด ต่างไม่มีอะไรจะคุยกันอีก เห็นชัด ๆ แล้วความรักที่ทั้งเขาและหล่อนเคยหลงเชื่อว่าจะไม่เย็นตัวเย็นตนนั้น ได้เกิดขึ้นมานานแล้วโดยไม่รู้สึก ยันขึ้นถึงคราวแล้วที่จะต้องประหาร ทำอย่างไรดี ละเหี่ย เพลีย ปราชัยต่อความรู้สึก แต่กระนั้นก็ยังเยี่ยมด้วยความเสน่หา ต่างคนพยายามหลอกตัวเอง แต่ไม่มีใครกล้าพอที่จะมองตาคู่ของตนได้ อกแนบอก ต่างคนอิงเข้าหากัน เหมือนจะหาที่พึ่งที่อาศัยในวงแขน สายตาทอดเหม่อไป

ยังที่เดียวกัน ซึ่งต่างไม่ได้เอาใจใส่ว่าเย็นอะไร หล่อนคิดถึงเกมที่หล่อนกะว่าเดินในตอนแรก นึกอดสูใจเสียกะไร_เขาเคลิ้มนึกถึงวันแรก ๆ ที่รู้จักหล่อน_วันแรกที่สบตาหล่อน_วันแรกที่หัวใจสั่นระรัว เมื่อกลับเห็นหน้าหล่อน และวันแรกที่ได้พลอดกับหล่อน_ฐานคนสนิท ทั้งหล่อนและเขาสะท้อนใจยาว แต่ด้วยคนละสาเหตุ สี่เดือนดูช่างรวดเร็วเสียนี่กะไร เมฆก้อนใหญ่เคลื่อนมายังพระจันทร์เสียจนมิด ลมที่สงัดนิ่งอากาศอบอ้าวอยู่เย็นเวลานาน พัดกะโชกมาอีกแรงและกะชั้นซ้อนเข้าทุกที ไม่ช้าก็กลายเป็นพายุ พัดส่งใบพุดซาและผุ้นปูนขาว เส้นคอรุดแยตมินตันคลุ้งกระจัดกระจาย แต่หล่อนกับเขาคงโอบรัดไม่เคลื่อนไหว_สายตายังคงเหม่อจับอยู่ที่เก่า คล้ายกับอากาศนั้นยังนิ่งสงัดอยู่ดังเดิม

เมฆคำประดังแน่นเข้าทุกที จนเต็มหาช่องว่างไม่ได้ พายุพัดแรงขึ้นอีกพักใหญ่ แล้วนิ่งหยุดลงทันที อากาศกลับอ้าวจัดขึ้นครู่ใหญ่ ลมเย็นจึงโชยมาอ่อน พร้อมกะเซ็นหยาดฝน เขาเย็นคนรู้สึกตัวก่อน กัมมองหน้าหล่อนอย่างเศร้า_"ฝนตกเสียแล้วเธิญไปข้างบนเถอะ" หล่อนซบศีรษะกดแรงกับซอกคอเขาอีกครั้งหนึ่ง แล้วจึงลุกขึ้น เขาประคองหล่อนเดินเฉียงขึ้นไปห้องรับแขก เย็นไฟแต่ที่เฉลียง ในห้องรับแขกได้รับแต่แสงกะทัดเพียงหลัว ๆ เก้าอี้นวมตัวยาวตั้งอยู่ริมประตูเข้า แต่ต่างมิได้ปรารถนา ตรงไปที่เก้าอี้ใหญ่ทันสมัยที่มุมห้อง เขาทิ้งตัวลงและกะเถิบไปจนติดพะนัก เบี่ยงที่ให้หล่อนข้างหนึ่ง หล่อนทรุดกายลงช้า ๆ และพับตัวเอนไปพิงอกเขา แล้วต่างคนต่างนิ่ง กลับคิดฝัน เคลิ้มต่อไป ฝนเปลี่ยนจากปลอย ๆ เย็นหนาเม็ด ฟ้าลงมือแลบและคำราม แต่น้อยครั้งนักที่หล่อนและเขาจะได้ยิน หูอื้อตาฟาง ทำอย่างไรหนอในโลกนี้จึงจะมีแต่สองคน_สองคน_ไม่มากกว่านั้น และสองคนที่เย็นหล่อนกับเขา โธ่! โลกนี้ช่างทารุณเสียจริง ๆ

คิดระลึก เย็นหนทางที่นำมาซึ่งความเสียดาย ทั้งนี้หล่อนเย็นคนแรกที่นึกออก จึงเย็นคนแรกที่เริ่มพูด เริ่มคุย แต่เหมือนหล่อนจะพยายามก่อสร้างซากของปราสาทด้วยหินที่หัก_ที่พังลงแล้ว เขาฟังหล่อนคุยลูบคลำเส้นผมที่เย็นมันหยักศก ของหล่อน เขาเชื่อมั่นว่าความรู้สึกของหล่อนในเขานั้นบริสุทธิ์ แน่ใจว่าหล่อนแข็งใจพยายามคุย

ถึงเพียงไหน เขานึกอยากจะช่วยหาเรื่องคุย แล้วที่แสร้งทำให้เขาโกรธ_ให้เขาเกลียด แต่ไม่แน่ใจ ถ้าเขาคุย หล่อนอาจจะกลับฝัน หน้าเชียวเหยลงทันที ปรำตัวเอง ใจหนอใจ เศร้าลงไปอีก_"เธอยังจำได้ไหม?__" ช่างร้ายเหลือแสน เขาดีออกอย่างนี้ รัก หล่อนพูดตอนหนึ่ง รู้สึกได้ง่าย ๆ ว่าเย็นการ หล่อนถึงเพียงนั้น แล้วยังมีกะใจแกล้ง ดูรู้ คุยที่ไม่มีสาระ ไม่มีต้นไม่มีปลาย เย็น หล่อนรู้ดี แต่เพิ่งนึกออก หล่อนจะไม่ ประโยคเปล่า ๆ ลอย ๆ ที่ออกมาจากความ สามารถทำให้เขาโกรธหล่อน เกลียดหล่อน ทรงจำ แต่ไม่ใช่ประโยคที่ออกมาจากดวงใจ ได้เลย แต่ทำให้เขาเสียใจ—ทำอย่างไรได้ โธ่! หล่อนกอดเขาเสียแน่น เมื่อคิดเรื่องนี้

นี่ต่างคนจะพยายามหลอกตัวเองอยู่เช่นนี้ หล่อนไม่ได้ตั้งใจทำให้เสียใจเลย หล่อน เรื่อยไปละหรือ พยายามหาเรื่อง ปั้นเรื่อง ไม่อยากทำเสียด้วยซ้ำ ขึ้นมาคุยกัน ในขณะที่ต่างคนยังมีหัวใจ

"—เธอเกลียดเริญไหมคะ? แต่อาทิตย์ อิสสระพอที่จะออกเดินตามทางของตน ไปสู่ ที่แล้วมา—" ช้อนตาขึ้นถามทั้ง ๆ รู้แน่ว่า ต้นธารใหม่ของความหวัง ความใคร่ ทำไม ไม่ใช่

หนอหล่อนและเขาจึงยังไม่เปลี่ยนทางเดินใหม่ "เกลียดเริญ" เขาย้ำค่อย ๆ แล้ว เสียแต่ก่อนเวลานี้เล่า หัวเราะหึ ๆ—"อะไรทำให้เริญคิดอย่างนี้" หน้าหล่อนซีนขึ้นถนัด

แต่ต่างคนรู้สึกสงสารเวทนาซึ่งกันและกัน "ไม่รู้" หล่อนว่า "เริญคิดว่าเธอคง อาจจะเย็นเพื่อตนเองมากกว่าก็เย็นได้ มือ โกรธ เกลียดเริญมาก ที่เห็นเริญเอาใจใส่ ต่อมือกุมกันสนิท โคลงตระหวัดรัดแน่นไม่ คุณนี่—คุณนั้นมากกว่าเธอ—เธอคง———" รู้คลาย ชีวิตนี้ช่างเย็นหวานฉ่ำเสียนี่กะไร นานทีเดียวที่ไม่มีใครพูด ใครคุย ลืมตน— "เริญ อย่าพูดถึงเรื่องนั้นได้ไหม?" เขา ปล่อยตนด้วยการหยอกเอิน_ใครเล่าจะเห็นใจ ตัดบท "วันสุดท้าย เราควรจะทำใจสบาย ใครเล่าจะเย็นผู้เข้าใจ ปลอยใจ ถ้าหล่อน กันสักวัน" และเขาคลายหนีห่างจากวงแขนซึ่งกันและกัน "เธอ—เธอเย็นอะไรไปคะ?" หล่อน เสียแต่ในเวลานี้ เสียงฟ้าคำรามฮึมใหญ่ ตกใจ เมื่อเห็นเขาลุกพรวดขึ้นจากเก้าอี้ เขา ทำให้หล่อนหวนคิดถึงอุบายที่หล่อนคิดจะเดิน

ไม่ตอบทันที เดินไปที่เก้าอี้นวมยาว ทรุดตัวลงนั่ง ซบศีรษะลงกับผ้ามือ หล่อนลุกไปนั่งข้างเขา เย็นนาน เขาจึงเงยหน้าขึ้น

"เริญน่าจะเข้าใจกันดีกว่านี้" เขาเปรยและหันหน้าไปทางอื่น กำมือยิดไปมาจนกะดูกลั่นเปาะ ๆ "เริญรู้ใจฉันดี—ฉันไม่โทษใครนอกจากตัวเอง ฉันไม่มีสิทธิเหนือผู้ใด ฉันไม่เคยมีสิทธิเหนือเริญ ฉันรู้ดี ฉันยังคับเริญทั้งทางกายหรือใจไม่ได้" นี่เขาพูดตรงกับที่เขาเข้าใจไหมหนอ ช่างเถอะเลยตามเลย หยุดคิดครู่หนึ่ง "เริญไม่เคยรักฉัน—แต่—" เขาต่อช้า ๆ "แต่ไม่อยากหาความเห็นทำไมเริญจึงได้ใจดี เอาใจต่อฉันถึงเพียงนี้ ฉันเย็นคนมีเคราะห์ ไม่รู้ร้ายหรือดี ชีวิตฉันเวลานี้เย็นสุขที่สุด และทุกข์ที่สุด ที่เคยเย็นมาแล้ว ฉันได้แต่วิงวอนเริญ—ในบางโอกาสสมดังที่โบราณท่านเปรียบไว้ ด้วยกะต่ายกับพระจันทร์ ได้แต่ขอวิงวอนในวันเพ็ญ อย่าให้จันทร์หมุนเดินต่อไป เพราะรู้ว่ามีแต่จะเข้าสู่ข้างแรม มืดหายไปทุกที กะต่ายเย็นสัตว์ตัวเล็กอยู่ในโลก แม้แต่คนในโลกเองก็หาน้อยแล้วที่จะเอาใจใส่ ตัวอยู่ออกลิบจากจันทร์กะโดดเอื้อมก็ไม่ถึง แต่ก็ยังซังกะตาย วิงวอนขอให้จันทร์อยู่ที่เดิมในวันเพ็ญ ตนจะได้ชม" หมดแรงพูด หอบถี่ ๆ หยุดพักหนึ่งแล้ว ต่อไปเสียงแหบเครือ "แต่—" เขาต้องหยุดอีกครั้งหนึ่ง ใจผ่อ ถอนใจยาว หลับตานิ่ง กรามขบกันจนนูน "แต่เริญนึกหรือว่าเพียงกะต่ายพรรค์นั้นจะพอหยุดห้ามจักรราศี—การหมุนเวียนของโลก พระจันทร์ก็คงเดินไป—หมุนไป ฮึ!" เขาหัวเราะแค่นหน่อยหนึ่ง "แล้วก็มิดสมดังกะต่ายว่า" เขาหยุด หันหน้ามามองหล่อน แต่หล่อนไม่อยู่ใกล้เขาเสียแล้ว โน่น! ริมหน้าต่าง หล่อนรู้ดีว่าเขาแสร้งพูด แต่มันแทงใจดำหล่อนเสียเหลือทน หล่อนยืนนิ่งเหมือนกับกำลังชมละอองฝน เขาลุกเดินไปหาหล่อน ยืนชิดหล่อน โอบไหล่ทั้งสองไว้ "มานั่งเสียข้างใน เดี๋ยวจะไม่สบาย" หล่อนหันผลัดมา ตาเขียวเย็นประกาย "เจ็บตัวดีฉันดอกค่ะ" นิ่งอั้นจ้องตาหล่อนเขม็ง "เริญ" เขาเรียกห้วน ๆ เกือบนาทีเต็ม หล่อนจ้องตาตอบแล้วหน้าบึ้งกลับเหย ริบซุกหัวลงติดคางเขา "โกรธเริญไหมคะ?" เขานิ่งกอดหล่อนอยู่ครู่หนึ่ง แล้วประคองกลับมาเก้าอี้ยาว หล่อนซบแน่นอยู่บนอกเขา ต่างนิ่งไปใหม่ คืนสุดท้าย ช่างหาเรื่องคุยกันยากเสียจริง ๆ หมดเรื่องคุย แต่ยังไม่มี

ใครอยากจะจากกัน ความนี้เขาเย็นคนพบ พ่อแตง เวลาเริญทำอะไรผิด พลั้ง—ฉันอยาก
เร็ง แต่ไม่เริ่มด้วยคำพูด ดึงผ้าเช็ดหน้า เย็นพี่ชาย จะได้ตักเตือน สั่งสอน เมื่อเริญ
ผิ้นเล็กขอบม่วงออกมาจากกะเป๋า เอานิ้วไช เกิดหัวรั้น จะเอาชะนะท่าเดียว ฉันอยากทำ
รูที่ขาดเล่นทางมุมซ้าย แล้วหันดึงอีกมุมหนึ่ง หน้าที่คุณพ่อ จะรับมือเริญด้วยพลอง รู้ไหม
อักษรย่อโรมันปักเย็นตัว C หล่อนมองขับ เริญ? หลายครั้ง ความประพฤติของเริญ
ตลอดเวลา แต่ยังไม่มีใครเอ่ยอะไร เขา ขาดหัวใจฉัน ฉันได้เคยลองเริ่ยบเคี่ยงเตือน
ยกผ้าเช็ดหน้านั้นซับคม ที่สุดจะทน หล่อน แต่เหมือนกับยิ่งยุ———ยังกับ——ไม่เอา——
ต้องพูด "ยังหอมอีกหรือคะ?" เขา ไม่เอาละ อย่าให้ฉันพูดเลย พอที——"
ชำเลืองดูหล่อนอย่างละห้อย "ฉันดมมัน เขาหยุด—สายตาส่ายไปมารอบห้องอย่างไม่มี
เย็นครั้งสุดท้าย ตั้งใจจะส่งคืน แต่วันแรก จุดหมาย รู้สึกเหนื่อยมาก หอบถี่ ๆ
ไม่เคยจากกะเป๋าซ้ายฉันนี้เลย เสียดายจริง เขาใช้กำลังใจมากเกินไป
มันเคยเย็นสิ่งเดียวที่กล่อมใจ เมื่อคิดถึงเริญ หล่อนดึงคอเสื้อเชิ๊ตเขาไว้ "ขวาย!
เมื่อเริญรับคืนแล้ว จงซักเสีย ฉันตั้งใจจะซัก ———ถ้าเธอรักเริญจริง เธอต้องพูด ต้อง
ก่อนมา แต่ยังเสียดายกลิ่นอยู่ มันเบ่งน้ำตา น่าอายนัก ฉันน่าใจแข็งกว่านี้ ดูรึ เตือนเริญ มันเย็นหน้าที่ของเธอ เริญยอมรับ
น้ำตาตกได้ จะไม่มีอะไรแล้วที่จะคอยปลอบ เริญได้แกล้งทำตรงกันข้าม บางอย่างที่เธอ
เวลาฉันเศร้า ทำอย่างไรได้ เมื่อเย็นความ เตือนเริญ เริญคิดว่ามันไม่ผิด—ไม่เย็นที่
ประสงค์ของเริญ" หล่อนไม่รู้จะพูดอะไรถูก เสียหาย—จนเกินไป แต่เธอก็เตือนเริญอย่าง
ใจคิบตัน ได้แต่ซบหน้าบนอกเขา "เริญ! ไม่ให้เหตุผล จะให้เริญทำอย่างไรเล่า?"
รู้ไหม? บางเวลาฉันอยากจะเย็นคุณพ่อเริญ เขาลุย—ถูหน้าอยู่ครู่หนึ่ง สีหน้าที่กำลัง
แทน บางเวลาก็อยากเย็นพี่ชาย อยากเย็น เซียวซีดกลายเย็นขึงขัง ตาหรี่เล็ก กล้าม
คู่รัก อยากเย็นผัว และบางครั้งถึงกับอยาก ริมฝีปากติ้งแน่น "——ก็ได้เริญ แต่เริญ
เย็นลูกเริญ หลายหน ฉันนึกอิจฉาพ่อแตง ต้องสัญญาว่าจะไม่โกรธฉัน ฉันจะพูดเพราะ
เต็มแก่ อยากให้เริญเอาใจฉันดูแลอย่างกับ ฉันรักเริญจริง ๆ รักน้ำใจเริญ อยากให้เริญ
เย็นที่ยำเกรงของคนทั่วไป เท่าที่เริญได้

ประพฤติมา เริญได้เอาชื่อเสียงเกียรติคุณ หาเรื่องปรำตนเอง ว่าข้าเย็นคนหลายใจ ไปทิ้งเสียมากมาย ถ้าคนอื่นเย็นฉัน คือ ขี้เยอ ใยบุญ บางคนอาจเข้าใจหนักไปกว่า มิฐานะเกี่ยวข้องกับเริญ อย่างฉันเวลานี้ เขา นั้น ถ้าเขาพบเริญในที่สาธารณะ—ที่ชุมนุม ๆ จะไม่นั่งเสียเวลาเอาชะนะเริญทางน้ำใจ ฉันกล้าพะนัน สำหรับเพื่อนของเริญ ไม่ว่าใหม่หรือเก่า เท่าที่ฉันได้มีโอกาสรู้จักอยู่ในเวลานี้—แน่ละ ต้องยกเว้นเสียสัก ๒ คน—ไม่มากกว่านั้น จะด้วยเหตุผลหรือความประสงค์ประการใดก็ตาม เขามีแต่จะพะนอให้เริญเหลิง ความสนุกอยู่ที่เขา เริญมีแต่จะเสียเปรียบ แต่พ่อพวกนั้นรู้ว่าเริญเริ่มติตัวออกห่าง เริญเอ๋ย ! แม้จะไม่มีอะไรถึง—แม้มันไม่รู้ไม่ได้อะไรจากเริญ จริง ! มันจะต้องโพนทนา ซึ่งในบางเรื่อง เริญจะน้ำท่วมปากแย้งไม่ขึ้น ได้แต่นั่งฟังข่าว แค้นจนน้ำตาร่วง ——เมื่อเริญเห็นว่าสนิทกับฉันเกินไป อยากจะห่าง จะด้วยความประสงค์กันการ ครหานินทา—— หรือด้วยความประสงค์อันใดก็ตาม พูดกับฉันตรง ๆ สิ การที่ทำสนิทกับคนโน้นคนนี้ในความประสงค์ให้ฉันแหนงใจ เย็นการกระทำที่สั้นไม่รอบคอบ ฉันรู้ใจเริญดี แต่ในสายตาคนอื่น รู้ไหม เริญ ? นอกจากการเปลี่ยน———พูดกันตรง ๆ เปลี่ยนมือแล้ว จะมีใครเห็นอะไรมากกว่า เริญมีแต่จะเข้าเนื้อ แห่งใด ถ้าเขาไม่อยากใช้คำพูด เขาอาจยกนิ้วมือขึ้นทีหนึ่งแล้ว ชูสองมือขึ้นอีกสักสี่ครั้ง ขยิบตาบุ้ยปากแล้วตบกะเบ๋า เริญรู้ไหมว่ามันไปไกลแค่ไหนกับความจริง แต่ตัวอย่างเคยมีมาแล้ว ฮึ ! ซูปเปอร์คลาซเลวไปเมื่อไร” เขาหัวเราะผิน ๆ สายตาคงแกว่งไปมาอยู่รอบห้อง หล่อนนิ่ง เขานิ่งตันใจ ฝนค่อยซาลง ต่างฝ่ายเข้าใจกันดีแล้ว ทำไมเล่าจะต้องพูดเรื่องอันที่ขาดใจอีก หล่อนชายตามองเขา ตั้งใจจะลอยมอง แต่พอดีไปประสพสายตาลอยมองอยู่ก่อนแล้ว หัวเราะ หล่อนหัวเราะ เขาหัวเราะ หัวเราะจนน้ำตาไหล ต่างพิมพัมจนไม่เย็นภายาโอบกอดกันไว้แน่น—เหมือนจะไม่มีวันคลาย

เสียงยี๊กอัปจากข้างมุมถนน ดังกังวานเฉื่อยมาตามลม บรรเลงเพลงวอล์สเศร้า ๆ เย็นเสียงวอล์แกน เขากลับซึมลงไปอีก หล่อนเข้าใจเขาทันที คอกลับผึด ต้องกลืนน้ำลาย เขาดึงหล่อนมากะซับแน่นกับอก พลางร้องกล่อมประสานไปเฉื่อย ๆ

สถานหนังสือพิมพ์แห่งชาติ กรมศิลปากร ไทยเขษม

Sweetheart, If you should stay
A million miles away
I'll always be in lóve with you
And tho' you find more bliss
In someone else kisse
I'll always be in love with you
I can't do any more
I've tried so hard to please
But let me thank you for
Such tender memories
I wich you happiness
Ask for me, Sweetheart, I guess
I'll always be in love with you

ศิรยะแนบอก ตาลอยจับตาเขา หล่อนฟังด้วยความตั้งใจ ในบางตอน หล่อนกอดเขาแน่นขึ้นอีกโดยไม่รู้ตัว พอขบตาหล่อนกลบไปด้วยน้ำตา ซบหน้ากับซอกคอเขา ตั้งใจแล้วทีเดียวว่าจะไม่ร้องไห้ ให้เขาเห็น ไม่ไหวนึกเกลียดตัวเองเต็มทน เขาโอบหล่อนไว้แน่นลูบคลำผมและหลังของหล่อนไปมา สายตาจับนิ่งอยู่นอกหน้าต่าง เขาจะเอาชะนะตนเองไหวหรือ ๆ ละหรือ ?

นาฬิกาตี ๑ ครั้ง ทั้งหล่อนและเขาสะดุ้งเป็นครั้งแรกที่ได้ยินนาฬิกาตีตั้งแต่พบกัน แต่ต่างคนต่างคงเฉยจนตีกึง ฝนหยุดนานแล้ว พ้ายังแลบอยู่ – แถบขอบฟ้าโน้น พายุพัดก้อนเมฆไปเกือบหมด ดาวโผล่ส่องแสงหยอมแหยมในบางตอน เขาลุกขึ้น หล่อนลุกตามช้า ๆ ตาต่อตาจับกันอีกนานด้วยความละห้อย – แล้วต่างโผเข้าหากันใหม่ ทนไม่ไหว หล่อนสะอื้น – ขึ้นมาทุกนาที นี่จะจากกันเดียวนี้เชียวหรือ ? จากกันไป – ไปเลย – ตลอด หล่อนปล่อยออกมาโฮใหญ่ แต่เกิดมายังไม่เคยกลัวการจากเหมือนครั้งนี้เลย คำลาทุกคำแทงคว้านดวงใจเหมือนเลือดไหลรินไม่ขาดสาย หล่อนไม่เคยรักใครเท่านี้เลยในชีวิต เขาไม่เคยจากหญิงใดด้วยความสลดใจเท่านี้เลย – แต่ – แต่ – หล่อนกับเขาจะต้อง – ไม่รักกัน – ไหวแน่ละหรือ ?

หัวเราะนั้นซักแผ่วลง หล่อนรู้สึกอยากเห็น มือขึ้นยีตา รู้สึกเห็นวงหน้าของเขามาลอย
หน้าเข้าของเสียงนั้น รู้สึกอยากเสียงริง ๆ อยู่ใกล้ ๆ เขามองหล่อนด้วยสายตาประหลาด
อยากเห็นเดี๋ยวนี้ เสียงหัวเราะก้องอีกครั้ง สายตาที่มีอำนาจเหนือความรู้สึกของหล่อน
หนึ่ง แล้วแว่วค่อย ๆ หายไป หล่อนริบลืมตา เย็นสายตาที่เศร้า แต่มีแววความอ่อนโยน
คล้ายจะต้องการเห็นว่าเจ้าของเสียงนั้นกำลัง เต็มไปด้วยความรู้สึก บางเวลาก็ร่าเริง
จะเลี่ยงไปไหน หล่อนเพิ่งรู้สึก หล่อน บางเวลาก็แข็งกะด้าง หล่อนไม่เกลียดเขา
กำลังอยู่คนเดียวแท้ ๆ เปลี่ยวใจเหลือกำลัง หล่อนเหงา ถ้าวันไหนเขาไม่อยู่ใกล้หล่อน
หล่อนอยากให้เขา ขาย ศุภวรรณ อยู่ใกล้ ๆ แต่รัก——อ้อ! หล่อนไม่ได้รักเขานะ——
เพียงแต่เห็นหน้า แต่นี่อย่างไร หล่อนเม้ม ไม่รัก——ไม่รักแน่———หล่อนเคาะเสาแยต-
ริมฝีปากแน่น หล่อนกำลังต้องการจากเขา มินตันเย็นชังหวะ อีกเสียงหนึ่งถามค่อย ๆ
อยู่ที่เดียว และหล่อนเองเย็นคนตัดสินใจใน เน่ละหรือ? หล่อนเคาะแรงขึ้นอีก ในชีวิต
เรื่องนี้ แปลกแท้, กลับรู้สึกอยากเห็นหน้า หล่อนไม่เคยทุรนทุรายอย่างนี้ นึกเกลียด
เขาอีก อยากให้เขาอยู่ใกล้ ๆ เสมอเรื่อยไป ตัวเองจริง ๆ เลวแท้ แต่ใครเล่าพอที่จะ
กลับใจใหม่เสียริ อยู่กับเขา รักกับเขา เข้าใจหล่อน เข้าใจความเหงาหงอย เข้าใจ
แต่——แต่อีกคนหนึ่งเล่า อีกคนหนึ่งที่ ความมุ่งหมาย ความต้องการ ของหล่อน
หล่อนเคยรับปากว่า จะรัก ไม่ช้าเขาก็สอบ แปลกที่เดียว ใช่หล่อนจะตัวเปล่าเมื่อไร
เสร็จ อีกสองเดือนเขาจะมาถึง หล่อน หล่อนมีเรือนแล้ว——หล่อนแต่งงานแล้ว——
จะไปหัวหินก่อน—ไปตากอากาศ แล้วบางที มาแล้วตั้งกว่า ๕ ปี และหล่อนก็ไม่ใช่ม่าย
หล่อนจะไปกับเขา— ไปอยู่ไกลจากพระนคร ยังไม่เลิกร้าง สามีของหล่อนยังมีตัวอยู่
"พิเราะห์" รักหล่อนมาก หล่อนก็รู้ดี และอยู่ที่นี่——อยู่บ้านเดียวกัน แน่ใจเหลือ
สำหรับหล่อน ความประพฤติของเขาไม่มีที่ติ เกินว่าไม่มีใครเข้าใจหล่อนสักคน แม้หล่อน
หล่อนยังเคยชมอยู่เสมอ ทำไมหล่อนจึง เองก็ไม่แน่ที่จะเข้าใจตนเองนัก ชีวิตของ
ลังเลใจอยู่เช่นนี้ ส่วนขายนั้น หล่อนไม่เคย หล่อนเย็นละครที่แสนเศร้า และในขณะเดียว
รับปากว่ารัก นึกถึงตอนนี้ หล่อนต้องยก กันเย็นละครชวนหวัวอย่างคริกโครม ดูรี

หล่อนคนเดียว มีทั้งผัว ทั้งคู่รัก ที่แต่งงานอีก ถึงสามีหล่อน อดถอนใจไม่ได้ ใครบ้างจะ ด้วย และทั้ง——ทั้ง เอ นี่หล่อนจะเรียกเขา ยอมเข้าใจ สามีของหล่อนได้เปลี่ยนสภาพ อย่างไรดี เขาไม่ใช่คู่รัก———เขาไม่เคย เป็นพี่ชายมานมนานแล้ว เป็นคุณพี่ชายที่ สัญญาชีวิตข้างหน้ากับหล่อน เพื่อน——— คลานตามกันออกมา เป็นพี่ที่รัก ที่มีความ ถูกแล้ว——เพื่อน——แต่ดูอย่างไรนี่——ที่ กรุณากับน้องสาว เป็นคู่หู คู่มือ ที่วางใจกัน หล่อนเรียก “เพื่อน” มีเยอะแยะ เขา หล่อนไม่เคยยึดอะไรเขา เขาก็ไม่ยึดอะไร ไม่ใช่เพื่อนชะนิดที่เรียกว่า “เพื่อน” นั้นเลย หล่อน ต่างไม่เคยโกรธขึ้ง ตกใจใน หล่อนดีใจ เมื่อเห็นเพื่อนอื่น ๆ อยู่รอบหล่อน บางครั้ง เมื่อได้ยินคำถาม—คำตอบตรงไปตรง แต่ไม่เคยเสียใจ เมื่อเขาเหล่านั้นไม่อยู่ แต่ มา เขาตักเตือนหล่อนในบางอย่าง หล่อน สำหรับ “เขา” คนนี้ หล่อนสบายใจเมื่อเขา ก็ทำตาม เขารู้ดี หล่อนรักกับใคร ชอบ อยู่ใกล้หล่อน—ชิดหล่อน แต่หล่อนเหงา กับใคร ไม่ปรากฏว่าเคยพยายามขัดขวาง เปลี่ยวใจเหลือกำลัง ถ้าวันไหนไม่เห็นหน้า ตรงกันข้าม กลับกีดกันให้แทนในบางโอกาส หล่อนต้องการให้เขามาบ้านทุกเย็น วันไหน ปลีกตัว เมื่อหล่อนอยากคุยกับคนที่หล่อนชอบ ไม่สบาย วันไหนจะอยู่บ้าน แต่วันผิดปกติ —หล่อนรักในบางเวลา เขาพร้อมที่จะแสดง หล่อนต้องโทรศัพท์ไปบอกเขา บางครั้งถ้า ว่ารักผู้นั้นคุณน้องชาย น่าพิสดารแท้ วันไหน ผลุนผลันนัก ถึงกับส่งรถไปรับ วันธรรมดา ต้องกลับบ้านดึกก็ปล่อยให้หล่อนไปดูหนังหรือ พอถึงเวลา หล่อนก็อาบน้ำเสร็จ ลงไปเดินที่ ขี่รถเล่นโดยลำพัง เขาใจดีอย่างนี้ หลายคน สนาม เขาก็ตรงต่อเวลาอย่างใจหาย หล่อน ว่าดีเกินไป หล่อนยังสาวแท้ ๆ และ—หยุด สบายใจเมื่อยังเห็นเขาดีใจเมื่อพบหล่อน และ คิดพลาง ยกมือขึ้นแต่งผมหน่อยหนึ่ง—หล่อน เขาดูช่างรู้จัก ดีใจไปเสียทุกวัน เขาอยู่ร่วม ก็ไม่ขี้เหร่สักหน่อยเทียว มีหนุ่มและไม่หนุ่ม อาหารเย็นด้วย อยู่ร่วมเที่ยวเตร่——ไปดู พยายามจะมา “กรอ” ไม่น้อย หล่อนไม่ หนัง ไปสะพาน ไปราชวงศ์ โดยมาก ค่อย ถือสี ถือสาใน การ หยอก เอิน ทางโวหาร ไปกัน ๓ คน———ฮึ! น่าขำ———สามคน ถือตนเสียว่ามีสามีแล้ว มีบุตรแล้ว มักตอบ หล่อน——เขา——และสามีของหล่อน นึก เล่นหวัวไปตามวิสัย ทำให้ทั้งพระนครพากัน

เรื่อง "ความกตัญญู"

ของ ประภาศรี

"ฮงลั้ง! ฮงลั้งเอ๊ย! เข้ามาหาแม่หน่อยลูก" นี่เป็นเสียงของสตรีอนาถาผู้หนึ่ง อายุย่างอยู่ในเรือน ๓๐ เศษ เจ้าหล่อนกำลังนอนเจ็บอยู่ในกะท่อมปลายไร่แห่งหนึ่ง ทางเขตต์สนามเป้า หลังพญาไท พยายามเรียกบุตรชายผู้ซึ่งอยู่ในวัยไม่รู้เดียงษาอันแสนสุดสวาทของเจ้าหล่อนด้วยเสียงอันสั่นเครือ และแผ่วเบาด้วยความลำยากอย่างแสนสาหัส

"ทำไมจ๊ะแม่?" เด็กชายกล่าวถามมารดา เมื่อได้เดินเข้ามาหา

"เข้ามาหาแม่ใกล้ๆ หน่อยเถอะลูก" เจ้าหล่อนกล่าวพลางยกมืออันเรียวเล็กซึ่งมีแต่หนังหุ้มกะดูกของเจ้าหล่อนขึ้นโอบตระหวัดเอวบุตรชายด้วยความสงสาร

"ฮงลั้งเอ๋ย, แม่เห็นจะไม่ได้อยู่เลี้ยงเจ้าอีกต่อไปแล้วลูก" เจ้าหล่อนกล่าวขึ้นช้าๆ พลางอัสสุชลก็หยดหยาดลงมานองแก้ม เจ้าหล่อนสะอึกสะอื้นด้วยความแค้นและความเสียใจระคนกัน

"แม่จะไปไหนจ๊ะ?" เด็กชายถามด้วยความสงสัย

"โถ! ลูกเอ๋ย, เจ้ายังเล็กนัก ช่างไม่รู้อะไรเสียบ้างเลย" เจ้าหล่อนกล่าวพลางดึงร่างของบุตรชายโน้มลงไปจูบหน้าผากด้วยความสงสาร "เข้ามานั่งใกล้ๆ แม่มาลูกมะ, แม่จะพูดอะไรให้เจ้าฟัง, ชีวิตของแม่เห็นจะไม่รอดเสียแล้วลูกเอ๋ย, ความเจ็บช้าอยู่ภายในทรวงอกของแม่ปานกับใครเอามีดกรีดไส้ของแม่ให้ขาดออกเป็นชิ้นๆ" เจ้าหล่อนกล่าวพลางพิลาปรำไร

"แม่เป็นอะไรหรือจ๊ะแม่?" เด็กชายถามพลางซบหน้าแนบลงกับหน้าอกของมารดา

"แม่เจ็บครั้งนี้ เพราะแม่เสียใจโดยความใจเร็วของแม่ หลงเชื่อคำพูดของพ่อเจ้า จนมิได้คิดถึงความทุกข์ยากอย่างใด หลงมอบกาย มอบชีวิตให้กับพ่อเจ้าด้วยความรัก แต่อนิจจาลูกเอ๋ย, พ่อของเจ้าทำกับแม่ครั้งนี้ เขามิได้คิดว่าเจ้าซึ่งกำลังอยู่ในครรภ์นั้น เป็น

ผู้เอากำเนิดมาจากเขา เขาแกล้งทิ้งแม่และขับไล่แม่เสีย โดยไม่มีจิตต์คิดสงสารเข้าซึ่งอยู่ในครรภ์ ยังมิได้ทันเห็นเดือน เห็นตะวันบ้างเลย” เจ้าหล่อนกล่าว พลางทอดถอนใจยาวด้วยความเสียใจ จนตื้นตันคอหอย มิสามารถที่จะกล่าวต่อไปได้ หมอนอันคร่ำคร่าซึ่งรองรับศีรษะเจ้าหล่อนอยู่นั้น ก็ชุ่มโชกไปด้วยอัสสุชลที่ไหลหลั่งลงมามิขาดสาย

“แม่จ๋า, แม่โกรธพ่อหรือจ๊ะแม่?” เด็กชายถามด้วยความกตัญญู

“เปล่าลูก, ถึงแม้พ่อของเจ้าจะทำกับแม่จนแสนสาหัสถึงปานนี้ แม่ก็มิได้ถือโกรธหรือคุมแค้นแต่อย่างใด แม่คิดเสียว่ากรรมของแม่ซึ่งได้ทำไว้แต่ชาติก่อน จึงดลบันดาลให้พ่อเจ้าเกลียดชังแม่” เจ้าหล่อนหยุดอยู่ด้วยความเหนื่อยหอย “ขอน้ำให้แม่กินทีเถิดลูก” เจ้าหล่อนกล่าวเกือบเย็นเสียงกะซิบ ฮงลั้งจึงลุกไปตักน้ำเอามาค่อย ๆ ประคองให้เจ้าหล่อนดื่ม

“แม่จ๋า, แม่นอนเสียให้สบายซิจ๊ะ หนูจะนั่งอยู่ข้าง ๆ แม่นี่แหละจ้ะ” ฮงลั้งกล่าวในเมื่อเอาน้ำมาให้เจ้าหล่อนดื่มแล้ว

“ลูกเอ๋ย, ชีวิตของแม่ในวันนี้คงจะไม่พ้นเงื้อมพระหัตถ์แห่งพญามัจจุราชไปได้แล้ว” เจ้าหล่อนกล่าวเมื่อได้นอนหลับตาผ่อนอารมณ์อยู่สักครู่หนึ่ง พลางค่อย ๆ เอื้อมมือไปล้วงเอาวัตถุสิ่งหนึ่ง ซึ่งเจ้าหล่อนเอาเก็บซ่อนไว้ใต้เสื่อขาดที่ปูรองแคร่ไม้ไผ่ขึ้นมากำไว้ แล้วเจ้าหล่อนก็ยกขึ้นจูบด้วยความเคารพ พลางยื่นมืออันสั่นรัวไปขับข้อมือบุตรอันสุดรัก

“นี่ลูก, นี่ของ ๆ พ่อเจ้าให้กับแม่ไว้เมื่อพ่อเจ้ายังรักแม่อยู่” เจ้าหล่อนพูดพลางวางวัตถุสิ่งนั้นลงในมือบุตรชาย แล้วก็หลับตาลงหอบเพราะความอ่อนเพลีย ฮงลั้งจึงหยิบวัตถุสิ่งนั้นขึ้นมาพิจารณา วัตถุสิ่งนี้ทำด้วยหยกเขียนรูปหัวใจ สลักเป็นรูปมังกรตื้นเมฆอีกด้านหนึ่งมีตัวอักษรย่อว่า “กิมแช” เขาดูจนถี่ถ้วนแล้วจึงกำไว้

“แม่จ๋า, แม่รับประทานน้ำข้าวต้มไหมจ๊ะ? หนูจะเอามาให้จ๊ะ” เด็กชายถาม

“โอย! ลูกเอ๋ย, แม่กินอะไรไม่ลงแล้วลูก แม่จะสั่งเจ้าไว้ว่า ถ้าบุญแม่หาไม่แล้ว เจ้าจงรักษาตัวสงวนตัวของเจ้าให้เป็นผู้อยู่ในธรรมนะลูกนะ ถ้าเจ้ารักแม่แล้ว เจ้าจงทำคำของแม่ไว้ เจ้าหามีพี่น้องที่จะพึ่งพาอาศัยเหมือนเขาทั้งหลายไม่ เจ้าเป็นคนตัวคนเดียวลูก ฉะนั้น จงคิดหาเลี้ยงชีพในทางสุจริต และรู้จักกะเหม็ดกะแหม่เจียมตัว ว่าตัวยากจน

นะลูกนะ” เจ้าหล่อนสั่งสอนบุตรด้วยความสงสารและเป็นห่วง

“แม่จ๋า, พ่อของหนูยังอยู่หรือไปไหนเสียเล่าจ๊ะ?” เด็กชายกล่าวถาม คำถามของบุตรชาย ทำให้เจ้าหล่อนกลืนกลั้นความโศกซึ่งกำลังคาประดังมาแน่นอยู่ในทรวงอก เจ้าหล่อนหายใจสะท้อนถี่ น้ำตาซึ่งไหลอยู่แล้วก็ยิ่งเพิ่มความสะอึกสะอื้นอาดูร โดยที่เจ้าหล่อนระลึกถึงความเดิม

เจ้าหล่อนหลับตานิ่ง เพื่อพยายามข่มจิตต์ให้หายแค้น แล้วกล่าวว่า “ลูกเอ๋ย, พ่อของเจ้ายังอยู่ แต่เจ้าจะถามถึงเขาทำไม? เขาไม่คิดที่จะเหลียวแลดูแม่กับเจ้าอีกต่อไปแล้ว เจ้าอย่าหมายพึ่งเขาเลยลูก” เจ้าหล่อนพูดพลางดึงลูกเข้ามาแนบอก “ลูกเอ๋ย, เจ้าจงเชื่อแม่นะลูกนะ อุตส่าห์เสงี่ยมเจียมตัวลูก” เจ้าหล่อนหยุดพูดแล้วหลับตาลง ริมฝีปากเม้มแน่น ผ่อนลมหายใจลงทีละน้อย ๆ

“แม่จ๋า แม่, อย่าร้องไห้นักซิจ๊ะ หนูจะจำคำสั่งสอนของแม่ทุกอย่างจ๊ะ” ฮงลั้งกล่าวพลางกอดเท้ามารดาของเขาไว้ด้วยความเคารพและอาลัยยิ่ง

“ฮงลั้งเอ๋ย, แม่ไม่มีห่วงสิ่งใดเลย นอกจากเจ้า เจ้าผู้ซึ่งกำพร้าบิดามารดา จะต้องได้รับความทุกข์ระทมตั้งแต่เยาว์ เพราะความยากจน” เจ้าหล่อนกล่าวพลางหอยพลาง “บุญของแม่จะไม่ได้อยู่ดูเจ้าอีกต่อไปแล้วโอย!_โอย!_” เจ้าหล่อนครางขึ้นเบา ๆ ดวงตาทั้งคู่หลับสนิท ริมฝีปากอันขาวซีดก็ยิ่งลง ลมอัสสาสะก็ค่อย ๆ ระยายลงขาดระยะ ๆ ณขณะนี้ พญามัจจุราชได้เอื้อมพระหัตถ์มาเด็ดเอาดวงวิญญาณอันแสนห่วงของเจ้าหล่อนไปสู่ยังปรโลกโดยไม่มีเวลาจะได้กลับมาเห็นโลกมนุษย์ต่อไป

“แม่จ๋า, แม่จ๋า, แม่เป็นอะไรไปจ๊ะแม่” ฮงลั้งร้องไห้พลางค่อย ๆ สั่นปลุกมารดาของเขาด้วยความรัก “แม่จ๋า แม่, ฮือ ๆ ๆ” ร่างอันผอมแห้งของเจ้าหล่อน ณขณะนี้ประดุจท่อนไม้และเย็นชืด “แม่จ๋า แม่, แม่ตายแล้ว” ฮงลั้งทุ่มทอดตัวลงกลิ้งเกลือกอยู่ข้างมารดา “แม่จ๋า, แม่ทิ้งหนูเสียแล้วหรือจ๊ะ?” อนิจจาฮงลั้งเอ๋ย, บัดนี้เจ้าจะต้องว้าเหว่เปลี่ยวเปล่าเศร้าใจอยู่คนเดียวแล้วหรือ? เจ้าผู้ซึ่งอนาถาไร้บิดามารดา แต่เมื่ออายุยังน้อย ๆ อยู่ฉะนี้ เจ้าจะเหลียวแลไปเห็นใครที่ไหนอีกเล่า? เจ้ามิต้องอดตายหรือ? ใครเล่าจะเป็นผู้อุปถัมภ์และปกครองเจ้าให้ได้รับความเย็นพลเมืองดีกับเขา

ไปภายหน้า? ข้อเหล่านี้ได้เตือนจิตตศาสตร์ของเด็กน้อย ๆ ในเมื่อเขาได้คร่ำครวญโหยหวนอยู่ข้างซากศพ อันเป็นผู้ยังเกิดเกล้าของเขาอย่างแทบชีวิตจะขาดออกจากร่าง "แม่จ๋า, แม่ไม่รักหนูเสียแล้วหรือจ๊ะ?" อนิจจา ๆ แม้ฮงลั้งจะพร่ำเรียกโอดครวญพิลาปร่ำสักปานใดก็ดี ร่างอันเหยียดยาวแข็งซื่ออยู่บนแคร่ไม้ไผ่ก็มิสามารถที่จะรับขวัญ หรือปลอบเอาใจเขาให้คลายอาดูรดิ้นลงได้ไม่ เจ้าหล่อนได้ลาโลกไปทั้งกำลังเย็นห่วงบุตรอันแสนสุดรักของเจ้าหล่อนเสียทั้งนี้ ก็โดยความตรมตรอมเย็นที่ยิ่ง ภายในกะท่อมน้อยก็เยือกเย็นปานประหนึ่งว่าเป็นป่าช้าที่แสนเปลี่ยวเสียงคร่ำครวญและโหยหวนของเด็กน้อยก็วังเวงวิเวกยิ่ง ฮงลั้งเผ้ากอดศพร่ำรำพันไปตามภาษาเด็กไม่เสื่อมสร่าง ถึงเวลาเช้าเย็นก็ไปเที่ยวขออาหารชาวบ้านเขารับประทานพอยังชีวิตให้ยืนยาวไปชั่ววันหนึ่ง ๆ อา! ฮงลั้งเอ๋ย! ชีวิตอันแสนเข็ญของเจ้าจะยั่งยืนไปได้ละหรือ? ใครเล่าจะโอบเอื้อเจือจานเจ้าจนกว่าจะได้ชื่อว่าเป็นลูกผู้ชายที่สามารถ และอดทน เจ้าจะเผ้าแต่ร้องไห้สะอึกสะอื้นอยู่ฉะนี้ ใครเล่าจะปลุกปลอบหล่อหลอมหัวใจเจ้าให้วายโศก เจ้าจะต้องได้รับความทุกข์ยาก แต่เมื่ออายุยังน้อย ๆ อยู่ฉะนี้แล้ว ฮงลั้งเอ๋ย! สองวันล่วงแล้ว ฮงลั้งได้พยายามใช้มีดอันคร่ำเครอะไปด้วยสนิม ขุดดินใต้แคร่ที่มารดาของเขานอนตายอยู่นั้น จนเป็นหลุมลึกพอเหมาะ แล้วเขาจึงกรายเท้ามารดาของเขา ๓ ครั้ง เสร็จแล้วพลางใช้กำลังกายแยกข้างลากข้าง พยายามเอาร่างอันปราศจากวิญญาณลงจากแคร่เพื่อฝังไว้ในหลุมนั้น เมื่อเกลี่ยดินพูนเป็นที่เรียบร้อยแล้ว เขาจึงทำเป็นเครื่องหมายเป็นที่สังเกตปักไว้ทางศีรษะ เสร็จจากการฝังศพมารดาแล้ว เขาก็ทอดร่างลงบนเสื่อขาดซึ่งปูลงกับพื้นดิน ข้างหลุมฝังศพด้วยความหิวหอย เขานอนสะอึกสะอื้นพลางหยิบเอาหยกรูปหัวใจที่มารดาของเขาให้ไว้ขึ้นมาดู แล้วก็เก็บไว้ในตัวดังเดิม

เช้าวันหนึ่ง เมื่อความโศกค่อยเสื่อมสร่างลงบ้างแล้ว ฮงลั้งระลึกถึงคำของมารดาที่ได้สั่งสอนไว้ให้อุตส่าห์ปกครองตัวของตัวให้เป็นพลเมืองดี ดังนั้น เขาจึงขัดแข้งลุกขึ้นไปหยิบเสื่อที่ค่อนข้างเกือบจะขาด แต่ยังสะอาดอยู่มาสวมและขัดผ้านุ่งที่เปรอะเปื้อนอยู่ตามกางเกงเสร็จแล้วนั่งลงกรายหลุมฝังศพมารดาเขา ๓ ครั้ง พลางน้ำตาก็ไหลลงด้วยความเปลี่ยวเปล่าเศร้าใจ แล้วจึงค่อย ๆ ลุกขึ้น

เดินโซเซออกจากกะท่อมผ้าแดดลมไปตามบาทวิถีมุ่งตรงเข้าสู่ในพระนคร ความหิวโหยและเหนื่อยเหน็ดซึ่งเขาได้อุตส่าห์เดินมาจากทุ่งพญาไท ทั้งยังหาได้มีอาหารอย่างใดบรรจุท้องมาบ้างเลยแม้แต่น้อย ครั้นมาถึงตำบลสะพานขาว เขาได้ทรุดกายลงนั่งข้างสะพานหวนระลึกถึงมารดา และความยากจนของเขา น้ำตาก็ไหลหลั่งลงมาจากคลองจักษุมิขาดสาย เมื่อได้พักกายพอหายเหนื่อยแล้ว เขาจึงยืนขึ้นมองไปรอบทิศโดยความไม่แน่ใจว่าจะไปทางไหนดี ครั้นตกลงใจแล้วจึงออกเดินบ่ายหน้าไปตามถนนหลานหลวง

ในร้านขายหนังสือแห่งหนึ่ง ภายในร้านล้วนแล้วไปด้วยสรรพศาสน์ที่เริงรมย์และโบราณคดีจัดวางไว้เนืองแน่น มีผู้ที่คอยเชื้อเชิญรับรองผู้ที่จะมาซื้อหนังสือนั่งอยู่ตามหน้าที่ ฮงลั้ง เดินมาหยุดอยู่หน้าร้านขายหนังสือ ด้วยความเหนื่อย พลางก็มองดูรอบ ๆ ตัว แล้วหายใจยาว เมื่อเขาได้ตรองใจอยู่ครู่หนึ่งแล้วจึงเดินตรงเข้าไปในร้านขายหนังสือ อย่างสุภาพ “นายครับ ผมอยากจะมาขอเย็นลูกจ้างอยู่ในร้านนี้สักคนหนึ่ง แล้วแต่นายจะกรุณาให้สินจ้างเถอะครับ” ฮงลั้งกล่าวแก่ชายผู้หนึ่ง พร้อมกับยกมือขึ้นไหว้

“โน่นแน่! ไปพูดกับท่านผู้จัดการโน่นซิ” ชายผู้นั้นพูดพลางชี้มือไปยังผู้จัดการ ฮงลั้งจึงลุกขึ้นเดินเข้าไปหา นั่งลงกับพื้นเรียบร้อยแล้วยกมือขึ้นไหว้ พลางกล่าวว่า

“ขอประทานความกรุณาสักครั้งเถอะครับ กระผมอยากจะมาของานทำเพื่อเลี้ยงชีพไปวันหนึ่ง ๆ แล้วแต่จะกรุณาชุบเลี้ยงกระผมเถอะครับ”

“เองเป็นเด็ก เองจะรู้จักทำอะไร?” ผู้จัดการถามเสียงห้าวอย่างไว้ตัว

กษณะนี้ มีสุภาพสตรีผู้หนึ่ง เจ้าหล่อนแต่งกายอย่างสมสมัย ความงามของเจ้าหล่อน เพิ่งแรกรุ่นจะแตกเนื้อสาว ฉะนั้นไม่จำเป็นที่จะต้องชมความงามของเจ้าหล่อนว่าจะเลิศเลอสรวงสักเพียงใด เจ้าหล่อนก็คงงามเยี่ยงสตรีสาวที่จัดว่างามนั่นเอง เจ้าหล่อนมีนามว่า กุยเฮียง จุลเศรษฐี เจ้าหล่อนยังอยู่ในการศึกษา ได้เดินเข้ามาเลือกหาซื้อหนังสือที่เจ้าหล่อนต้องการ ความสนทนาระหว่าง ผู้จัดการ กับ ฮงลั้น หาได้ผ่านพ้นโสตประสาทของเจ้าหล่อนไปไม่ เจ้าหล่อนตั้งใจฟังคำถามคำตอบของคนทั้งสอง ตาก็เหม่อมอง ทำเป็นเลือกหนังสือไปทุก ๆ เล่ม จนเข้ามาใกล้ตัวฮงลั้ง พลางเจ้าหล่อนลอบ

ชำเลืองพิศดูรูปร่างและหน้าตาอันซีดสลดของ แรนแค้น ทั้งที่จะอยู่ก็ไม่มี” ฮงลั้งตอบ ฮงลั้ง ด้วยความสงสาร

“เอ๊ะ! เอาอะไรก็ไม่ได้สักอย่างหนึ่ง จะ “แล้วแต่จะใช้ผมเถอะครับ ผมจะรับทำ หาหลักฐานก็ไม่ได้ แล้วใครเล่าเขาจะไว้ งานของท่านทุกอย่าง ตามที่ผมจะทำได้ และ วางใจเองได้” ผู้จัดการพูดพลางนิ่งตรองอยู่ ค่าจ้างก็แล้วแต่จะให้ พอได้อิ่มปากอิ่มท้อง ครู่หนึ่ง แล้วพูดต่อ “เอาเถอะ ข้าก็สงสาร ไปวันหนึ่ง ๆ ผมมิได้คิดที่จะเรียกร้องเอาค่า เอง แต่เองนับถือศาสนาอะไรเล่า?” จ้าง แต่อย่างใดเลยครับ” ฮงลั้งตอบด้วย ความเคารพ

“ผมถือศาสนาพุทธครับ” ฮงลั้งตอบ

“ศาสนาพุทธ!” ผู้จัดการทวนคำ “เองรู้จักภาษาอังกฤษไหมล่ะ?” ผู้ จัดการถาม “ถ้าเช่นนั้นเองก็อยู่กับข้าไม่ได้ ผู้ที่จะทำงาน กับข้า ต้องถือศาสนาคริสเตียนทั้งนั้น ผู้ถือ ศาสนาพุทธข้าไม่ชอบ เองไปหางานทำที่อื่น เถอะ” ผู้จัดการพูดแล้วลุกขึ้นเดินไปหยิบ หนังสือ พลางร้องเชิญให้นางสาวกุยเฮียง เลือกดูหนังสือต่าง ๆ เจ้าหล่อนยืนนิ่งมิได้ ตอบประการใด สายตาก็จ้องจับอยู่ที่ฮงลั้ง เมื่อเขาได้เดินออกไปจากร้านด้วยความหมด หวัง พอร่างของฮงลั้งผ่านพ้นธรณีประตูร้าน ออกไป น้ำตาก็ไหลลงด้วยความน้อยใจในคำ พูดของผู้จัดการที่หมิ่นต่อผู้อนาถา เจ้าหล่อน เห็นดังนั้น จึงเดินออกไปจากร้านเสียเฉย ๆ

“ไม่ได้ครับ” ฮงลั้งตอบ “หนังสือไทย เองเรียนบ้างหรือเปล่า?” ผู้จัดการถาม

“ผมเรียนได้เพียงชั้นประถม ๓ แล้ว มารดาผมก็มาตายลง ผมไม่มีทุนจะเล่าเรียน ต่อไป ก็จำเป็นต้องออก เพื่อเอากำลังกาย เข้ารับจ้างเขากินไป พอยังชีพให้คงอยู่ไปด้วย ความจนเท่านั้นแหละครับ” ฮงลั้งตอบ

“หนังสืออังกฤษเองก็ไม่รู้ หนังสือไทย เองก็เรียนได้น้อยนัก เอาเถอะ ข้าจะรับเข้า ไว้ปัดกวาดและเช็ดถูสถานที่ แต่เองมีคน รับรองไหมเล่า?” ผู้จัดการถาม

“ไม่มีครับ ผมตัวคนเดียว และยากจน ที่สุด แม้แต่จะหาใส่ปากใส่ท้องเข้าไปก็ยัง

“อ้าว! หนังสือต่าง ๆ ถมไปนี่ครับ เชิญ เลือกดูก่อนซิครับ” ผู้จัดการกล่าวเชิญ เมื่อ เห็นเจ้าหล่อนเดินไป

“ฉันถือศาสนาพุทธ เพราะฉะนั้น ฉันไม่

ต้องการซื้อหนังสือของศาสนาคริสตฺจะ" เจ้าหล่อนตอบแล้วก็เดินไปเสียโดยไม่เหลียวแล พอออกมาถึงข้างนอก เจ้าหล่อนเที่ยวมองดูชายอนาถา แต่ก็หาพบตามความต้องการของเจ้าหล่อนไม่ เจ้าหล่อนจึงกลับมาขึ้นรถยนตร์ของเจ้าหล่อนที่จอดคอยอยู่หน้าร้านหนังสือ รถก็เคลื่อนออกไปจากหน้าร้าน เจ้าหล่อนนั่งรำพึงถึงความยากจนของมนุษย์ไปในรถ รู้สึกมีความสลดใจเป็นที่ยิ่ง จนตราบเท่าถึงเคหะสถานอันแสนบรมสุขของเจ้าหล่อน

ส่วนฮงลั้งเมื่อได้ออกไปจากร้านขายหนังสือแล้ว ก็เดินระเหเร่ร่อนไปตามยาทวิถี สุดแล้วแต่เท้าจะพาไป เขาได้ปล่อยวิญญาณอันแสนระทมทุกข์ให้เลื่อนลอยไปในหุบเหวแห่งความมืด ซึ่งได้ปกคลุมดวงกมลของเขาไปตามยถากรรม เขาได้เที่ยวภิกขาจารตามชาวบ้านร้านตลาดพอเลี้ยงท้อง อิ่มบ้างไม่อิ่มบ้างไปตามแกน และเที่ยวของานลูกจ้างเขาทำ ก็หามีใครที่จะมีใจสงสารหรือกรุณาต่อเขาไม่ ทั้งนี้เป็นด้วยเขาไร้ญาติขาดผู้อุปถัมภ์และหลักฐานที่จะสนับสนุนให้เขาได้รับความยุติธรรมนั้นเอง ความทุกข์และความอดอยากยากจน และความเสียใจเหล่านี้ ได้มาประมวญรวมอยู่ในดวงจิตต์ของเขา เขาไม่อยากจะอยู่ดูโลกอันแสนแคบ จะแลไปทางสารทิศใด ก็ล้วนแล้วไปด้วยความเศร้าใจเย็นล้นพ้น อา! โลกหนอโลก โลกอันแสนสุขเกษมสันต์ สำหรับผู้ที่เอากำเนิดเหนือกองธนสารย่อมจะมีความเบิกบานและชุ่มชื่นไปด้วยความสุขารมณ์ แม้จะเหยียบย่างไปสู่ณที่ใด ก็สบแต่สิ่งรื่นเริง และชวนใจให้ปลาบปลื้มเปรมกมล ปานประหนึ่งว่าประเทศอันเย็น บ้านเกิดเมืองนอนแห่งตนนั้น เสมอด้วยเมืองอมร แต่ส่วนฮงลั้งนั้นกลับประสพแต่สิ่งซึ่งตรงกันข้าม ความสนุกสนานตระการตาสิ่งเหล่านี้หาได้ชวนใจให้เขามีจิตต์นิยมชมชื่นแม้แต่น้อย เขากลับเห็นว่าโลกซึ่งเอากำเนิดปฏิสนธิมานี้เต็มไปด้วยความระทมทุกข์และดูแคลน เย้ยหยันต่อผู้ซึ่งมิฐานะไม่เทียมเท่าความเบื่อหน่ายแห่งโลก ซึ่งเต็มไปด้วยความอยุติธรรม เขาไม่อยากจะเห็นสิ่งเหล่านี้มาเย้ยหยันหัวใจเขาให้ชอกช้ำและน้อยใจ เขาเดินคิดถึงกาลในอนาคต ซึ่งชีวิตของเขาจะต้องประสพ น้ำตาก็ไหลซุ่มโซกไปตลอดทางจนเหยียบย่างเข้าสู่กะท่อมน้อยเย็นที่พำนักค้างกายไปตามประสายาก เมื่อเขาเข้าสู่กะท่อมทับแล้ว พลางก็กราบลงยังหลุมฝังศพ ทอดตัว

ลงสะอึกสะอื้นรำพันต่าง ๆ

รุ่งขึ้นเวลาเย็น ดวงพระสุริโยทัยได้ชักรถลงสู่ยังเบื้องปราจีนทิศใกล้จะลับทิวไม้อยู่ไร ๆ รัศมีแห่งพระทินกรเข้าได้ทอแสงลงต้องพื้นปฐพีผลเย็นสีเรื่อเหลืองอ่อน แลเย็นตาพระพายรำเพยมา กะพือพัดต้องยอดรุกขชาติและกอหญ้าสะบัดโยกไปมาอยู่ไหว ๆ กระทำให้เย็นที่เยือกเย็นวังเวงใจเย็นที่ยิ่ง ถัดจากโรงพยาบาลขึ้นฟ้าลงกรณ์ไปไม่ไกลเท่าใดนัก จะแลเห็นพื้นที่เย็นที่ราบ และรกร้างไปด้วยกอหญ้าและพงแฝก ปราศจากผู้บำรุงรักษาให้สมแก่ที่เคยมีนามว่า สวนลุมพินีอันรโหฐาน

ณขณะนี้จะแลเห็นเด็กชายผู้หนึ่งนั่งเพ้อรำพันอยู่ยังขอบสระด้วยความเศร้าสลดใจ ดวงตาทั้งคู่ที่เหม่อมองเพ่งจับอยู่บนผิวน้ำในสระ ก็ชุ่มโชกไปด้วยอัสสุชลที่ไหลหลั่งลงมามิขาดสาย เขาต้องจับอยู่ที่พื้นน้ำที่ถูกพระพายพัดเย็นละลอกน้อย ๆ อยู่ร่ำ ๆ วิญญาณอันทุกข์ระทมของเขาก็จมดิ่งเข้าสู่ภวังค์ด้วยความหิวระโหย เขาไม่อยากจะอยู่ดูโลกที่คับแคบบีบหัวใจเขาให้ชอกช้ำด้วยความยากจน และคำเย้ยหยันพลางเขาสะอึกสะอื้น และรำพันแก่ตัวเอง

“อา! ฮงลั้งเอ๋ย! เจ้าช่างเกิดมาเสียชาติ หามีบุญญาที่จะสนองคุณมารดายังเกิดเกล้าของเจ้าไม่ ความอาภัพอัปโชคอันแร้นแค้นของเจ้าช่างคลุกคละปะปนกับความทุกข์ระทมและขมขื่นเสียนี่กะไร แม้หัวใจเจ้าจะเย็นเด็กที่ว่านอนสอนง่าย และหวังจะปฏิบัติให้เย็นไปตามคำสั่งสอนของมารดาที่ได้พร่ำสอนสั่งไว้ก็ดี แต่โชคยังไม่อำนวยให้เจ้าได้รับผล ก็เท่ากับเจ้าเย็นบุตรที่ไม่มีความกตัญญู ฉะนั้น จะอยู่ไปไยเล่า ตายเสียดีกว่าที่จะทนอยู่ให้ได้ชื่อว่าเย็นลูกอกตัญญู แม่จ๋า แม่! จงมารับลูกไปด้วยเถิด ชีวิตของลูกจะต่อสู้กับความอดอยากต่อไปไม่ได้แล้ว ลูกหวังใจจะกระทำตามคำมารดาสั่ง แต่โลกนี้เต็มไปด้วยความอยุติธรรม หาอำนวยให้ลูกได้สนองตอบแทนพระเดชพระคุณตามคำสั่งสอนของมารดาไม่” เขารำพันพลางฟูมฟายน้ำตาสะอึกสะอื้นไปด้วยความทุกข์ยาก

ขณะนี้มีสตรีสาว ๒ คน ก้าวลงจากรถยนตร์ เดินตรงเข้าไปในสวนลุมพินี เพื่อตากอากาศ และชมภาพพื้นแห่งทุ่งร้างในยามเย็น เจ้าหล่อนเดินคุยไปกับเพื่อนรุ่นสาวด้วยความเพลิดเพลิน สองสาวแรกรุ่นกำดัดนี้หาใช่ใครอื่นไกลที่ไหนไม่ ที่แท้ก็นางสาวกุยเฮียง บุตรสาวท่านเจ้าสัวช่วนเต็กนั่นเอง เจ้าหล่อนได้ชวนเพื่อนนักเรียนของเจ้าหล่อน

คนหนึ่ง มาเที่ยวเล่นในยามว่าง การเล่าเรียนเพื่อพักผ่อนหย่อนอารมณ์ เจ้าหล่อนเดินคุยหัวเราะกันไปด้วยความอิ่มเอิบใจเป็นที่ยิ่ง จนใกล้เสียงร้องไห้และโอดครวญของฮงลั้ง ซึ่งแว่วมากระทบโสตประสาทของเจ้าหล่อน เจ้าหล่อนต่างตกใจยิ่งนัก และตั้งใจฟังเสียงที่ร่ำไห้รำพันอยู่นั้นว่าจะเป็นเสียงอะไรแน่ เมื่อแน่ใจแล้วว่า เป็นเสียงของบุคคลกำลังเพ้อรำพันถึงความทุกข์ยากของตนแล้ว เจ้าหล่อนจึงพากันค่อย ๆ เดินแฝงกายไปตามกอไม้ จนเห็นร่างของเด็กชายซึ่งแรกรุ่น กำลังฟูมฟายน้ำตาอยู่ด้วยความทุกข์

"แม่จ๋า, ลูกจะอยู่ต่อสู้กับความอดอยากไม่ได้แล้ว แม่จงมารับลูกไปเสียด้วยเถิด ลูกเกิดมาชาตินี้ไม่มีสุขเหมือนกับเขาทั้งหลายเลย แม่ทิ้งให้ลูกได้รับความลำบากยากแค้นอยู่คนเดียว แล้วมาหนีลูกไปเสียโดยไม่มีเวลาจะได้กลับมาเห็นหน้าลูกอีกฉะนี้ ลูกไม่ขออยู่แล้วแม่จ๋า ลูกจะขอตายตามแม่ไปยังโลกหน้า หาความสุขเอาชาติอื่น" ฮงลั้งร้องไห้รำพัน แทบว่าจะไม่เป็นสมปฤดี ตาของเขาก็จ้องจับอยู่ที่พื้นน้ำอันกระเพื่อม ๆ อยู่ตรงหน้า ความเศร้าโศกเสียใจของเขาแทบจะเป็นบ้า กระทำให้เขาเห็นเป็นภาพของมารดาปรากฏร่างอยู่ฉะเพาะหน้า พลางกางแขนประหนึ่งว่าจะรับเอาตัวเขาไปโอบอุ้มและชมเชย ใบหน้าอันซีดขาวก็เผยอริมฝีปากกะหมุบกะหมิบประหนึ่งว่าจะปลอบโยนรับขวัญพอฮงลั้งกางแขนขยับกายจะโผเข้าไปหา ภาพนั้นก็พลันหายไปจากคลองจักษุ ทำให้ฮงลั้งชะงักทรุดตัวลงนั่งทุ่มทอดฤดีดาล "แม่จ๋า, แม่มารับลูกหรือจ๊ะ ลูกจะตามแม่ไปเดี๋ยวนี้แล้ว" เขารำพันพลางก็ขยับตัวจะกะโดดน้ำตายเสียให้พ้นความระทมทุกข์

ทันใดมีมืออันเรียวเล็กขาวสะอาด เอื้อมมาฉุดแขนของเขาไว้ พร้อมกับกล่าวว่า "ช้าก่อน! ท่านจะมาด่วนฆ่าตัวตายเสียแต่เมื่ออายุยังเยาว์นี้หาควรไม่ มนุษย์เราเมื่อยังมีชีวิตอยู่ตรายใด ความหวังก็ยังมีอยู่ตรายนั้น" ฮงลั้งเหลียวมาดูผู้พูดด้วยแววตาละห้อยพลางก็ทรุดตัวลงนั่งด้วยความไม่สมคิด "เธอทำไมทำใจเร็วเช่นนี้ ชีวิตอันมีค่าเป็นของที่พึงสงวน เธอจะยอมสละชีพเพราะความโง่เขลาของเธอหรือ?" เจ้าหล่อนเตือนใจ

"ผมเป็นผู้อนาถาไร้บิดามารดาและพี่น้อง ทั้งปราศจากผู้ที่จะอุปถัมภ์ ผมไม่มีที่พึ่ง ถึงแม้จะรู้สึกว่าชีวิตเป็นของหาได้ยาก ก็จริง

แต่เป็นชีวิตที่ปราศจากความสุขเสียทุกสิ่งทุกอย่าง เพราะฉะนั้น ผมเห็นว่าชีวิตอันแสนลำบากอดอยากเช่นนี้ไม่มีค่าเสียเลย จึงควรจะตายเสียดีกว่าที่จะอยู่ให้หนักโลก” ฮงลั้งรำพัน พลางสะอึกสะอื้น

“เธอควรจะยั้งใจคิดดูเสียก่อนว่า ความอดอยากยากจน หรือความทุกข์ยากอย่างใด เธอไม่ควรคิดท้อถอยน้อยใจให้เกินไป นักมนุษย์เราเกิดมา ความมีและความจนย่อมต้องได้รับทั่วกันทุกคน แม้จะมั่งมีหรือแวดล้อมไปด้วยความสุขสมบูรณ์อย่างใดก็ดี ก็ไม่ควรจะทำใจให้พ่ายแพ้ไปด้วยความทะเยอทะยานใจ สิ่งเหล่านี้ย่อมแล้วแต่บุญแต่งกรรมแต่ง หรือสุดแต่สวรรค์จะบันดาล เมื่อเกิดมาในโลกมนุษย์แล้ว ย่อมต้องประสพแต่สิ่งเหล่านี้ด้วยกันทุกคน เธอควรจะไตร่ตรองดูเสียให้ดีก่อนเถิด” เจ้าหล่อนกล่าวเตือนใจ กระทำให้ฮงลั้งเงยหน้าขึ้นมองดูวงพักตร์แม่สาวน้อยด้วยความขอบคุณ เจ้าหล่อนจึงฉุดมือฮงลั้งให้ลุกขึ้น แล้วถามว่า “บ้านเธออยู่ที่ไหน เธอจึงมานั่งร้องไห้อยู่ที่นี่”

“ผมอาศัยอยู่ที่กะท่อมปลายสวนผักทางปลายสนามเข้าครับ” ฮงลั้งตอบ

“ไหน เธอพาฉันไปดูถิ” เจ้าหล่อนกล่าวเชิงบังคับ พลางจูงมือฮงลั้งเดินมาจะขึ้นรถ

“ผมขอประทานโทษ นายผู้มีความอาริเมตตาจิตต์ นายจะโปรดบอกนามให้ผมทราบได้บ้างไหมครับ? เพื่อผมจะได้ระลึกถึงหรือทดแทนบุญคุณของนายในวันหน้า” ฮงลั้งกล่าวถามด้วยความเคารพ

“เธอไม่ต้องคิดว่าฉันเป็นผู้ที่มีบุญคุณ และทั้งไม่ต้องเรียกฉันว่านาย เธอควรจะรู้ว่าฉันเป็นเพื่อนที่ดีของเธอคนหนึ่ง ที่จะช่วยเหลือเธอให้ได้รับความสุข ตามแต่ฉันสามารถจะทำได้ ฉันชื่อ กุยเฮียง จุลเศรษฐี ขอให้เธอจงทำใจให้สมแก่ที่เธอเจตนาดีต่อไปภายหน้าเถิด” เจ้าหล่อนพูดปลอบโยนไปตามประสาเด็ก ๆ ที่รักกัน จนเดินไปถึงรถ ดังนั้น เขาทั้ง ๓ จึงพากันขึ้นรถ สั่งให้คนขับนำไปทางปลายสนามเข้า

หน้ากะท่อมน้อย ปลายสวนผัก ที่ปลายสนามเข้า มีเด็กชายหนึ่ง หญิงสอง ยืนสนทนาและไต่ถามถึงความทุกข์สุข สักครู่เด็กหญิงทั้งสองจึงพากันขึ้นรถกลับ เด็กชายซึ่งมีนามว่า “ฮงลั้ง” จึงทรุดตัวลงนั่งอยู่หน้ากะท่อมน้อยแต่ผู้เดียว มีช้ามีรถยนต์มา

คันหนึ่ง หยุดลงที่หน้ากะท่อม ผู้ซึ่งก้าวลง จากรถยนตร์เป็นสาวน้อยผู้หนึ่งแรกรุ่น มือหนึ่งถือปิ่นโต มือหนึ่งถือเสื้อผ้า เดินตรงเข้าไปหาฮงลั้ง หญิงสาวผู้นี้คือกุยเฮียง เจ้าหล่อนได้กลับไปส่งเพื่อนของเจ้าหล่อนเสร็จแล้ว จึงจัดแจงอาหารและเสื้อผ้ามาให้เพื่อนชาย ของเจ้าหล่อน พอถึง เจ้าหล่อนก็วางปิ่นโตลงยังพื้นดิน เอาเสื้อผ้าห่อไว้ที่ข้างฝาซึ่งกั้นด้วยคาและแฝก

"กินข้าวเสียซิเธอ เย็นมากแล้ว เธอจะหิวมาก" เจ้าหล่อนกล่าวด้วยความอาริ

ความหิวกระหายที่ฮงลั้งหิวท้องมาวันยังค่ำ กระทำให้ฮงลั้งหมดความกะดากอาย พลางตรงเข้าเปิดปิ่นโตออกรับประทานอาหารเสียจนเกือบหมดสิ้น ด้วยรู้สึกว่ารสชาติช่างโอชะอย่างสุดที่จะพรรณนา กุยเฮียงก็นั่งอยู่ที่พื้นแคร่ และมองดูฮงลั้งด้วยความอิ่มเอิบใจที่เห็นเขารับประทานอาหารที่เจ้าหล่อนได้ตั้งใจหอบหิ้วมาเพื่อเขา ครั้นเมื่อฮงลั้งอิ่มดีแล้ว จึงกะวีกะวาดยกปิ่นโตไปที่คู เพื่อล้างเสียให้สะอาด เจ้าหล่อนจึงรีบเข้าไปแย่งเอาไว้ พร้อมกับกล่าวขึ้นว่า "จะเอาไปข้างไหนจ๊ะ? ทิ้งไว้ที่นี่เถิด"

"ผมจะเอาไปล้างให้" ฮงลั้งตอบ พลาง

"อย่าเลยเธอ ฉันจะให้คนรถทำให้ ทิ้งไว้นั่นก่อนเถิด มาทางนี้ดีกว่า" เจ้าหล่อนพูดแล้วก็หยิบเสื้อผ้าที่ได้จัดมามอบให้ "เธอรีบไปอาบน้ำและผลัดเสื้อผ้าเสียใหม่เถิด แล้วจะได้มานั่งคุยกัน เวลานี้ก็เย็นมากแล้ว ฉันจะออกไปเดินเล่นข้างนอกก่อน แล้วจะได้สั่งให้คนรถจัดการล้างปิ่นโตเสียทีเดียว" พูดแล้ว เจ้าหล่อนก็ค่อย ๆ เดินออกไปที่รถจอดอยู่

ฮงลั้งมิได้นิ่งอยู่ช้า จัดการอาบน้ำและแต่งกายด้วยเสื้อผ้าชุดใหม่ที่เจ้าหล่อนได้เอามาให้ เมื่อเสร็จเรียบร้อยดีแล้ว ก็เดินออกมาจากกะท่อม ก็พอดีเห็นผู้มีพระคุณของเขากำลังเดินเข้ามา แล้วก็นั่งลงยนแคร่ที่หน้ากะท่อม

"คุณนายครับ__" ฮงลั้งเริ่มพูดมาได้เพียงนี้ เจ้าหล่อนก็ชิงตัดคำพูดขึ้นว่า

"อย่าเรียกฉันคุณนายเลยเธอ และคำที่ว่าครับหรือผมก็ควรจะตัดออกเสีย แล้วเรียกชื่อฉันว่า กุยเฮียง จะเหมาะกว่า ฉันตั้งใจเป็นเพื่อนที่ดีของเธอตลอดไป ทั้งตั้งใจอยู่เสมอว่าจะช่วยให้เธอได้รับความสุข ฉันสงสารเธอจริง ๆ เธอยังคงจำฉันได้ไหม?"

"จำไม่ได้จริง ๆ ขอโทษเถิด เธอเคยพบกับฉันที่ไหนจ๊ะ?" ฮงลั้งเปลี่ยนคำพูดเพื่อให้ถูกใจเจ้าหล่อน

"ฉันได้พบเธอที่ร้านขายหนังสือและได้ยินคำโต้ตอบระหว่างเธอกับเจ้าของร้านโดยตลอด เมื่อเธอได้ออกพ้นไปจากร้านแล้ว ฉันได้ออกตามเธอทีเดียวแต่ก็มิได้พบ" เจ้าหล่อนชี้แจงให้ฮงลั้งฟังตามความจริงทุกประการ "นี่แน่เธอ, เธอจะทิ้งบ้านนี้แล้วไปอยู่เสียกับฉันได้ไหม? ฉันได้ชี้แจงให้คุณเตี่ยฟังตลอดแล้ว ท่านอนุญาตให้เธอไปอยู่ในบ้านได้"

"เรื่องบ้านนี้ฉันยินดีที่จะสละได้อย่างง่ายดายทีเดียว แต่__" เขาพูดแล้วหยุดอยู่เพียงนี้

"แต่อะไรเธอ บอกฉันสักหน่อยได้ไหม ฉันยินดีที่จะช่วยเหลือทุกอย่าง?" เจ้าหล่อนถามเขาโดยเร็ว

"แต่ แต่เรื่องศพมารดาที่รักของฉันได้ฝังอยู่ใต้แคร่ในบ้านนี้" เขาพูดพลางน้ำตาก็ไหลลงอาบหน้า

"ไม่เป็นไรหรอกเธอ ฉันจะให้คนมาเผ่าไว้ให้แล้วจึงค่อยคิดทำการฉลองคุณท่านต่อไปในเมื่อมีโอกาส อย่างนี้ดีไหมเธอ? ส่วนตัวเธอควรไปอยู่เสียที่บ้านด้วยกันก่อน เพื่อจะได้สิ้นความเดือดร้อนในตอนนี้ ไปนะจ๊ะ?" เจ้าหล่อนกล่าววิงวอนโดยอ่อนหวาน ซึ่งทำให้ฮงลั้งรู้สึกขอบคุณในความกรุณาของเจ้าหล่อนเพิ่มขึ้นอีกเป็นทวีคูณ แล้วจึงตอบว่า

"แล้วแต่เธอจะกรุณาเถิด ฉันรู้สึกเกรงใจเธอเป็นที่สุดแล้ว ความกรุณาของเธอนี้จะฝังอยู่ในหัวใจอันไร้ค่าของฮงลั้งไปจนกว่าชีวิตจะหาไม่" พูดแล้วฮงลั้งก็เข้าไปในกะท่อมก้มลงกราบที่หลุมฝังศพของมารดาสามครั้งเพื่อลำลา พร้อมกับความร่ำไห้โดยความอาลัยอย่างสุดซึ้ง จนกะทั่งกุยเฮียงเดินเข้ามาและพะยุงให้ลุกขึ้น แล้วก็พากันเดินมาที่รถยนต์ ในมิช้ารถยนต์คันงามก็พาคนทั้งสองผ่านถนนสายต่าง ๆ และเลี้ยวมาตามถนนวิทยุ ฮงลั้งจึงเริ่มถามเจ้าหล่อนขึ้นว่า

"ฉันต้องขอรับประทานโทษเธอสักครั้งหนึ่ง เพราะทราบดีอยู่แล้วว่าเธอคงกรุณาโปรดอย่าหาว่าฉันรบกวนเลย"

"อะไรหรือเธอ เธอมีธุระปะปังอะไรก็พูดเถิด อย่าได้มีความเกรงใจเลย" กุยเฮียงพูดแล้วก็หันมาทางฮงลั้ง

"ฉันอยากจะขอถามถึงท่านเจ้าบ้านที่เธอกำลังจะพาฉันไปนี้ว่าชื่ออะไร" ฮงลั้งถามขึ้นด้วยความอยากทราบ

"อ้อคุณเตี่ยของฉันหรือ ท่านชื่อช่วนเต็กจุลเศรษฐ์ และมารดาของฉันชื่อทองคำ ท่านมีลูกอยู่คนเดียว คือตัวฉันเท่านั้น เพราะเหตุนี้ท่านจึงตามใจฉันมาก ฉันจะไปไหนมาไหนทำอะไร ท่านก็มิได้ขัดเลย" เจ้าหล่อนตอบพร้อมด้วยอาการยิ้มน้อยๆพอเห็นไรฟันอันขาวเรียบได้ระยะราวกับเอาไข่มุกด์ไปประดับไว้ พอพูดขาดลงก็พอดีถึงบ้านแห่งซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนสายนี้ ที่ซุ้มประตูมีป้ายเขียนด้วยตัวทองว่า "บ้านจุลเศรษฐ์" รถก็เลี้ยวเข้าไปตามถนนริมสนามหญ้าแล้วก็มาหยุดอยู่ภายใต้โค้งของตัวตึกอันเย็นสง่าสมเป็นบ้านของผู้มีฐานะดีเย็นอย่างยิ่ง ตามบริเวณรอบสนามปลูกต้นไม้ดอกซึ่งได้คัดพรรณอย่างดีมาจากต่างประเทศ เหมาะสำหรับปลูกได้งามสำหรับเมืองตะวันออกเช่นมีอากาศร้อนเช่นกรุงสยามนี้ยิ่งนัก บางชะนิดที่มีต้นสูงก็คัดเย็นพุ่ม และบางอย่างที่เย็นพรรณเตี้ยก็ปลูกให้เย็นลายรอบสนามต่างมีดอกชูก้านอยู่ไสวราวกับพรมลายผืนใหญ่ที่มีลายขอบเย็นดอกไม้สีและตอนกลางเย็นสีเขียวฉันนั้น พอรถได้จอดเรียบร้อยแล้วท่านผู้เย็นประมุขของสถานที่อันมั่งคั่งนี้กำลังยืนพูดอยู่กับชายหนุ่มผู้หนึ่งซึ่งเมื่อแลเห็นครั้งแรกก็อาจรู้ได้ทันทีว่าเย็นเชื้อจีนและมีนิสัยที่ไม่น่าจะควรคบนัก ซึ่งตรงกันข้ามกับท่านผู้มีอายุสูงเย็นอันมากเพราะเท่าที่สังเกตเห็นในท่วงทีกิริยาเรียบร้อยชุ่มเย็นสมควรในฐานะเย็นผู้ใหญ่ที่ควรเคารพทันใดนั้น ชายหนุ่มซึ่งภายหลังทราบว่าชื่อเย็นก็ได้ลงยันไดตึกมาเปิดประตูรถให้เจ้าหล่อนแล้วพูดว่า

"ฉันมาคอยเธอเย็นนาน คุณลุงบอกว่าเธอไปรับเพื่อนคนหนึ่ง เห็นจะเย็นคนนี้กะมังจ๊ะ?"

"ถูกแล้วพี่เย็น คนนี้เย็นเพื่อนของฉันชื่อนายฮงลั้ง" เจ้าหล่อนพูดแล้วก็ลงจากรถตรงขึ้นไปหาท่านบิดาที่กำลังยืนคอยต้อนรับอยู่ด้วยกิริยาอันยิ้มแย้มแช่มใส ฮงลั้งก็เดินขึ้นไปยืนอยู่ด้วย "คุณเตี่ยคะ คนนี้แหละค่ะที่ชื่อนายฮงลั้งที่ลูกได้เรียนไว้"

"ดีแล้วลูก พ่อยินดีมากที่เห็นลูกมีใจกรุณาเออเพื่อต่อเพื่อนมนุษย์เช่นนี้" พูดแล้วก็ลุบหลังเจ้าหล่อนพลางหันมาพูดกับฮงลั้งว่า "พ่อฮงลั้งอยู่ด้วยกันเสียที่นี่เถิด ฉันได้จัดห้องไว้ให้ทางสวนหลังบ้านนี้แล้ว"

"เย็นพระคุณอย่างล้นพ้นหาที่สุดมิได้" ฮงลั้งตอบพลางกระทำการเคารพท่านผู้มีพระคุณ "ผมตั้งใจจะรับใช้การงานทุกสิ่งเท่าที่

กำลังและความคิดของผมจะทำไปได้ ผมเป็นผู้ที่ไร้ญาติและขาดผู้อุปถัมภ์ตามที่คุณกุยเฮียงได้เห็นอยู่แล้ว ผมจะขอยึดฝ่าเท้าเป็นที่พึ่งของผมคนเดียวต่อไป”

“ไม่เป็นไรพ่ออฮงลั้ง” ท่านเจ้าสัวพูดด้วยน้ำใจดี” ฉันก็ไม่มีลูกผู้ชายเลยสักคนเดียว นอกจากพ่อเป็นซึ่งเป็นหลานห่าง ๆ คนนี้เท่านั้น” พูดแล้วก็ชี้มือไปทางชายหนุ่มที่ยืนพิงเสาติกนิ่งอยู่ “นั่งคุยกันก่อนเถอะ สักประเดี๋ยวฉันจะให้คนพาไปที่พัก”

“ดิฉันจะพาเธอไปเองค่ะ” เจ้าหล่อนกล่าวพลางก็ลากเอาเก้าอี้มานั่งลง “นั่งซิ นายฮงลั้ง”

ต่างคนต่างพากันนั่ง นอกจากชายหนุ่มที่มีชื่อว่านายเย็นเท่านั้น เขาค่อย ๆ เดินเข้ามาใกล้นางสาวกุยเฮียงแล้วพูดขึ้นว่า

“น้องกุยเฮียง, เธอจะต้องพาเขาไปเองเจียวหรือ จำเป็นอะไร ให้คนอื่นพาไปก็ได้ เสียเวลาเปล่า ๆ เรานั่งคุยกันดีกว่า”

“เสียเวลาอย่างไรจ๊ะ ฉันจำเป็นต้องพาเธอไป เพราะเธอเป็นสหายและแขกของฉันโดยตรง” เจ้าหล่อนตอบอย่างไม่พอใจ “คุณเตี่ยคะ ให้ลูกพาเธอไปเดี๋ยวนี้นะคะ?”

“ได้ซิลูก, ลูกจะพาเขาไปก็ได้” พอจบคำพูดลงทั้งสองก็พากันเดินไปทางสวน ซึ่งได้จัดเป็นที่พักไว้สำหรับฮงลั้ง ทิ้งให้ท่านเจ้าของบ้านและนายเย็นนั่งคุยกันต่อไป เมื่อคนทั้งสองได้มาถึงที่พักเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ฮงลั้งจึงพูดกับนางสาวกุยเฮียงว่า

“เธอจ๋า, ทำไมเธอจึงไม่พาฉันไปหาท่านมารดาของเธอล่ะ ฉันยังไม่ได้ไหว้กราบและทำความเคารพต่อท่านเลย ซึ่งนับเป็นกิริยาอันชั่วร้ายของฉันเป็นที่สุด”

“เปล่าเลยเธอ ไม่มีใครกล้าตินเธอได้ เพราะฉันเองต่างหากที่ไม่พาเธอไป ที่เป็นเช่นนี้ก็เนื่องด้วยท่านกำลังป่วยอยู่ เมื่อมีโอกาสก็คงได้พบดอก อย่าร้อนใจไปเลย” นางสาวกุยเฮียงพูดเป็นเชิงปลอบ ครั้นทั้งสองได้พูดกันอยู่สักพักหนึ่ง นางสาวกุยเฮียงก็ลาขึ้นไปยังตึกอันเป็นที่พักของเจ้าหล่อน ฮงลั้งก็อยู่เป็นสุข แต่เขาก็มิได้ลืมมารดาอันยังเกิดเกล้าของเขา แม้แต่น้อย เพราะในเวลาที่ว่างการงานก็เป็นต้องกลับไปที่กะท่อมและไหว้กราบศพมารดาอยู่ทุก ๆ วันมิได้ขาด ถึงแม้จะเป็นเวลาดึกดื่นค่ำคืนอย่างใดก็ดีเขาก็อุตส่าห์ไปให้ถึงจนได้ ทั้งนี้กระทำให้ท่านเจ้าสัวและนางสาวกุยเฮียงรู้สึกพอใจในความกตัญญูของเขาและซ้ำเพิ่มความเอ็นดู

ขึ้นอีกเป็นทวีคูณ จนเป็นที่ไว้วางใจของตระกูลจุลเศรษฐีทั่วกันนอกจากคุณนายทองคำเท่านั้น แต่จะเป็นด้วยเหตุใด ก็สุดที่จะเดา

ณ กะท่อมหลังหนึ่ง ซึ่งตั้งอยู่โดดเดี่ยวเหนือเนินดินทางเขตต์ทุ่งป่าไม้สิงห์โตนั้น ตัวหลังคาชำรุดเป็นรูโหว่ไม่สามารถจะป้องกันแดดและฝนได้ มีเถากะทกรกเลื้อยพันอยู่เต็มไปจนเกือบจะมองไม่เห็นหลังคาเสียเลย ไม่น่าจะเป็นที่สำนักกายได้โดยปกติสุข แต่ถึงเช่นนั้นก็ดี ยังมีหมู่ชายหนุ่มพวกหนึ่งค่อย ๆ หย่อยกันมาทีละคนสองคนและเข้าไปนั่งภายในกะท่อมร้างนี้มิใช่น้อย ต่างจับตามองดูทางประตูอยู่ทุกขณะคล้ายกับจะคอยใครสักคนหนึ่งเป็นอย่างน้อย สักครู่หนึ่งเข้าคนแต่งด้วยเครื่องคำก็เอ่ยขึ้น —

"เอ๊ะ! นี่อย่างไรบ้านนี้แล้วตั๊วเฮียยังไม่มา ผิดเวลาไปมากทีเดียว วันนี้นัดประชุมมิใช่หรือ?"

"ถูกแล้ว วันนัด พวกเราก็ได้มากันพร้อมตามเวลาแล้ว แต่เจ้าคนสมัครใหม่มาหรือยัง?" พูดแล้วก็หันมาดู

"มาแล้วพี่" เจ้าคนสมัครใหม่รีบตอบโดยเร็ว "แต่ฉันยังไม่ทราบว่าท่านตั๊วเฮียของเรานี่ชื่อไร จะโปรดกรุณาบอกน้องหน่อยได้ไหม?"

"เองยังไม่รู้ดอกหรือ?" เจ้าคนสวมเครื่องคำหันมาถามพร้อมกับกัดฟัน "เองไม่รู้จักอะไรเสียแล้ว แต่ก็ยังเป็นคนใหม่อยู่ ข้าจะบอกให้รู้เสียเดี๋ยวนี้ เขาชื่อเย็น แต่อย่าเที่ยวพูดไปนะ ชีวิตของมึงทีเดียว กูไม่รู้ด้วย"

"อย่างนั้นหรือพี่?" คนไทยเรานี่เองหรือ ฉันนึกว่าจีนอีก พอพูดมาได้เท่านี้ เจ้าคนใส่เสื้อคำก็ตวาดออกมาทันที —

"กูบอกให้นิ่ง ๆ ยังขืนพูดต่อไปอีกได้นี่โน่นแน่พ่อมึงมาแล้ว" ทุก ๆ คนต่างหันมาดูทางประตูก็พอดี เจ้าโม่งคำตัวหนึ่งคลุมหน้าเดินเข้ามา แล้วก็นั่งลงพลางพูดว่า

"พวกเราเหล่าพี่น้องมาพร้อมกันแล้วหรือยังดีแล้ว พี่น้องทั้งหลายคงรู้ดีแล้วว่าการนัดประชุมวันนี้เกี่ยวด้วยอะไร?"

"รู้แล้วตั๊วกอ แต่ยังไม่รู้ว่าจะไปทำการที่ไหนเท่านั้น?" เจ้าลูกน้องตัวโปรดเริ่มพูดขึ้น

"คืนนี้เราพี่น้องคนหนึ่ง จะต้องไปทำการอย่างผาอันตรายอย่างยิ่ง ณ ที่บ้านจุลเศรษฐีบ้านที่เราได้เคยไปอยู่เสมอ เวลานี้นายทองคำเมียเจ้าสัวช่วนเด็กกำลังเจ็บมาก สมบัติอันมีค่าแกเก็บใส่หีบเหล็กไว้ใกล้ตัวแก เราต้อง

ไปเอามาให้ได้ แต่ใครจะต้องเป็นผู้ไปลงมือ เท่านั้น นั้น ก็ต้องขับฉลากกันก่อน เข้าใจดีแล้วไม่ใช่หรือ?”

เจ้าผู้เป็นประมุขของซ่องทุจริตร้องถามขึ้นพร้อมกับชายตาไปดูพวกสมุนทั้งหลาย เจ้าลูกน้องที่แต่งตัวดำก็ไปหยิบเอากะป๋องที่บรรจุตัวเลขฉลากมาวางลงบนโต๊ะ พร้อมกับกล่าวว่า

“พี่น้องทั้งหลาย เพื่อความยุติธรรม เชิญขับฉลากที่บรรจุอยู่ในกะป๋องนี้ ถ้าเมื่อใครได้เลขที่ ๑๓ แล้ว ผู้นั้นจะต้องไปทำการตามที่ตั้วกอจะได้ออกคำสั่งต่อไป”

ทุก ๆ คนก็รีบหยิบฉลากนั้นมากำไว้ เมื่อได้รับคำสั่งให้เปิดดู ต่างคนจึงรีบคลี่ดูตัวเลขบังเอิญเลขที่ ๑๓ ที่พูดไว้นั้น ตกอยู่ที่ผู้เป็นประมุข เขาจึงพูดขึ้นว่า

“เราผู้เป็นหัวหน้าของท่านทั้งหลาย จะต้องเป็นผู้ไปทำการสำคัญในคืนนี้ ความจริงก็ออกจะสะดวกมากทีเดียว เพราะไม่ต้องการจะอธิบายกันให้ยืดยาวต่อไปอีกแล้ว ฉะนั้นเชิญพี่น้องทั้งหลายกลับกันก่อนได้ พรุ่งนี้เวลาเย็นจึงค่อยมาฟังกันต่อไป”

ในไม่ช้าต่างคนก็ค่อย ๆ ออกจากกะท่อมไป คงเหลือแต่เจ้าผู้เป็นประมุขของสมาคม คืนวันหนึ่งในคราวข้างขึ้นอ่อน ๆ ดวงจันทร์ครึ่งซีกก็ฉายแสงต้องพื้นเมทนีดล กระทำให้มีแสงสว่างอยู่สลัว น่าชวนชมเย็นที่ยิ่งเวลานั้นดึกมากแล้ว ผู้คนในบ้านจุลเศรษฐีต่างก็เข้านอนกันเงียบสงัด คงมีแต่แสงไฟที่จุดสว่างอยู่ในห้องของคุณนายทองคำที่กำลังป่วยหนักอยู่เท่านั้น

ในบ้านหลังน้อยทางสวนดอกไม้หลังตึกใหญ่ซึ่งเป็นที่พำนักของฮงลั้งนั้นยังมีแสงไฟจุดอยู่ เพราะตัวเขาเองยังมิได้หลับนอน คงนั่งครุ่นคิดถึงฐานะของเขาแต่เดิมเมื่อมารดาผู้บังเกิดเกล้าได้สิ้นไปใหม่ ๆ กับเวลานี้ดูช่างแตกต่างกันมิใช่น้อย ทั้งนี้เพราะท่านเจ้าสัวและคุณนายบุตรีสาวได้มีความกรุณาแก่ตัวเขาอย่างผิดคาด เขานึกแต่จะหาทางแทนคุณอยู่มิได้ขาด พอดีเวลานั้นมีลมพัดชวยมาอ่อน ๆ พาเอากลิ่นดอกไม้ที่กำลังแย้มบานออกรับน้ำค้างมีกลิ่นหอมรื่นผ่านมากระทบนาสิกประสาทเร้าใจให้ออกเดินชมตามพื้นภูมิประเทศอันเต็มไปด้วยแสงเดือนที่ปราศจากฉายาแห่งพุ่มไม้ใหญ่ยดยัง ในไม่ช้าก็มาถึงเก้าอี้สนามที่ตั้งหันหลังให้ต้นราตรีภายใต้ซุ้มขจรหันหน้าไปทางตัวตึก ฮงลั้งก็ยึดเอา

เย็นที่พักอันหย่อนใจในเวลาดึกสงัด คงเห็นหน้าต่างห้องของคุณนายทองคำได้ถนัด ซึ่งเวลานี้ยังมีแสงไฟจุดอยู่ไม่สู้มากนัก ในไม่ช้าก็ได้ยินเสียงระฆังที่แขกยามข้างนอกไปตีขึ้นสองครั้ง อันเป็นเครื่องหมายบอกเวลาว่าค่อนคืนมาแล้ว ถึงเช่นนั้น ฮงลั้งก็ยังนั่งนิ่งอยู่มิได้กังวลต่อการที่จะหลับนอนเลย สองตาก็มุ่งจับอยู่ที่หน้าต่างดึกอันเป็นห้องที่พักของคุณนายทองคำที่กำลังป่วยอยู่เท่านั้น

กษณะนี้ด้วยความเงียบสงัดราวกับป่าช้าก็ได้ปรากฏขึ้นในบริเวณบ้านทั่วไป—เงียบเป็นที่สุด—เงียบจนเกือบจะได้ยินเสียงใบไม้แห้ง ๆ ที่ร่วงลงกระทบพื้นดินอยู่ทุก ๆ ขณะ น้ำก็โปรยปรายลงมาเรื่อย ๆ ทำให้รู้สึกเย็นจับใจ ฮงลั้งจึงค่อย ๆ ลุกขึ้นจากเก้าอี้คิดจะกลับขึ้นไปนอนก็พอดีได้ยินเสียงคุณนายทองคำร้องกรีดขึ้นแล้วก็เงียบหายไป เขาจึงมองดูไปทางหน้าต่างก็พอดีเห็นเงาคนดำตะคุ่ม ๆ วิ่งออกไป เขาจึงรีบวิ่งไปตามเฉลียงตึกที่เลี้ยวไปทางห้องของคุณนายทองคำ เพื่อจะดูว่าเกิดเหตุอะไรขึ้น พอโผล่เข้าไปในประตูก็รู้สึกตกใจเย็นกำลังที่เห็นตัวคุณนายทองคำนอนตายอยู่ที่หน้าเตียงซึ่งเต็มไปด้วยโลหิต เมื่อก้มตัวไปดูใกล้ ๆ จึงเห็นรอยแผลอยู่ที่ซอกคออันเขียดอ้าพ่นโลหิตไหลรินอยู่มิขาดสาย เมื่อเห็นเช่นนั้นแล้วเขาจึงรีบกลับตัวคิดจะไปปลุกท่านเจ้าสัวก็พอดีพบท่านกับบุตรีวิ่งเข้ามาแล้ว

"นี่อะไรกันฮงลั้ง" ท่านเจ้าสัวร้องถามขึ้นเมื่อเห็นศพของภรรยาอันเป็นที่รักดังดวงใจอย่างน่าสยดสยอง แล้วก็ตรงเข้าไปข้างตัวพร้อมกับบุตรีต่างเข้ากอดซากศพร่ำไห้เป็นที่น่าสังเวชอย่างที่สุด

"โทรศัพท์เรียกตำรวจมาโดยเร็ว"

ในเวลามิสู้ช้านักก็มีรถยนต์คันหนึ่งวิ่งตรงเข้าประตูบ้านมาหยุดอยู่ที่หน้าตึก เจ้าพนักงานตำรวจพร้อมทั้งนายและพลก็เข้ามาครั้นได้ซักถามถึงเหตุการณ์ก็ไม่มีใครตอบได้ว่าเกิดขึ้นด้วยเรื่องอะไร ฉะนั้นผู้ที่นับว่าเป็นผู้ใหญ่ในที่นั้นจึงหันมาถามท่านนายร้อยโทอีกผู้หนึ่งที่กำลังก้มมองดูตามพื้นว่า—

"อย่างไรท่านขุน มีร่องรอยอะไรพอจะให้เราสันนิษฐานได้บ้างไหม?"

"หมดปัญญาที่เดียวครับ อ้ายผู้ร้ายมิได้ทิ้งร่องรอยไว้ให้เราเลยแม้แต่น้อย มีแต่รอยเท้าที่ใส่ถุงเท้าเท่านั้น ส่วนรอยอื่น ๆ ก็มีบ้าง แต่ผมเชื่อว่าคงเป็นรอยของท่านเจ้าสัวกับรอยเท้าเด็กคือชายผู้นี้ และอีกรอยหนึ่งก็เป็นรอยเท้าหญิง คือบุตรี ของท่านเจ้าสัว

เท่านั้น” นายร้อยตำรวจโทตอยพร้อมกับโคลงศีรษะเย็นเชิงหมดหวัง

“อย่างนั้นทีเดียวหรือ? อ้ายผู้ร้ายรายนี้สามารถมิใช่เล่น อย่าช้าเลยรีบตรวจดูตามห้องเถิด” ผู้เย็นหัวหน้าฝ่ายเจ้าพนักงานพูดขึ้น แล้วหันมาทางเจ้าบ้าน “โปรดพาให้ผมตรวจดูตามห้องหน่อยเถิดครับ”

“ได้ซิครับ เชิญคุณทางนี้” นายช่วนเต็กพูดแล้วก็เดินนำเจ้าพนักงานไปดูตามห้องต่าง ๆ จนถึงห้องของตัว “นี่เย็นห้องของผมเอง เชิญดูข้างในเถิดครับ”

เมื่อเจ้าพนักงานโผล่เข้าไปก็เห็นมีรอยโลหิตสดๆ เปื้อนอยู่ที่ผ้าปูที่นอน จึงรีบตรงเข้าไปเยี่ยดูก็พบมีดเล่มหนึ่งเปรอะโลหิตซ่อนอยู่ใต้หมอน

“นี่อย่างไรกันท่านเจ้าสัว จะให้ผมทำอย่างไร?”

“ผมไม่ทราบเลย เมื่อผมได้ยินเสียงภรรยาร้องก็รีบวิ่งลงไปจากห้องนี้โดยไม่ทราบเรื่องอะไรเลย” ช่วนเต็กตอบด้วยกิริยาสะทกสะท้าน

“ผมก็ต้องขอเชิญตัวท่านเจ้าสัวไปก่อนเท่านั้น” พูดแล้วก็สั่งตำรวจให้ขยับตัวไว้ ในเวลานั้น ฮงลั้งและนางสาวกุยเฮียงก็ยืนอยู่ด้วย พอเจ้าหล่อนเห็นเขาขยับขาไว้จึงวิ่งเข้าไปกอดและร่ำไห้อย่างน่าสงสาร พร้อมกับพูดขึ้นว่า—

“คุณเตี่ยดิฉันไม่ใช่คนร้ายอย่างที่ท่านคิดเลย ท่านไม่ได้ทำจริง ๆ โปรดปล่อยเสียเถิดค่ะ” เจ้าหล่อนพูดพลางก็เข้ายื้อแย่ง

“ขอเถิดครับคุณ ผมก็ต้องทำไปตามทางการ เพราะมีพะยานที่ปรากฏอยู่เช่นนี้จะให้ผมทำอย่างไร ไปแก้ตัวที่ศาลเถิด ถ้าอาจนำสืบให้บริสุทธิ์ได้ก็จะไม่เป็นไร” พูดแล้วก็หันมาสั่งตำรวจ “พาตัวไปโรงพักเดี๋ยวนี้”

พอคำสั่งสิ้นลง พวกตำรวจก็จัดการฉุดตัวจะเอาไป กุยเฮียงก็หายอมไม่ ตรงเข้าฉุดยิกาไว้พลางร้องไห้ทุ่มทอดตัวอย่างน่าสงสาร ส่วนฮงลั้งก็ยืนดูอยู่ริมประตูนิ่งราวกับตุ๊กตาที่เขานำมาตั้งไว้ แต่เมื่อตำรวจพาตัวท่านเจ้าสัวมาจวนถึงตัวเขา เขาจึงก้าวเท้าออกไปอย่างองอาจแล้วพูดว่า—

“โปรดปล่อยตัวท่านเจ้าสัวเสียเถิดครับ ผมจะขอสารภาพเดี๋ยวนี้ว่า ผมเองเป็นผู้ร้ายในเรื่องนี้”

“เอ๊ะ! แกหรือเป็นผู้ร้ายฆ่านายผู้หญิงไม่น่าเชื่อเลย พูดให้จริงนา เล่าไปแกได้ทำอย่างไร?” นายร้อยตำรวจเอกได้ถามขึ้นด้วย

ความพิศวง ทุก ๆ คนต่างยืนตะลึง กุยเฮียง หยุดร้องไห้โดยทันทีและแสดงสีหน้าทันทีว่ามีความแปลกใจอยู่ไม่น้อยเหมือนกัน แล้วพูดทั้งกำลังสะอื้นว่า—

"อะไรนายฮงลั้ง อย่าพูดเหลวไหลเช่นนั้น ฉันเชื่อว่าแกไม่ได้ทำเรื่องนี้เป็นอันขาด"

เมื่อได้ฟังถ้อยคำเช่นนั้นฮงลั้งรู้สึกตื้นตันใจเป็นที่สุด แต่แข็งใจพูดขึ้นว่า—

"ผมเองเป็นผู้ฆ่านายผู้หญิง เพราะเหตุที่เห็นแก่ทรัพย์ เมื่อได้ทำการสำเร็จในขั้นต้นแล้ว ผมก็วิ่งขึ้นไปที่ห้องนอนท่านเจ้าสัว คิดจะฆ่าท่านเจ้าสัวเสียอีกคนหนึ่ง แต่ก็ไม่พบท่าน จึงเอามีดซ่อนไว้ใต้ที่นอน——"

"ถ้าเช่นนั้นก็ดีแล้ว นายสิบใส่กุญแจมือส่วนตัวท่านเจ้าสัวเป็นอันปล่อยตัวได้" นายร้อยตำรวจเอกผู้นั้นสั่งอย่างเด็ดขาด นายสิบผู้ที่ยืนถือกุญแจมืออยู่ก็เอาใส่มือฮงลั้งทันที ยังเอิญเอามือไปกะทบเสือเข้าก็ขาดออกมาพร้อมกับมีของอะไรเขียว ๆ ตกลงมายังพื้นห้อง ซึ่งกระทำให้ฮงลั้งตกใจเป็นที่ยิ่ง พลตำรวจอีกผู้หนึ่งจึงหยิบขึ้นดู เห็นเป็นหยกสีเขียวอันมีค่า จึงส่งให้ท่านเจ้าสัวแล้วถามว่า

"ของนี่ของท่านใช่ไหม?"

ท่านเจ้าสัว รับมาพิศ และนิ่วหน้าเป็นเชิงตริกตรองอยู่สักครู่หนึ่งก็พูดขึ้นว่า

"ของสิ่งนี้เป็นของฉันจริง แต่ฉันได้ให้ไว้กับผู้หญิงคนหนึ่งนานมาแล้ว ฮงลั้งบอกฉันตามจริงเถิดว่าแกเอามาจากไหน?"

"โปรดระงับไว้เป็นเรื่องลับก่อนเถิดครับ ถ้าเมื่อผมไม่ตายแล้ว จะกราบเรียนภายหลัง คุณกุยเฮียงได้กรุณากับผมด้วย โปรดรักษาหยกชิ้นนั้นไว้ เพราะผมนับว่ามีค่าเท่ากับชีวิตของผมทีเดียว ผมลาก่อนละครับ" พูดแล้วก็เดินตามตำรวจออกไป คงทิ้งเป็นเรื่องลึกลับให้ท่านเจ้าของบ้านและบุตรีมิใช่น้อย เมื่อกำลังยืนอยู่ที่เฉลียงหน้าตึกนั้น นายเย็นก็เดินเข้ามาสังเกตดูสีหน้ารู้สึกว่ามีความตกใจอยู่มาก พอมาถึงก็พูดกับท่านเจ้าสัวว่า—

"ผมได้ทราบข่าวจากตำรวจ และรู้สึกเสียใจด้วยมากทีเดียวครับ เจ้าฮงลั้งไม่ควรจะทำเลย" พูดแล้วก็ทำเป็นยิบน้ำตา ท่านเจ้าสัวและบุตรีมิได้ว่าประการใด ครั้นช่วยกันจัดการยกศพขึ้นบนเตียง เรียบร้อยแล้วก็นั่งลงปรึกษาถึงการทำศพต่อไป

นางสาวกุยเฮียงจึงพูดกับท่านเจ้าสัวว่า "ลูกนึกแปลกใจเต็มที่ ได้โปรดกรุณาเล่าให้ลูกฟังหน่อยเถิดค่ะ ว่าหยกอันนี้เดิมเป็นของเรา เหตุใดจึงตกไปถึงมือฮงลั้ง ลูกออกไม่

ค่อยเชื่อเรื่องที่แกมารับว่าแกเป็นผู้ฆ่าคุณแม่ คุณเตี่ยเห็นว่าอย่างไรคะ ?”

“เตี่ยก็นึกแปลกใจเหมือนกัน เพราะที่เวลาที่เราลงมาก็ยังเห็นเขาอยู่ในห้องศพ จะว่าวิ่งเอามีดขึ้นไปซ่อนในที่นอนได้อย่างไร ? แต่ก็คอยดูไปก่อนเถิดเรื่องหยกอันนี้เตี่ยได้ให้ไว้กับหญิงคนหนึ่ง บัดนี้ไม่รู้ว่าหายสูญไปทางไหนเสียแล้ว” เมื่อได้นั่งพูดกันอยู่พักหนึ่ง นายเย็นก็ลากลับไป เจ้าของบ้านก็จัดตั้งศพภรรยาแล้วทำเพ็ญกุศลตามธรรมเนียมตลอดมา

วันหนึ่งในบริเวณศาล พระราชอาชญาทั้งภายในและภายนอกก็เต็มแน่นไปด้วยหมู่ชนทุกชั้น ต่างมุ่งมาคอยฟังคำตัดสินเรื่องการฆาตกรรมรายใหญ่ซึ่งอัยยการเย็นโจทก์และฮงลั้งเย็นจำเลยในท่ามกลาง หมู่ชนที่นั่งอยู่ภายในห้องของศาลนี้ก็มีท่านเจ้าสัวช่วนเต็กและกุยเฮียงบุตรสาวนั่งอยู่ด้วย พอได้เวลาท่านผู้พิพากษาออกยังบัลลังก์ เสียงผู้คนที่กำลังพูดกันอยู่เซ็งแซ่ก็เงียบลงไปโดยทันที ท่านผู้พิพากษาที่นั่งอยู่ทางซ้ายจึงยืนขึ้นอ่านคำตัดสิน คงมีข้อความย่อ ๆ ว่า “คณะผู้พิพากษาได้พร้อมกันเห็นว่า จำเลยเย็นผู้ฆ่าจริง เพราะตัวจำเลยก็รับสารภาพอยู่แล้ว ไม่ยากต่อการพิจารณา ฉะนั้นจึงเห็นว่าควรกรุณายกโทษประหารเสีย คงให้จำคุกจำเลยตลอดชีวิต” พออ่านจบท่านผู้พิพากษาต่างลุกขึ้นแล้วจะกลับเข้าไป ก็พอดีมีชายคนหนึ่งเดินเบียดคนเข้ามาแล้วร้องว่า—

“ท่านผู้พิพากษาครับ โปรดฟังคำผมสักหน่อย ผมทนดูอยู่ต่อไปมิได้แล้ว” ในทันใดพลตำรวจก็เข้ายึดตัวไว้และพาเข้ามาที่หน้าบัลลังก์ ซึ่งในเวลานี้ทุก ๆ คนที่อยู่ณที่นั้นต่างมีความพิศวงไปตาม ๆ กัน ท่านผู้พิพากษาจึงถามว่า—

“แกจะให้ถ้อยคำว่าประการใดจงพูดมาเถิด ฉันไม่มีเวลาพอจะคอย”

“ผมชื่อว่านายเย็นเย็นหัวหน้าพวกสมาคมซ่องโลกันต์ซึ่งตั้งอยู่ลับ ๆ ทางชายทุ่งป่าไม้สิงห์โต ผมได้พยายามทำตัวของผมให้เย็นที่คุ้นเคยต่อตระกูลขุนนางผู้ประพฤติตนเย็นคนพาลได้ลงมือฆ่าคุณนายทองคำภรรยาท่านเจ้าสัวช่วนเต็กตายเอง ไม่ใช่ฮงลั้งตามที่ศาลตัดสินลงไปแล้ว ผมรู้สึกตัวว่าผมเย็นผู้ผิดไม่สมควรจะต้องให้ผู้อื่นไปรับทุกข์แทน” เขาพูดมาโดยความเหน็ดเหนื่อย

"เอ๊ะ แกเป็นบ้าไปหรือ?" ท่านผู้พิพากษาถามขึ้น ก็จำเลยในคดีนี้รับอยู่โต้ง ๆ แล้วว่าเขาเป็นผู้ฆ่า ศาลก็ได้ตัดสินโทษลงไปแล้ว"

"ผมไม่ใช่บ้า ผมมีสติดีอยู่ ความจริงก็น่าประหลาดมิใช่น้อยว่า ทำไมนายฮงลั้งจึงเข้ามารับโทษในเรื่องนี้ที่ตนเองมิได้ทำ ผมจะเล่าให้ฟังแต่ต้นมา คือ ในคืนวันหนึ่งประมาณ ๒ นาฬิกาก่อนเที่ยง ผมได้ใช้เครื่องแต่งกายสีดำคลุมหมดทั้งตัว ใส่ถุงมือและถุงเท้าเพื่อป้องกันเจ้าพนักงานที่จะมาตรวจรอยเมื่อภายหลัง เครื่องแต่งตัวชะนิดนี้เจาะช่องที่ตาแต่พอเห็นเท่านั้น ซึ่งคนโดยมากเรียกว่าอ้ายโม่งดำนั้นเอง สิ่งที่ผมจะชี้ให้เห็นประจักษ์แห่งความจริงในเวลานี้ก็คือ มีดของกลางเล่มนั้น" เขาพูดพลางชี้มือไปที่มีดที่วางอยู่ณหน้าบัลลังก์ "ถอดตัวมีดออกจากด้ามก็จะปรากฏเป็นรอยจารึกคำว่า—

"มีด อาชญาสิทธิ์ ของ สมาคม ซ่อง โลกันต์"

เท่านี้ก็พอจะพิสูจน์ได้แน่แท้ว่ารับรองคำพูดของผมพอเพียงอยู่แล้วมิใช่หรือ?"

ในทันใดนั้นเองก็ได้จัดการถอดตัวมีดออกมาดู คงปรากฏเป็นตัวอักษรจารึกอยู่ตามคำของนายเย็นทุกประการ นายตำรวจผู้หนึ่งจึงยืนขึ้นกล่าวต่อศาลว่า

"เมื่อปรากฏมีตัวจำเลยใหม่ขึ้นเช่นนี้ซ้ำมีประจักษ์พยานแวดล้อมอยู่เต็มที่เช่นนี้ใต้เท้ากรุณาได้เห็นอยู่แล้ว ผมขอประทานอนุญาตต่อศาล เพื่อสั่งปล่อยตัวนายฮงลั้งให้พ้นข้อหาไป และยึดตัวนายเย็นไว้แทน"

พอได้รับอนุญาตแล้ว ก็ปล่อยตัวนายฮงลั้งและจับตัวจำเลยใหม่ใส่กุญแจมือทันที "เรื่องนี้ผมจะขอให้อัยยการจัดการพ้องเพิ่มเติมอีก เพราะนักโทษผู้นี้ได้ฆ่าคนตายมามากแล้ว ไม่แต่เรื่องนี้เรื่องเดียว กรมตำรวจก็กำลังต้องการตัวอยู่เหมือนกัน"

เมื่อพูดจบลงก็พอดีหมดเวลา ท่านผู้พิพากษาต่างก็พากันกลับเข้าไป หมู่คนที่กำลังคอยฟังอยู่เนืองแน่น ก็รีบชิงกันออกจากในห้องพิจารณา เพื่อกลับไปยังที่อยู่ ส่วนท่านเจ้าสัว และนางสาวกุยเฮียง บุตรี ก็ยังนั่งพูดจาปลอบโยนนายฮงลั้งอยู่ด้วยความปราณี ถ้าเมื่อได้สังเกตดูแล้วก็จะเห็นได้ว่า นางสาวกุยเฮียงนั้นมีความดีใจมากที่สุด เพราะเจ้าหล่อนตรงเข้ามานั่งใกล้ และจับเนื้อต้องตัวเขาโดยมิได้มีความรังเกียจเสียเลย สักครู่

หนึ่ง เขาทั้งสามก็พากันกลับมายังบ้านขุนเศรษฐี เมื่อได้หยุดพักเย็นที่เรียบร้อยแล้ว ท่านเจ้าสัวจึงถามว่า

"ฮงลั้ง! ฉันยังนึกสงสัยนักว่า เหตุใดจึงเข้ามารับสารภาพโดยมิได้มีความจริงเลย เรื่องนี้ไม่ใช่ของเล่นทีเดียว"

"นั่นน่ะซิคะ คุณเตี่ย! ดิฉันก็แปลกใจเหมือนกัน ดิฉันได้เรียนคุณเตี่ยแล้วว่าเขาไม่ใช่คนโหดร้าย ถึงกับเย็นเช่นนี้เสียเลย" กุยเฮียงพูดสอดขึ้น แล้วหันมาทางฮงลั้ง

"เล่าให้คุณเตี่ยฟังหน่อยซิจ๊ะ"

"ความจริง ผมมิได้เกี่ยวข้องในเรื่องนี้ด้วยเลย การที่ผมยอมตนให้เย็นจำเลยในคดีฆาตกรรมรายนี้ ก็รู้อยู่ดีแล้วว่า ผลสุดท้ายจะต้องเย็นสถานใด แต่ผมมาคิดเห็นว่า พลตำรวจเขาจะจับตัวท่านเจ้าสัวผู้มีพระคุณของผมไปแล้ว ผมก็ต้องยอมตัวให้เขาจับก่อน ทั้งนี้ด้วยความกตัญญูนั่นเอง มารดาของผมท่านได้เคยสอนอยู่เสมอว่า ให้เย็นผู้มีความกตัญญู และตั้งมั่นอยู่ในธรรม" ฮงลั้งเล่าพลางน้ำตาก็ไหลลงอาบหน้า "เมื่อถูกจับไปนั้น ผมก็คิดว่าจะไม่มีทางรอดมาทำการทดแทนคุณของมารดาบังเกิดเกล้าของผมต่อไป"

"นั่นเย็นไรคะ ดิฉันว่าแล้ว ว่าเขาไม่ใช่คนร้ายเลย คงมีเรื่องอะไรลึกลับซ่อนเร้นอยู่สักอย่างหนึ่งเย็นแน่นอน" เจ้าหล่อนพูดโดยความดีใจ แล้วหันมาทางฮงลั้ง "อย่าร้องไห้ไปเลย คุณเตี่ยคงช่วยจัดการเรื่องศพมารดาของเธอให้สมประสงค์เย็นแน่นอน" พูดแล้วก็หยิบหยกสีเขียวออกจากในคอเสื้อ

"นี่แน่หยกของเธอที่ได้สั่งให้ฉันเก็บไว้ ฉันได้รักษาไว้ในตัวเสมอ"

"ประเดี๋ยวก่อน นายฮงลั้ง! บอกฉันหน่อยได้ไหม ว่าหยกก้อนนี้เธอได้มาจากไหน?" ท่านเจ้าสัวถาม พร้อมกับหยิบหยกก้อนนั้นมาไว้ในกำมือ ก่อนที่ฮงลั้งมีเวลารับไป

"ครับ ผมเรียนได้ แต่ผมไม่อยากให้เปิดเผยต่อไป หยกก้อนนี้มารดาของผมได้มอบให้เมื่อใกล้จะตาย และบอกว่าเย็นของบิดาให้ไว้ เมื่อยังมีความรักกันดีอยู่--"

"เอ๊ะ! เช่นนั้นฮงลั้งก็เย็นลูกของพ่อนั้นเอง" พูดแล้วก็ตรงเข้ากอดไว้ด้วยความรัก ฐานบิดากับบุตร "เตี่ยผิดไป ที่ได้ทอดทิ้ง

มารดาของเจ้าให้ต้องทนทุกข์จนถึงกับความตาย เอาเถอะลูกเอ๋ย, เจ้าอย่าเสียใจเลย เตี่ยจะจัดการศพมารดาของเจ้าให้สมกับความดีทีเดียว เวลานี้เตี่ยก็มีอายุมากแล้ว ตั้งใจจะมอบการงานทั้งสิ้นให้กับลูกปกครองไป และคิดจะมอบกุยเฮียงให้กับเจ้าเสียทีเดียว”

“จะได้ที่ไหนครับ คุณเตี่ย กุยเฮียงไม่ใช่น้องสาวผมหรือ?” ฮงลั้งถาม แล้วก็มองดูนางสาวกุยเฮียงที่กำลังก้มหน้าอายอยู่

หลังบิดา

“เตี่ยจะบอกความจริงให้ฟัง กุยเฮียงนี้ความจริงเป็นลูกที่ติดท้องแม่ทองคำมา แต่เตี่ยก็ได้เลี้ยงมาแต่เล็ก และมีความรักเจ้าหล่อนอย่างมากมาย ไม่ผิดอะไรกับบิดาอื่น ๆ ที่รักบุตรฉันนั้น เมื่อเช่นนี้ก็จำเป็นอยู่เองที่จะต้องมอบให้กับเจ้า สำหรับได้อยู่กินด้วยกันต่อไป” พูดแล้วก็หันมาทางกุยเฮียง

อสวทฺธเกน อสกฺกเฏน ลคฺเคตฺวา องฺเก ฐเปตุ วฏฺฏติ การแขวน (ยาตร์) ไว้ที่ระงอยย่า ด้วยสายโยกแล้ววางไว้ที่ตัก ย่อมสมควร วินอ. ๓/๓๓๙.

ที่เป็น ปนฺถก นั้น ไทยเป็น พนฺธน ก็มี ดู ธมฺอ. ๗/๓๘๔ (ในที่นี้ ยุ. เป็น วฏฺฏก).

สายโยกนั้น ตามธรรมดาเราเข้าใจกันว่า สำหรับแก่ถุงยาตร์ เมื่อสวมเข้าเรียบร้อยแล้ว จึงเอาแขวนที่ย่า แต่มีสายโยกสำหรับถุงยาตาอีก ใช้ศัพท์นี้เหมือนกัน ดังคำว่า อสวทฺธโกติ อญฺชนตฺถวิกาย อสวทฺธโก สายโยกแห่งถุงยาตา ชื่อ อสวทฺธก วินอ. ๓/๑๘๙.

ศัพท์นี้ มีใช้ด้วยกันทั้ง ๓ รูป ยังไม่ได้ตรวจให้ละเอียดยิ่งขึ้นอีก.

อสภาค [อส+ภาค] ป. ส่วนแห่งเหลี่ยม_มุม (อส ๓). เอกกสฺมึ อสภาเค วิมอ. ยุ. ๓๐๓.

[อสยติ] ก. ดู ฯ อส.

อสวนฺตุ [อส+วนฺตุ.อส ๓] ค. มีเหลี่ยม, มีมุม. ปชฺชมา เอก. อสวา, พหุ. อสวนฺโต (แจกเหมือน ภควนฺตุ ในนาม). ทฺวตฺตึสาทิ- อสวนฺโต วิมอ. ยุ. ๓๓๙.

อสา [ฯ อส ตามมติ สทฺนี.] อิ. โรค ชะนิดหนึ่ง, โรคริดสีดวงงอก. (=อริส อช. ๓๒๗). อสา ยีฬกา ภคนฺทลา มหานิ. ๒๒. อสาติ อริสโรโค อ. ๑/๗๒. ธาตุปฺ. ก. แห่ง ฯ อส.

อสา นี้ ข้าพเจ้าถือว่าเป็น อิ. ตามนัย มหานิ. และ ธาตุปฺ. ก. แต่ ปท. ๒ แสดงสงสัยว่าเป็น ป. พหุ. ใน สก. เป็นรูป อรฺส, อรฺสสฺ ซึ่งเป็น ป. นป. ยังไม่พบในที่อื่นอีกที่จะทำให้จับได้มั่น.

อสิ อิ. เหลี่ยม, มุม. ...ตสฺส ฉ อสิโย, ฉสุ อสีสุ ฉ กปฺปาสพีชฺติโย ปุปฺผิตา ผลนั้น มี ๖ เหลี่ยม ดอกฝ้าย ๖ ดอก ผลิออกที่เหลี่ยมทั้ง ๖ มชฺอ. ๓/๑๐๗ (นิทานขิปท).

อสิก [อส[๒]+อิก] ป. 'คนนำไปด้วยย่า', คนแยกหาม. อสเน วหติติ อสิโก กจฺ.—ตทฺ. ๒๐.

อสุ[๑] ป. เส้น, เส้นด้าย, ขนแห่งผ้าเป็นต้น (=วตฺถาทิโลม). อช. ๑๑๒๑. อสุอพฺภนฺตรคตมฺปี นิสฺเสสํ มลํ ปวาเหตฺวา นำออก (ซัก) ซึ่งมลทินแม้ไปแล้วในภายในแห่งเส้นด้าย ธมฺสอ. ๓๗๔.

อสุ[๒] ป. อิ. รัศมี, แสง. อช. ๖๔. ๑๑๒๑. (ดู อสุมาลี).

อสุก นป. ผ้า. อช. ๒๔.

อสุมาลี [อสุ+มาลิ] ป. พระอาทิตย์, 'มีระเบียบแห่งรัศมี'. อช. ๖๓.

[อเสติ] ก. ดู ฯ อส.

ฯ อก=กุฏิลคติยํ, อกติ 'ไปคด', คดไปคดมา, ยิดไปยิดมา หมวด ภู. ธาตุ ปฺ.ก.

อกกฺกส [อ+กกฺ ฺ] ค. ไม่หยาบ, ไม่คาย, อ่อนหวาน, เกลี้ยงเกลา; ไม่มีโทษ, ไม่มีผิด, บริสุทธิ์. อกกฺกสนฺติ อผรุสํ. ธมฺอ. ๘/๕๘๐. อกกฺกสนฺติ นิทฺโทสํ. มชฺอ. ๓/๔๐๑. อกกฺกสนฺติ อผรุสํ. สุตฺนิอ. ๒/๓๔๔.

อกกฺกสงฺค [อ+ก ฺ+องฺค] ค. มีอวยวะไม่คาย_ไม่ขรุขระ, มีเนื้อตัวเกลี้ยงเกลา. อกกฺกสงฺโคติ กจฺฉุปีฬกาทิรหิตงฺคปจฺจงฺโค ชาอ. ๘/๒๑.

อกกฺขลตาหริ–ขฬตา [อ+ก ฺ+ตา] อิ. ความเย็นของไม่แข็ง_ไม่กระด้าง, ความไม่แข็ง_ไม่กระด้าง, ความอ่อนโยน. ธมฺส. ๖๐, อกกฺขฬตาติ อกกฺขฬภาโว อ. ๒๕๒.

อกกฺขฬวาจตา [อก ฺ+วาจ+ตา] อิ. ความเย็นผู้มีวาจาไม่กระด้าง_มีวาจาอ่อนโยน_มีวาจาละมุนละม่อม. =อผรุสวาจตา ธมฺสอ. ๕๕๙.

อกงฺข [อ+กงฺข, จาก ฯ กขิ ปรารถนา] ค. ผู้ไม่มีตัณหา, ไม่มีความคลั่นรน, ผู้ไม่คลั่นรน. สฺวาหํ อกงฺโข อสิโต อนุปโย สํ. ๑/๗๑๑. คำนี้ดูเหมือนน่าให้แปลว่าไม่มีความสงสัย แต่หาใช่ไม่, ในคาถานี้เองบาทต้นว่า ยาทาจิ กงฺขา อภินนฺทนา วา, กงฺขา ในที่นี้เลง ความคลั่นรน (ไม่ใช่สงสัย) อ. แก้ว่า ตณฺหา (กงฺขาติ ตณฺหา สํอ. ๑/๓๑๒) ตรงกับ สก. ว่า กางฺกฺษา ความปรารถนา, ความคลั่นรน.

อกจฺฉ [อ+กจฺฉ, จาก ฯ กถ กล่าว. เทียบ สก. อกถฺย] ค. ไม่ควรที่จะกล่าว_พูด. ตรงข้ามกับ กจฺฉ ควรที่จะกล่าว. กจฺโฉติ กเถตุํ ยุตฺโต. อกจฺโฉติ กเถตุํ น ยุตฺโต. องฺอ. ๒/๒๔๒.

อกฏ, อกต [อ+ ฯ กร. สก. อกฤต] กค. กมฺม. ไม่ทำแล้ว. คำนี้ในบาลีมีใช้ทั้ง ๒ รูป (ดูต่อๆไป). อกฏาติ อกตา ทีอ. ๑/๒๐๘. ที่เข้าสนธิ เป็น กฏากฏ ก็มี วิน. ๕/๔๔, อ. ๓/๑๙๑. เป็น กตากต ก็มี ธมฺอ. ๓/๓๓๐.

อกฏปพฺภาร หรือ อกตปพฺภาร [อ ฺ+ป ฺ] ป. 'เรือนอันไม่ทำแล้ว,' ชะรอยจะเป็นที่ลาดเอน ๆ ที่ไม่ได้มุงบัง ใช้เป็นที่พักแรงนับเข้าในเสนาสนะของภิกษุชะนิดหนึ่ง. อกต-

ปพฺภารรุกฺขมูลาทิเสนาสน ปพฺภาระและรุกขมูลเป็นอาทิ อกตปพฺภาเร นิสินฺนํ ภิกฺขุ ยฺ. เป็น ฏ ไทยเป็น ต.

อกฏยูส [อ°+ยูส] ป.นป. อาหารชะนิดหนึ่ง, น้ำถั่วต้มที่ไม่ได้ปรุง (คล้ายน้ำข้าวต้มกระมัง?) อกฏยูส นี้แลถ้าปรุงขึ้นเรียก กฏากฏ. วิน. ๕/๔๔๒. ศัพท์นี้ยากที่จะได้ความชัด บางทีจะเป็นอาหารชะนิดที่ไม่มีในธรรมเนียมไทยเรา ที่แปลไว้นั้นตามมติอรรถกถา. อกฏยูสนฺติ อสินิทฺโธ มุคฺคปจิตปานิโย ฯ กฏากฏนฺติ โสว โถกํ สินิทฺโธ ฯ วินอ. ๓/๑๙๑.

อกฏวิธ [อ°+วิธ] ค. หาใช่ของอันใครให้ทำ (แปลตามตัวไม่ได้ความ). ที. ๑/๙๗. ศัพท์นี้มัว ไม่ใช่ศัพท์ธรรม เป็นเรื่องลัทธิของเดียรถีย์ (ปกุธวาท) แสดงเรื่องกาย ๗ มีปฐวีกาย เป็นอาทิ ที่แปลไว้นั้นตามมติอรรถกถา. อกฏวิธาติ อกฏวิธานา ฯ เอวํ กโรหีติ เกนจิ การิตาปี น โหนฺติ ฯ ทีอ. ๑/๒๐๘.

อกฏานุธมฺม [อ°+อนุ+ธมฺม] ค. 'มีธรรมสมควรอันไม่ทำแล้ว', ไม่ประพฤติตามธรรมที่สมควร. ...โส โอสารณสงฺขาโต เสนาสนะมิอกต- มชฺ. ๑/๑๒๘. ธมฺ. ๓/๔๕๖.

อนุธมฺโม. ยสฺส น กโต อยํ อกฏานุธมฺโม. วินอ. ๒/๔๖๕.

อกฏฺฐ [อ+กฏฺฐ, จาก ฯ กส ไถ, พรวน] กค. ไม่ไถแล้ว, ไม่พรวนแล้ว.

อกฏฺฐปาก ค. (สาลิ) 'มีความแก่ในที่อันไม่ได้พรวนแล้ว', เกิดขึ้นเอง. ที. ๓/๕๙ อกฏฺฐปาโกติ อกฏฺเฐเยว ภูมิภาเค อุปฺปนฺโน ฯ อ. ๓/๖๙. อกฏฺฐปากิม ค. (แปลเหมือนกัน). อกฏฺฐปากิมนฺติ อกฏฺฐภูมิภาเค อรญฺเญ สยเมว ชาตํ ฯ ทีอ. ๓/๑๙๖.

อกถินตา [อ+กถิน+ตา] อิ. 'ความเป็นของไม่กระด้าง', ความนุ่ม. ธมฺส. ๖๐, อ. ๒๕๒ อกถินตาติ อกถินภาโว ฯ (บาลี ฐ, อ. ถ ต่างตัว ถ กัน, โดยมากเป็น ฐ).

อกณ [อ+กณ] ค. (สาลิ) ไม่มีรำ, ปราศจากรำ. อกโณติ นิกฺโกณฺฑโก ฯ ทีอ. ๓/๖๙. เป็น นิกฺกุณฺฑโก ก็มี.

อกณิก [อ+กณิก, ตรงข้ามกับ สกณิก, คำเดิม กณิกา] ค. ไม่มีไฝ หรือ มูลแมลงวัน หรือ เมล็ดต่อม (อย่างใดอย่างหนึ่ง). สกณิกํ วา สกณิกนฺติ ปชาเนยฺยฯ อกณิกํ วา อกณิกนฺติ ... มชฺ. ๒/๓๕๑, สกณิกนฺติ กาฬ-

หนังสือพิมพ์ ร.ร. ไทยเขษม

ติลกวงฺกมุขทุสฺสิตมิฬฺหกาทินํ อญฺญตเรน ส-
โทสํ ฯ อ. ๓/๒๔๕.

อกณฺฏก [อ+กณฺฏก] ค. 'ปราศจากหนาม', ปราศจากเสี้ยนหนาม (คือ ปราศจากฆ่าศึก_ เครื่องเดือดร้อน). อกณฺฏกาติ โจรกณฺฏกรหิตา ที่อ. ๑/๓๖๖.

อกณฺห [อ+กณฺห] ค. 'ไม่ดำ', คือ ไม่ชั่ว_เลว_ทราม. อกณฺหํ อสุกฺกํ ที่อ. ๓/๒๘๐.

อกณฺหอสุกฺก [อกณฺห+อ+สุกฺก] นป. 'ธรรมชาติไม่ดำไม่ขาว', คือ จตุมัคคญาณ, ญาณในมรรคทั้ง ๔. อกณฺหอสุกฺกนฺติ กมฺมกฺขยกรํ จตุมคฺคญาณํ อธิปฺเปตํ ที่อ. ๓/๒๘๐. ควรรู้อธิบายดังนี้ กรรมขาวเป็นฝ่ายกุศล กรรมดำเป็นฝ่ายอกุศล, จตุมัคคญาณ จะเป็นกรรมขาวก็ไม่เชิง เป็นกรรมดำก็ไม่เชิง กลับเป็นตัวทำให้กรรมทั้งสองหมดไปสิ้นไป ดังนั้นจึงเรียก อกณฺหอสุกฺก นี้ เป็นอธิบายในวิชาธรรม ภูมิสูง.

อกณฺหอสุกฺกวิปาก [อกณฺห+วิปาก] ค. มีผลไม่ดำไม่ขาว (เป็นคุณของจตุมัคคญาณ). ที่. ๓/๒๕๖, อ. ๓/๒๘๐.

อกณฺหเนตฺต [อกณฺห+เนตฺต] ค. 'มีตาไม่ดำ', มีตาเหลือง. อกณฺหเนตฺโตติ ขีณ-คลเนตฺโต ฯ เป็นคุณบทฉะเพาะของพระราชาองค์หนึ่ง ชื่อ มหาขีณคลในเรื่องชาดก นัยว่า ดุร้ายกาจยิ่งนัก และกลับชาติมาเป็นพระเทวทัตต์ ชา. ๓/๓๒๑. ขุ. ๑/๑๓๘.

อกต[๑] (ดู อกฏ) อกตํ ทุกฺกฏํ เสยฺโย ความชั่วไม่ทำดีกว่า ขุ. ๗/๔๑๓.

อกต[๒] [มูลเหมือนกัน] นป. พระนิพพาน, 'ไม่มีอะไรทำขึ้น หรือ ปรุงแต่งขึ้น' (คือ มีอยู่เอง เป็นเอง ตามสภาพ) อช. ๗. ดู อกตญฺญู.[๒]

อกตกปฺป [อ+กปฺป] ค. (ผลไม้) 'มีกัปปะอันไม่ทำแล้ว', ไม่ต้องทำกัปปิยะ. อพิชฺชํ นิพฺพฏพิชฺชํ อกตกปฺปี ผลํ ผลไม้ไม่มีพิช (คืออ่อน) หรือมีพิชปล้อนได้ ไม่ต้องทำกัปปิยะ วิน. ๕/๕๖. คำ อกตกปฺป อ. ไม่แก้.

อกตกมฺม [อ+กมฺม] ค. (โจร) 'มีกรรมยังไม่ได้ทำ', ยังไม่ได้ลงมือทำโจรกรรม. ตรงข้ามกับ กตกมฺม มีกรรมอันทำแล้ว คือได้ทำโจรกรรมแล้ว. กตกมฺมาติ สนฺธิจฺเฉทาทิ กตโจรกมฺมา ฯ อกตกมฺมาติ ตํ กมฺมํ กาตุ นิกฺขนฺตา ฯ มหานิ. ๑/๗๒.

อกตกลฺยาณ [อ+กลฺยาณ] ค. 'มีกรรมงามอันไม่ทำแล้ว', ไม่ได้ทำกิจดีงาม. อกต-

กลฺยาโณ อกตกุสโล อกตภิรุตฺตาโณ. อกตญฺญูเป็นรูป_สภาพ, มิความเย็นคน (=กตปาโป) องฺ. ๒/๑๘๔, อ. ๒/๔๖๓. อกตญฺญูเป็นรูป_สภาพ. อกตญฺญุรูปาติ

อกตกิพฺพิส [อ°+กิ°] ค. ผู้ไม่ได้ ยสฺมา พาลา อกตญฺญุสภาวา... ชาอ. ทำกรรมหยาบ, 'มิกรรมหยายอันไม่ทำแล้ว'. ๖/๑๕. (รูปในที่นี้ได้แก่สภาว).

อกตปาป อกตลุทฺท อกตกิพฺพิส องฺ. ๒/๑๘๕. อกตตฺต [อกต+อตฺต] ค. 'มิตนอันไม่ทำแล้ว', ไม่ได้ฝึกหัดตนในทางดี. อกตตฺตสฺสาติ อสมฺปาทิตอตฺตภาวสฺส มิตฺตทุพฺภิสฺส ฯ ชาอ. ๘/๒๓๘.

อกตกุสล [อ°+กุ°] ค. 'มิกุศลอันไม่ทำแล้ว', ผู้ไม่ได้ทำกุศล. องฺ. ๒/๑๘๔, อ. ๒/๔๖๓. ดู อกตกลฺยาณ.

อกตปริคฺคห [อกต+ปริคฺคห] ค. 'มิความหวงแหนอันเขาไม่ทำแล้ว', ผู้ที่เขาไม่หวงแหน. อกตปริคฺคหา (หญิง) ที่ชายยังไม่ได้ทำความหวงแหน, ยังไม่ได้แต่งงาน, ยังไม่มีสามี. =อนาปทา ชาอ. ๖/๑๒๐.

อกตญฺญู[1] [อ+ก°] ค. ผู้เย็นอกตัญญู, ผู้ไม่รู้อุปการที่ท่านทำแล้ว. อสปฺปุริโส... อกตญฺญู โหติ อกตเวที องฺ ๑/๒๗๗.

อกตปาป [อกต+ปาป] ค. 'มิบาปอันไม่ทำแล้ว', ผู้ไม่ได้ทำบาป, องฺ ๒/๑๘๕. (ดู อกตกิพฺพิส).

อกตญฺญู[2] [อกต+ญฺญู] ค. (พระขิณาสพ) ผู้ตรัสรู้พระนิพพาน. อกตํ นิพฺพานํ ชานาติติ อกตญฺญู อมฺอ. ๔/๕๔๐.

อกตพหุมาน [อกต+พหุ+มาน] ค. 'มิมานะมากอันไม่ทำแล้ว', ไม่ทำมานะจัด, ไม่ถือตัวจัด. =อพหุกต. สำอ. ๓/๒๓๔.

อกตญฺญุตา [อ°+ตา] ภน. อิ. ความเย็นคนอตัญญู. อกตญฺญุตา อกตเวทิตา องฺ. ๑/๒๗๗.

อกตญฺญุรูป [อ°+รูป] ค. เย็นคน

อกตพุทธิ(๑) [อกต+พุทธิ] ค. 'มีพุทธิอันไม่ทำแล้ว, มีปัญญาเครื่องรู้อันไม่ทำแล้ว' ผู้ไม่ได้ฝึกหัดหรืออบรมปัญญา. อกตพุทธิโน อสิกฺขิตกา ชาอ. ยุ. ๓/๕๔. ในที่นี้ ไทยเป็น อกตวุฑฺฒิโน อสิกฺขิตกา ชาอ. ๔/๒๙๘.

อกตภิรุตาณ [อกต+ภิรุ+ตาณ] ค. 'มีที่พึ่งของคนขลาด หรือเครื่องป้องกันความกลัว อันไม่ทำแล้ว', ผู้ไม่ได้ทำที่พึ่งไว้, ผู้ไม่มีที่พึ่ง. องฺ. ๒/๑๘๔=, อ. ๒/๑๘๑ ภิรุตาณ=ภยปริตฺตาณ. (ดู อกตกลฺยาณ).

อกตมลฺลก [อกต+มลฺลก] ป. เครื่อง ถูหรือเครื่องขูดธรรมดา (ที่ไม่ได้ทำให้พิเศษถ้าทำให้พิเศษขึ้น เรียก กตมลฺลก). ศัพท์นี้มีใน วิน. ๗/๙ ที่ภิกษุรูปหนึ่งเกิดโรคหิดขึ้น ทรงอนุญาตให้ใช้ อกตมลฺลก บางทีจะสำหรับขูดให้หายคันกระมัง? มลฺลก ตามธรรมดาแปลว่า ชาม, ขัน หรือ ภาชนะ สำหรับอาบน้ำ (มลฺลเกน นหายิตพฺพำ_วิน. ๗/๘) ศัพท์นี้ยังสงสัย แม้ดู อ. ก็ไม่สู้ชัด มลฺลกนฺนาม มกรทนฺตเก ฉินฺทิตฺวา ... กตมลฺลกำ ... อกต-มลฺลกำ นาม มกรทนฺเต อฉินฺทิตฺวา กตำ ... วินอ. ๓/๓๓๓.

อกตโยคฺค [อกต+โยคฺค] ค. 'มี

---

(๑) การแปลบาลีเป็นไทยลงพจนานุกรม สำหรับในเมืองไทย ไม่สู้ง่ายนัก ผู้แปลต้องรอบคอบ หาไม่ๆ สำเร็จประโยชน์ ชัดตัวอย่าง เช่นศัพท์ อกตพุทธิ นี้ ที่แปลไว้วรรคต้นว่า 'มีพุทธิอันไม่ทำแล้ว ฯ ล ฯ' เป็นการแปลตามภาษาปาก ซึ่งชาววัดใช้แปลกันทั่วไป นิยมว่าถูกต้องตามไวยากรณ์เป็นอย่างดี พอผู้เรียนบาลีเห็นก็รับว่า "เข้าใจ" ทันที แต่ถ้าเราย้อนถามอีกว่า เข้าใจว่ากะไร โดยมากก็ได้รับตอบอีกว่า ไม่เข้าใจ ที่เข้าใจนั้น คือ เข้าใจตามวิธีแปลปาก ที่ว่าไม่เข้าใจนั้นคือ ไม่เข้าใจเนื้อความ หรือความหมายของคำว่าอย่างไร การบาลีในเมืองไทยเป็นเช่นนี้เป็นพื้นมานมนานแล้ว ฉะนั้นจึงปรากฏว่า ผู้แปลออกแปลได้มีมาก แต่ผู้เข้าใจเนื้อความแท้จริงมีน้อย คือ ชั้นต้นเป็นแต่เพียงแปลออก ไม่รู้เนื้อความ ต้องอาศัยเรียนมาก หรือศึกษาสูงๆ ขึ้นไป จึงจะรู้เนื้อความภายหลัง นับว่าผิดหลักการเรียนแปลภาษาอยู่ แต่จะแก้ทันทียาก เพราะประเพณีเป็นมาเช่นนั้น และถ้าแปลตามวิธีปากอย่างเดียว คนธรรมดาพอควรเข้าใจได้ ได้เห็นเข้าก็ไม่เข้าใจ เป็นอันผิดประสงค์ของพจนานุกรม เหตุนี้จึงต้องแปลท่อนหลังต่อไปว่า ผู้ไม่ได้ฝึกหัด ฯ ล ฯ ผิเช่นนี้คนพอควรเข้าใจได้ก็เข้าใจ แต่ถ้าแปลอย่างท่อนหลังอย่างเดียว ชาววัดเห็นเข้า พาลจะเอะใจเอาว่าแปลไม่ถูก ซ้ำจะหาโทษผู้แปลเอาอีก ดังนี้ จึงต้องแปลไว้ทั้งสองประการ ให้ถือเสียว่าแปลปากเป็นวิธีตามอักษรซึ่งลงเครื่องหมายไว้ตามที่ใช้กัน แปลต่อไปอีกเป็นทางอรรถ คือเนื้อความตรงของศัพท์.

ความประกอบอันไม่ทำแล้ว' อกตโยคฺโคติ ติณปุณฺชมตฺติกาปุณฺชาทีสุ อกตปริจฺจโย สำ. ๑/๑๕๔.

อกตลุทฺท [อกต+ลุทฺท] ค. ผู้ไม่ได้ทำกรรมร้ายกาจ. องฺ. ๒/๑๘๕—. (ดู อกต-กิพฺพิส). บางฉะบับเป็น ลุทฺธ ก็มี เห็นจะผิด.

อกตวิธาน [อกต+วิธาน] ค. เป็นคำไขของ อกฏวิธ เนื้อความอย่างเดียวกัน ที่อ. ๑/๒๐๘ ดู อกฏวิธ. เป็น อกฏวิธาน บ้าง.

อกตวุฑฺฒิ [อกต+วุฑฺฒิ] ค. ผู้ไม่ทำความเจริญ หรือไม่ทำเครื่องให้เจริญ เป็นรูปต่างของ อกตพุทฺธิ (ดู).

อกตเวที [อ+กตเวที] ค. 'ผู้เป็นอกตเวที, ผู้ไม่ประกาศโดยความเป็นอุปการอันท่านทำแล้ว' ผู้ไม่สนองคุณท่าน. อกตญฺญู อกตเวที องฺ. ๑/๒๗๗.

อกตเวทิตา [อกตเวที+ตา] ภน. อิ. ความเป็นคนอกตเวที. อกตญฺญุตา อกตเวทิตา องฺ. ๑/๒๗๗.

อกตหตฺถ [อกต+หตฺถ] ค. 'มีมืออันไม่ทำแล้ว', ผู้ไม่ได้ผ่ากหัด อสิกฺขิโต อกตหตฺโถติ มุฏฺฐิพนฺธาทิวเสน อสมฺปาทิตหตฺโถ สำ. ๑/๑๕๔.

[อกติ] ก. ดู ฯ อก.

อกตฺถมาน [อ+กตฺถ+มาน, 'ฯ กตฺถ ยกย่อง, ชมเชย, รูปกิริยาธรรมดาเป็น กตฺถติ, วิกตฺถติ ดู ธาตุปฺ. ก.] กค. ไม่ยกย่องตน, ไม่อวดตน. อิติหนฺติ สีเลสุ อกตฺถมาโน ไม่ยกย่องตนในเพราะศีล ... มหานิ. ๘๗.

อกถงฺกถี [อ+กถำ+กถำ+อี; นัยหนึ่ง อ+กถำ+กถา+อี] ค. 'ผู้ไม่มีว่าอย่างไร ๆ; ผู้ไม่มีคำพูดว่าอย่างไร', ผู้ไม่มีความสงสัย, ผู้หมดสงสัย. กถมิทำ กถมิทนฺติ เอวำ นปฺปวตฺตตีติ อกถงฺกถี ที่อ. ๑/๒๖๒; องฺ. ๒/๔๙๙. (แยกนัยต้นตาม อ. นัยว่าสนิทดีเป็นที่ ๑ นัยหลังตามมติเกจิอาจารย์).

อกนฺต [อ+กนฺต, จาก ฯ กมุ=อิจฺฉา-กนฺติสุ] กค. ไม่รัก, ไม่ใคร่, ไม่น่ารัก, ไม่น่าใคร่. อนิฏฺฐ อกนฺต อมนาป องฺ. ๒/๒๐๐—; วิภ. ๖.

อกนฺติก หรือ อกนฺติย [อ+กนฺต+อิก หรือ อิย] ค. ไม่น่ารัก, ไม่น่าใคร่. อกนฺติกนฺติ อกนฺตำ อมนาปี เชคุจฺฉำ ฯ เปตอ. ยุ. 193.

อกปฺปกต [อ+กปฺป+กต] ค. (จีวร) ยังไม่ได้ทำกัปปะ, ยังไม่ได้ทำวินัยกรรม, ยังไม่ได้ทำพินทุ. วิน. ๕/๙๗, อกปฺปกต=อนาทินฺนกปฺปพินฺทุ อ. ๓/๒๑๖. กปฺป ในที่เช่นนี้

สทฺนิ. สอนให้แปลว่า =วินยกิริยา ทำตามวินัย คือ วินัยกรรม ชักอุทาหรณ์ว่า กปฺปกเตน อกปฺปกตำ สุสิพฺพิตำ โหติ (ธาตุปฺ.ก. ๔๘). คำนี้เนื้อความคนละอย่างกับ อกตกปฺป (ดู).

อกปฺปิย[๑] [อ+กปฺปิย] ค. ไม่ควร, ไม่ชอบ, ผิด. อกปฺปิยมำส นป. เนื้อไม่ควร, เนื้อที่ผิดพุทธานุญาต; อกปฺปิยโภชน นป. ของกินไม่ควร; อกปฺปิยกต ค. ยังไม่ได้ทำกัปปิยะ, ยังไม่ได้ทำให้ควร, ยังเป็นอกัปปิยะ วินอ. ๒/๔๐๘.

อกปฺปิย[๒] [อ+กปฺป+อิย] ค. (พระขิณาสพ) 'ผู้ไม่มีกิเลส, ผู้ไม่มีตัณหาทิฏฐิ'. กปฺปึ เนติ อกปฺปิโย (พระขิณาสพ) ผู้ไม่มีกิเลส ย่อมไม่ไปสู่กิเลส สุตฺนิ. ๔๑๗[๒]. อกปฺปิโยติ กปฺโปติ เทฺว กปฺปา ตณฺหากปฺโป ๑ ทิฏฺฐิกปฺโป ... มหานิ. ๔๓๕. =ปหีนกปฺโป ผู้มีกิเลสอันละแล้ว สุตฺนิอ. ๔๕๒; มหานิอ. ๔๙. กปฺป ที่แปลว่า กิเลส นี้ ตรงกับอธิบายของ สทฺนิ. ดู ธาตุ ปฺ.ก. ๔๘. คำนี้ต้องถือว่าเป็นคำฉะเพาะ.

อกมฺปนิย [อ+กมฺปนิย, จาก ฟ กมฺป ไหว] ค. ไม่ไหว, ไม่หวั่นไหว, ไม่สะเทือน. จิตฺตำ ... อกมฺปนิยำ ขุทฺปอ. ๑๖๙.

อกมฺปิต [อ+กมฺปิต] กค. ไม่ไหวแล้ว, ไม่หวั่นไหวแล้ว, ไม่สะเทือนแล้ว. อกมฺปิต-จิตฺต นป. จิตต์ไม่หวั่นไหวแล้ว, จิตต์มั่นคง—แน่วแน่ ขุทฺปอ. ๑๖๙.

อกมฺปิย [อ+กมฺปิย] ค. =อกมฺปนิย. ปพฺพโต อจโล อกมฺปิโย อสมฺปเวธิ มิลิน. ยุ. 386, ไทย ๔๙๔ เป็น อกมฺปีโต, ในที่นี้ยุ. สนิทกว่า เพราะคำหน้าและหลังวางเป็นคำคุณ ถ้าจะเป็น อกมฺปีต คำหน้าและหลังควรเป็น ตปฺปจฺจย ไปตามกัน. อกมฺปิยตฺถ ค. มีอรรถว่าไม่หวั่นไหว. อกมฺปิยตฺโถติ ปฏิปกฺเขหิ กมฺเปตุำ อสกฺกุเณยฺยตฺโถ ปฏิสอ. ๑๑๖.

อกมฺปิยภาว [อก°+ภาว] ป. อกัมปิยภาพ, ภาวะเป็นคนไม่หวั่นไหว. โลกธมฺเมหิ อกมฺปิยภาเวน ธมฺอ. ๔/๕๓๕.

อกมฺมญฺญ [อ+กมฺมญฺญ] ค. ไม่ควรแก่การงาน, ไม่ควรทำงาน. กาโย กิลนฺโต อกมฺมญฺโญ ... กาโย ครุโก อกมฺมญฺโญ วิภ. ๑๐๑๓[๒].

อกมฺมญฺญตา [อ+กมฺมญฺญ+ตา] อิ. ความเป็นของไม่ควรแก่การงาน (ทั้งกาย ทั้งจิตต์). ธมฺส. ๗๕๑.๗๕๘, อกมฺมญฺญตาติ จิตฺตสฺส เคลญฺญสำขาโต อกมฺมญฺญตากาโร อ. ๕๓๖. ขุลนิอ. ๒๗๑ (กายเคลญฺญ.), ๑๕๘ (จิตฺตเคลญฺญ.)